

วารสาร

ความร่วมมือกับต่างประเทศ

THE BULLETIN ON INTERNATIONAL COOPERATION OF THE MINISTRY OF EDUCATION

กระทรวงศึกษาธิการ

บูรณปฏิสังขรณ์:
สมานอดีตเข้ากับอนาคต

HAPPENING

PERSPECTIVE

Unesco Courier

WORLD HERITAGE INSIGHT

สำนักความร่วมมือต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
www.bic.moe.go.th

SCAN ME

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ถนนราชดำเนินนอก ดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0 2628 5646 ต่อ 122-124
โทรสาร. 0 2281 0953
www.bic.moe.go.th

วารสาร

ความร่วมมือ กับต่างประเทศ

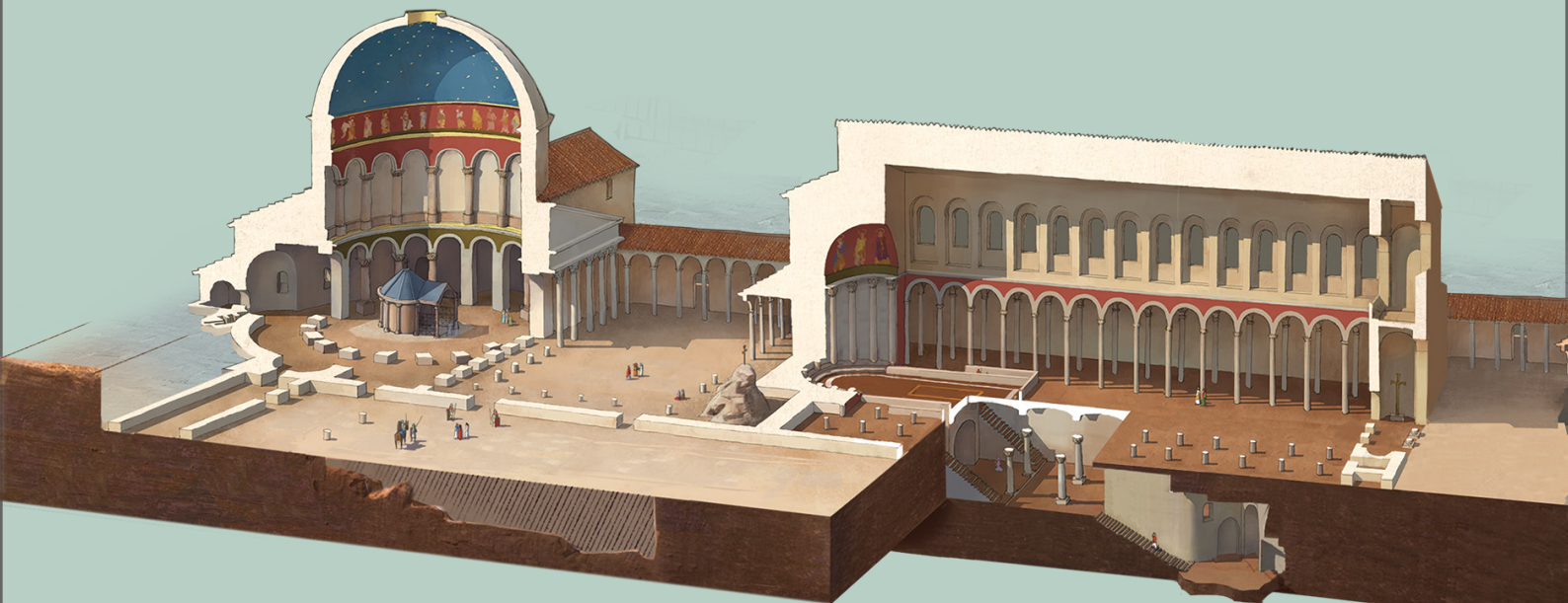
จากบรรณาธิการ

เมืองที่พังทลายไม่ได้หมายถึงเพียงอาคารที่ถล่มลง พื้นที่สาธารณะที่เงียบงัน หรือผู้คนที่ต้องพลัดถิ่น หากยังหมายถึง การสูญเสีย “ตัวตน” ของเมืองนั้นไปพร้อมกัน ความทรงจำร่วม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เคยหล่อหลอมผู้คนให้เป็นชุมชนเดียวกันล้วนได้รับบาดเจ็บไม่แพ้โครงสร้างทางกายภาพ การฟื้นฟูเมืองจึงไม่อาจจำกัดอยู่แค่การก่ออิฐ วางคอนกรีต หรือซ่อมแซมสาธารณูปโภค แต่ต้องเป็นกระบวนการเยียวยาทางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่กันไป

ประสบการณ์จากหลายพื้นที่ทั่วโลกชี้ให้เห็นว่า การฟื้นคืนชีวิตให้เมืองที่ผ่านความรุนแรงหรือความขัดแย้ง จำเป็นต้องเริ่มจาก “ผู้คน” ไม่ใช่เพียง “สิ่งปลูกสร้าง” การมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และพลังของเครือข่ายนานาชาติคือหัวใจสำคัญของการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน เมืองที่กลับมามีชีวิตไม่ได้เกิดจากงบประมาณเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความหวัง ความศรัทธา และความเชื่อร่วมกันว่า อนาคตสามารถถูกสร้างขึ้นใหม่ได้ เรื่องราวของการฟื้นฟูเมืองในหลายภูมิภาคสะท้อนความจริงหนึ่งประการว่า แม้เมืองจะถูกทำลายจนเหลือเพียงซาก แต่คุณค่าของมนุษย์ไม่เคยถูกทำลายไปพร้อมกัน ความร่วมมือ ความเมตตา และความตั้งใจร่วมกันของผู้คนสามารถสร้างการเริ่มต้นใหม่ได้เสมอ

เนื้อหาของวารสารความร่วมมือกับต่างประเทศฯ ฉบับนี้ กองบรรณาธิการขอแนะนำเรื่องราวที่น่าสนใจที่คัดสรรมาแปลจากวารสารยูเนสโก คูเรีย ฉบับประจำเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2568 ซึ่งเป็นเรื่องของการซ่อมแซม สร้างและฟื้นคืนชีวิตมรดกที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาคารหรือสวนต่าง ๆ ของเมือง ซึ่งสะท้อนบทบาทของความร่วมมือระหว่างประเทศ การทำงานขององค์กรระหว่างประเทศอย่างยูเนสโก เครือข่ายสถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ร่วมกันขับเคลื่อนการฟื้นฟูผ่านการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรม การศึกษา และการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ควบคู่กับการสร้างสันติภาพในระยะยาว นอกจากนี้ ภายในฉบับท่านยังสามารถติดตามอ่านความร่วมมือด้านการศึกษากับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการที่น่าสนใจ บทความประจำฉบับเกี่ยวกับเมืองมรดกโลกในเอเชียกลาง “สมารซันด์” ชุมทางแห่งนานาวัฒนธรรม (ตอนที่ 1)

ทั้งนี้ ท่านยังสามารถติดตามอ่านวารสารความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการทั้งฉบับปัจจุบัน และย้อนหลังได้ที่เว็บไซต์สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ www.bic.moe.go.th แล้วพบกันใหม่ฉบับหน้า

วารสารความร่วมมือกับต่างประเทศ

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2568

Happening

- 1** การพัฒนากรอบสมรรถนะด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI Competencies Frameworks) สำหรับครูและนักเรียนไทย: บทเรียนจากการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ
โดย รนพล ชันริชัย
รัชนิภา พงศ์อุดม
- 14** ประเทศไทยกับบทบาทในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลของปัญญาประดิษฐ์
โดย รนพล ชันริชัย
อัจฉิมา กวีญาณ
รัชนิภา พงศ์อุดม
- 19** โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่างประเทศ (ไทย-ญี่ปุ่น) เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21
โดย รนพล ชันริชัย
- 25** การแลกเปลี่ยนความร่วมมือกับสำนักเลขาธิการยูเนสโก ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน
โดย รนพล ชันริชัย
- 27** การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสของซีมีโอ ครั้งที่ 48 มุ่งเน้นพัฒนาครูสู่การเสริมพลังความร่วมมือด้านการศึกษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
โดย กนกวรรณ แก้วนถิ่นภู
สริณณพัชร์ ธรรมบุศย์
กฤษมา นวพันธ์พิมล
- 33** สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการในภูมิภาคอาเซียน
โดย พิชญสุดา พลเสน
กฤษมา นวพันธ์พิมล
- 43** ความร่วมมือก้าวไกล การศึกษาไทย-ฟินแลนด์ : นวัตกรรมขับเคลื่อนการเรียนรู้สู่อนาคต
โดย อติเรก บุญเที่ยง
รุ่งกานต์ พันธุ์ภักดี
- 47** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเดินทางเยือนฟินแลนด์ขับเคลื่อนความร่วมมือการศึกษา มุ่งสู่อนาคตแห่ง AI ในการประชุม OECD Global Forum on the Future of Education and Skills
โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์
ปานเทพ ลากเกษร
- 50** การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาของการประชุมเอเชีย-ยุโรป หรือ อาเซม ครั้งที่ 1 (ASEM Education 1st Senior Officials' Meeting: SOM 1) และการประชุมที่เกี่ยวข้อง
โดย ศิริพร วิริยะอักษรเดชา

วารสารความร่วมมือกับต่างประเทศ

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2568

Perspective

- 55 NIE สิงคโปร์: สถาปัตยกรรมแห่งการสร้างครู ผู้นำอนาคตการศึกษา
โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์
- 59 What happened in a second คำ-ต่อ-คำ : เปิดโลก 'ล้าม' สะพานเชื่อมการเจรจาต่างประเทศในเสี้ยววินาที
โดย นัศรูน เปาะมะ

Unesco Courier

- 63 บทบรรณาธิการ
แปลโดย พิศवास ปทุมต์ตรังษี
- 64 ทำไมจึงสร้างใหม่ ?
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 68 ชุมชีวิตใหม่ให้เมืองโมซูล
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 72 ไครสต์เชิร์ช : การเหยี่ยวจากภายในสู่ภายนอก
แปลโดย พิศवास ปทุมต์ตรังษี
- 75 ที่ซึ่งดวงวิญญาณสถิตอยู่ : สุสานกษัตริย์ราชวงศ์บูกันดาในยูกันดา
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 78 การฟื้นฟูย่านเมืองเก่าอัลจูลา
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 80 วอร์ซอ: สองแนวทางควบคู่กัน
แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์
- 82 พื้นที่เมืองโบราณของชาวมายาที่ถูกลืมนานในกัวเตมาลา
แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์
- 84 การกลับมาของประตูหยงตึงเหมินในประเทศจีน
แปลโดย จงจิต อนันต์คูศรี
- 86 ปัญหาประติบัติกับศิลปะ : ช่างซีเซตา ?
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 90 เคน ราเวิร์ธ : “เราต้องมองรูปแบบความก้าวหน้าด้วยวิสัยทัศน์ใหม่”
แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
- 94 ปัญหาประติบัติ (AI) ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม: ฉลาดขึ้น ขนาดเล็กลง แข็งแกร่งกว่าเดิม
แปลโดย จงจิต อนันต์คูศรี

World Heritage Insight

- 96 มรดกโลก “สมรภูมิ...ชุมทางแห่งนานาชาติ” ตอนที่ 1
โดย สาวิตรี สุวรรณสถิตย์

การพัฒนากรอบสมรรถนะ ด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI Competencies Frameworks)

สำหรับครูและนักเรียนไทย:
บทเรียนจากการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ

โดย รุทมา ชันวิชัย¹

รัชนิภา พงศ์อุดม²

บทความนี้นำเสนอสาระสำคัญจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ National Consultation Workshop on AI Competencies for Teachers and Students and Digital Learning Platform and Content in Thailand ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 16-18 กันยายน 2568 ณ กรุงเทพมหานคร ภายใต้ความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ องค์กรยูเนสโก และบริษัทหัวเว่ย โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากรอบสมรรถนะด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI Competencies) สำหรับครูและนักเรียน ตลอดจนการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติ (National Digital Learning Platform: NDLP) เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้เท่าทันยุคดิจิทัล มีการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน สาระสำคัญจากการบรรยาย และข้อเสนอเชิงนโยบายจากการประชุม โดยเน้นการเชื่อมโยงกับแนวนโยบายการศึกษาไทย และทิศทางสากลของยูเนสโก ผลการประชุมสะท้อนถึงความจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะ AI อย่างมีจริยธรรม ครอบคลุม และสอดคล้องกับบริบทของประเทศ เพื่อสร้างครูและนักเรียนยุคใหม่ที่มีทักษะดิจิทัล ความรับผิดชอบ และความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

¹ นักวิทยาศาสตร์ปฏิบัติการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก

บทนำ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาระดับโลกและระดับชาติ โดยเฉพาะในด้านการออกแบบการเรียนรู้ การบริหารจัดการข้อมูล การวัดและประเมินผล รวมถึงการสร้างสรรค่นวัตกรรม การเรียนรู้รูปแบบใหม่ ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกองค์การยูเนสโก จึงได้เข้าร่วมโครงการ Technology-enabled Open Schools for All ระยะที่ 2 ภายใต้ความร่วมมือกับบริษัทหัวเว่ย เพื่อส่งเสริมการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล และ AI เข้าสู่ระบบการศึกษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ National Consultation Workshop จึงเป็นเวทีสำคัญในการกำหนดทิศทางและกรอบแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะ AI สำหรับครูและนักเรียนในบริษัทของประเทศไทย

กระบวนการดำเนินงาน

การประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวจัดขึ้นระหว่างวันที่ 16–18 กันยายน 2568 ณ โรงแรม Bangkok Marriott Marquis Queen's Park โดยสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ ภายใต้การสนับสนุนจากบริษัทหัวเว่ย การประชุมประกอบด้วย การบรรยาย การเสวนา และการอภิปรายกลุ่ม เพื่อระดมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้แทนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา อาทิเช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และจากหน่วยงานเครือข่าย สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและการศึกษา เพื่อหารือ แบ่งปัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการจัดทำกรอบสมรรถนะด้านดิจิทัลสำหรับครูและนักเรียนในบริษัทของประเทศไทย และการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติและเนื้อหาบทเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ตอบโจทย์แก่ผู้ใช้งานและสร้างคุณภาพทางการศึกษาและต่อยอดให้เกิดการเรียนรู้ที่เท่าเทียม ท้าทาย และยั่งยืน

สาระสำคัญของการประชุม

สาระสำคัญของการประชุมครอบคลุมทั้งมิติของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและสมรรถนะด้านปัญญาประดิษฐ์ โดยผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายหน่วยงานได้นำเสนอข้อมูลเชิงลึก เช่น การพัฒนากรอบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูโดย สพฐ. การจัดทำคู่มือการใช้ AI สำหรับครู นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในแผนการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงกรอบนโยบายระดับภูมิภาคของ SEAMEO INNOTECH ด้าน AI in Education ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีแนวทางบูรณาการ AI อย่างเป็นระบบและมีจริยธรรม

อีกประเด็นสำคัญคือการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติ (NDLP) ซึ่งเป็นกลไกหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดย NDLP ถูกออกแบบให้เป็นระบบกลางที่รวบรวมสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลคุณภาพสูง เชื่อมโยงข้อมูล ผู้เรียน และรองรับการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) รวมถึงเปิดโอกาสให้ครูสามารถผลิตและแบ่งปันเนื้อหาได้ด้วยตนเอง

โครงการ Technology-enabled Open Schools for All เป็นกิจกรรมภายใต้แผนการดำเนินโครงการ UNESCO-Huawei Fund-in-Trust on Technology-enabled Open Schools for All ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้เข้าร่วมโครงการในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล ส่งเสริมศักยภาพการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนในสถานศึกษา รวมถึงการเข้าถึงศักยภาพของสถานศึกษาในประเทศไทยที่สามารถเป็นต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการวางกรอบสมรรถนะด้านดิจิทัลของครูและนักเรียน รวมถึงการจัดทำแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติ (National Digital Learning Platform: NDLP) และการปรับปรุง พัฒนาเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่ทั่วถึง ครอบคลุมและทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

นางสาวจิตรลดา จันท์แหยม
ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สป.ศธ.
กล่าวต้อนรับ

Ms. Mingju (Joyce) Liu
ผู้อำนวยการสำนักงาน TECH4ALL บริษัท หัวเว่ย
เทคโนโลยี จำกัด กล่าวสนับสนุนโครงการ

คุณ Nyi Nyi Thaug
ผู้เชี่ยวชาญโครงการ สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ
กล่าวสนับสนุนโครงการ

คุณนันทวรรณ ไชนด์ส
ผู้ประสานงานโครงการ สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ
นำเสนอภาพรวมโครงการและการประชุม

สมรรถนะและจริยธรรมในด้านดิจิทัลและเอไอ: การพัฒนาระดับชาติ และแนวโน้มในระดับโลก

ประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเผชิญกับความท้าทายและโอกาสใหม่ในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ผ่านการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลและการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ทั้งในระดับครู นักเรียน สถาบันการศึกษา และผู้กำกับดูแลระบบการศึกษา

นางสาวทิพย์สุตา ไวยาวัจรรย์ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาศักยภาพบุคคลด้านดิจิทัลเพื่อความเป็นเลิศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
นำเสนอในหัวข้อย่อย สมรรถนะดิจิทัลสำหรับผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้จัดทำกรอบสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency: DC) สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา แบ่งเป็นสามระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน (Basic Digital Competency) สำหรับการใช้งานเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัยและเหมาะสม ระดับกลาง (Intermediate Digital Competency) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การสื่อสาร และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และระดับสูง (Advanced Digital Competency) สำหรับการวางแผนและใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการบริหารจัดการ การสร้างเครือข่าย และการพัฒนานวัตกรรมในองค์กร ระบบ Learning OBE ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้ครูและบุคลากรสะสมชั่วโมงกิจกรรมและรับประกาศนียบัตรยืนยันสมรรถนะ

2. การประยุกต์ใช้ AI ในการศึกษา

คู่มือการใช้ AI สำหรับครู นักเรียน โรงเรียน และผู้ปกครอง (พ.ศ. 2568) ได้กำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการ โดยครูทำหน้าที่ออกแบบและประเมินผลการเรียนรู้ นักเรียนใช้ AI เพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โรงเรียนกำหนดนโยบายสนับสนุน และผู้ปกครองส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูงในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดบทบาทของครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้และประเมินผลด้วยเครื่องมือ AI นักเรียนในฐานะผู้ใช้ AI เพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะ โรงเรียนในฐานะผู้กำหนดนโยบายและจัดระบบสนับสนุน และผู้ปกครองในฐานะผู้กำกับดูแลและส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การใช้ AI ต้องยึดหลัก จริยธรรม ความปลอดภัย และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อมุ่งสู่การสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีความรู้เท่าทัน ใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ และขับเคลื่อนสังคมไทยสู่ความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

3. นโยบาย ICT และ AI ในประเทศไทย

การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) และ AI ในแผนการศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียน ครู และหลักสูตร AI ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ก็มีความเสี่ยง เช่น การพึ่งพามากเกินไป ความถูกต้องของข้อมูล และค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ ICT และ AI อย่างสมดุลและรอบคอบ

นายภัทรธรรชาติ อาชาภิกข นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ ICT ในนโยบายการศึกษาของประเทศไทยเพื่อไปสู่เป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

Dr. Majah-Leah V. Ravago ผู้อำนวยการ SEAMEO INNOTECH นำเสนอผ่านระบบออนไลน์ หัวข้อ กรอบนโยบายระดับภูมิภาคว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา

4. กรอบนโยบายระดับภูมิภาคของศูนย์ระดับภูมิภาคว่าด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาของซีมีโอ (SEAMEO INNOTECH)

ศูนย์ฯ ได้นำเสนอกรอบนโยบาย AI เพื่อการศึกษา (AI in Education: AIEd) การบูรณาการ AI เข้าสู่ระบบการศึกษาในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษา ผ่านการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน สนับสนุนหลายภาษา การจัดการเนื้อหาที่เหมาะสม ลดภาระงานครู และเพิ่มประสิทธิภาพการประเมินผล กรอบนโยบายนี้ยังสนับสนุนมาตรฐานร่วม การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี และการรับรองผลการเรียนข้ามพรมแดนตลอดจนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อป้องกันความเสี่ยงทางการศึกษา และการใช้ทรัพยากรอย่างตรงจุด กรอบนโยบายนี้ยังสนับสนุนการบูรณาการในระดับภูมิภาคด้วยมาตรฐานร่วมด้าน AI ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนตลาดเทคโนโลยีทางการศึกษา การจัดซื้อร่วม การรับรองผลการเรียนที่สามารถใช้ข้ามพรมแดน และการไหลเวียนข้อมูลที่ปลอดภัย กรอบนโยบายนี้มีลักษณะเฉพาะที่มุ่งเน้นการศึกษาโดยตรง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสนับสนุนการพัฒนากำลังแรงงานที่พร้อมสำหรับอนาคต ทั้งยังยึดหยุ่น ครอบคลุมหลายระดับการศึกษาและสาขาวิชา และปรับให้เข้ากับบริบทวัฒนธรรมของแต่ละประเทศในอาเซียน การจัดทำกรอบนโยบายใช้วิธีการแบบผสมผสาน โดยการทบทวนแผนและนโยบายที่มีอยู่ การจัดประชุมเชิงนโยบายและการทำแบบสำรวจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พร้อมประสานความร่วมมือกับหน่วยงานหลัก อาทิ กระทรวงศึกษาธิการประเทศต่าง ๆ ศูนย์ SEAMEO และพันธมิตรระดับภูมิภาค ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างฉันทามติในระดับผู้นำอาเซียนและรัฐมนตรีศึกษา เพื่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างยั่งยืน การดำเนินงานที่สอดคล้องในระดับประเทศ และความร่วมมือข้ามพรมแดนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อประกาศ ASEAN Leaders' Declaration on AIEd Policy Framework ในปี 2026

5. ยุทธศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติของไทย

ยุทธศาสตร์ AI ของไทยมุ่งพัฒนากำลังคนด้านดิจิทัลและ AI เพื่อรองรับความต้องการอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยมีโครงสร้างพัฒนากำลังคน 4 ระดับ ตั้งแต่ผู้มีความรู้พื้นฐานจนถึงผู้เชี่ยวชาญ และสนับสนุนสตาร์ทอัพ SME และธุรกิจดิจิทัล ในปัจจุบัน การพัฒนากำลังคนดิจิทัลในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เผชิญความท้าทายสำคัญ ได้แก่ การขาดแรงงานที่มีทักษะสูง การที่ร้อยละ 35 ของบัณฑิตใหม่ในสาขา ICT ไม่มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของอุตสาหกรรม และหลักสูตรการศึกษาที่ยังล้าหลัง ไม่สามารถตามทันเทคโนโลยีใหม่ เช่น Cloud Computing และ IoT รวมถึงการขาดเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้าน IT เช่น การจัดการข้อมูล การออกแบบระบบ การบูรณาการเทคโนโลยี และการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ (UX) และเพื่อรองรับความต้องการนี้ กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ AI แห่งชาติ (2022-2027) มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจด้วย AI สนับสนุนสตาร์ทอัพ SME และธุรกิจดิจิทัล ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ภาครัฐ เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงแรงงาน ร่วมกับองค์กรไม่แสวงหากำไรและภาคธุรกิจ เช่น AIAT AIEAT KBTG และ Digital Council

ดร.กมลพรรณ พันพื้ง หัวหน้าฝ่ายกลยุทธ์พัฒนาบุคลากรวิจัยและพัฒนาองค์กร ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

นำเสนอในหัวข้อ ยุทธศาสตร์ปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติของประเทศไทย: การประยุกต์ใช้เอไอในการศึกษาและการพัฒนากำลังคน

6. การสนับสนุนจากเอกชน

โครงการ Technology-enabled-Open Schools for All ของ Huawei ร่วมกับ UNESCO ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน AI การฝึกอบรมบุคลากร และสร้างระบบนิเวศ AI ในประเทศและระดับภูมิภาค ดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและดิจิทัลเพื่อการศึกษา โดยนำร่องระยะที่ 2 ใน 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย บราซิล และอียิปต์ ในปัจจุบัน Huawei ดำเนินโครงการด้านดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างครอบคลุม ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับ AI เช่น ศูนย์ข้อมูล AI-optimized (AI DC) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการประมวลผล การบูรณาการข้อมูลและ AI และความยืดหยุ่นในการรองรับอุตสาหกรรมต่าง ๆ การประยุกต์ใช้ AI ในภาคอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงเครือข่ายสู่ Net5.5G และความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น การสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัลของไทย พร้อมสร้างระบบนิเวศ AI ภายในประเทศ นอกจากนี้ Huawei ยังลงทุนด้านพัฒนาทรัพยากรบุคคลผ่าน Huawei ICT Academy ร่วมกับมหาวิทยาลัยกว่า 3,000 แห่งทั่วโลก เพื่อฝึกอบรมมากกว่า 1.3 ล้านคน โครงการเหล่านี้มุ่งสร้างอนาคตอัจฉริยะและยั่งยืนทั้งในระดับภูมิภาคและโลก

การตอบคำถามจากวิทยากรในช่วงถาม-ตอบ

ดร.กฤษณ์ชัย สมสมาน ผู้อำนวยการศูนย์ SEAMEO STEM-ED ร่วมแบ่งปันเรื่องการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา

ผู้แทนครูจากโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณ
ร่วมแบ่งปันเรื่องการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา

วิทยากรและผู้ดำเนินรายการในช่วงถาม-ตอบ

คุณสุรศักดิ์ วนิชเวทย์พิบูล

หัวหน้าฝ่ายเจ้าหน้าที่เทคโนโลยี แผนกธุรกิจคลาวด์ ประเทศไทย บริษัท หัวเว่ย เทคโนโลยี(ประเทศไทย) จำกัด
นำเสนอในหัวข้อ การริเริ่มด้านดิจิทัลและเอไอที่ได้รับการสนับสนุนจากหัวเว่ย

7. ธรรมเนียมและจริยธรรมด้านปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance)

การกำกับดูแล AI ในการศึกษาเน้นการปกป้องความเป็นส่วนตัว ความถูกต้อง ความเสมอภาค และลดความลำเอียง โดยใช้หลัก Value- & Context-first, Safe-by-Design, Human-in-the-Loop, Accountability, Transparency, Fairness, Explainability & Contestability เพื่อสนับสนุนการพัฒนาธรรมาภิบาล AI ทั้งระดับชาติและนานาชาติ เนื่องจาก Generative AI และ Large Language Models (LLM) เริ่มถูกนำมาใช้ทั้งในการทำการบ้าน การประเมินผล งานธุรการ และบริการแนะแนว การใช้ AI เหล่านี้สร้างโอกาสในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน ลดภาระงานเอกสาร และส่งเสริมการเรียนรู้เฉพาะบุคคล แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดความเสียหายหลายด้าน เช่น ความเป็นส่วนตัวของผู้เรียน โดยเฉพาะข้อมูลผู้เยาว์ ความถูกต้องของข้อมูล ความเป็นธรรมและความลำเอียง การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป รวมถึงประเด็นด้านลิขสิทธิ์และความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ทำให้การกำหนดกรอบกฎหมายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการใช้งาน AI ในระบบการศึกษา กรอบธรรมาภิบาลด้านปัญญาประดิษฐ์ในบริบทการศึกษาไทยจึงครอบคลุมทั้งกฎหมายและแนวปฏิบัติ อาทิ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act: PDPA) และแนวทาง PDPC สำหรับการขอความยินยอม การแจ้ง และการโอนข้อมูลข้ามพรมแดน พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 และคู่มือธรรมาภิบาล AI ของ ETDA (AI Governance Guideline, AIGC) การดำเนินงานในสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องยึดหลัก Value- & Context-first เพื่อให้สอดคล้องกับคุณค่าการเรียนรู้ของผู้เรียน Safe-by-Design & Human-in-the-Loop เพื่อให้ครูกำกับการใช้ AI และแนวทาง Accountability, Transparency, Fairness รวมถึง Explainability & Contestability เพื่อให้ผลลัพธ์จาก AI สามารถตรวจสอบ อธิบาย และได้แย้งได้ พร้อมกับคำนึงถึงความเสียหายด้านความเป็นส่วนตัว อคติ การละเมิดลิขสิทธิ์ และความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ทั้งหมดนี้ช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ในขณะนี้ กำลังอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินขอจัดตั้งศูนย์ประเภทที่ 2 ภายใต้องค์การยูเนสโก (Category 2 Centre) ชื่อ ศูนย์ธรรมาภิบาลปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance Practice Centre: AIGC) และจะดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลของปัญญาประดิษฐ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

การบรรยายโดยดร. ศักดิ์ เสกขุนทด

ช่วงการถาม-ตอบ

8. แนวทางขององค์การยูเนสโกด้าน AI

องค์การยูเนสโกกำหนดกรอบสมรรถนะ AI สำหรับครู (AI-CFT) โดยมุ่งพัฒนาครูให้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอน การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพโดยกำหนดสมรรถนะ 3 ระดับ คือ ความรู้พื้นฐาน การประยุกต์ใช้ และการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อตอบโจทย์ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 แนวทางของยูเนสโกสำหรับเอไอแบบรัฐสร้างในการศึกษาและการวิจัยกรอบสมรรถนะเอไอสำหรับผู้สอนของยูเนสโก (AI-CFT) ที่เป็นแนวทางพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นในการใช้และสอนเกี่ยวกับ AI อย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมทั้งการรู้เท่าทัน AI การบูรณาการ AI ในการสอน การประเมินผล ตลอดจนประเด็นจริยธรรมและความเสมอภาคในการใช้เทคโนโลยีเป้าหมายคือเสริมสร้างครูให้พร้อมผลิตผู้เรียนที่มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และใช้ AI เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน กรอบสมรรถนะเอไอสำหรับผู้เรียนของยูเนสโก (AI-CFS) โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ AI ทั้งด้านหลักการ การทำงาน และผลกระทบต่อสังคมส่งเสริมการใช้ AI อย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และมีจริยธรรม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเป้าหมายคือการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมใช้และอยู่ร่วมกับเทคโนโลยี AI ในชีวิตประจำวันและอนาคตการทำงาน นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอในประเด็นข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมเอไอ **ระเบียบวิธีประเมินความพร้อมด้านเอไอ (Readiness Assessment Methodology: RAM)** และผลลัพธ์จากการประชุมระดับโลกและระดับภูมิภาคล่าสุดเกี่ยวกับสมรรถนะดิจิทัลและเอไอ ว่าผลการประชุมระดับโลกและภูมิภาคล่าสุดสะท้อนว่าการใช้ AI ในการศึกษา ต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความโปร่งใสนอกจากนี้ ยังต้องพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมครูเพื่อบูรณาการ AI อย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และเป็นธรรมพร้อมทั้งส่งเสริมการวิจัยแบบสหวิทยาการ เพื่อเชื่อมโยงมิติด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

คุณ Dean Chen รองผู้เชี่ยวชาญโครงการนำเสนอกรอบสมรรถนะเอไอสำหรับผู้สอนของยูเนสโก (AI-CFT)

คุณ Nyi Nyi Thuang ผู้เชี่ยวชาญโครงการนำเสนอประเด็นข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยจริยธรรมเอไอ

ดร.สกลิตร์ ทองมีนสุข นักวิชาการอาวุโส สถาบันวิจัย
เพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) นำเสนอในหัวข้อ
ระเบียบวิธีประเมินความพร้อมด้านเอไอของประเทศไทย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมประชุม

นอกจากนี้ยูเนสโกได้นำเสนอข้อมูลเชิงลึกในหัวข้อ กรอบสมรรถนะปัญญาประดิษฐ์ของยูเนสโก (UNESCO's AI Competency Framework for Teachers and Students) ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างแนวทางในการเตรียมความพร้อมของระบบการศึกษาให้เท่าทันยุคดิจิทัล โดยมุ่งพัฒนา “สมรรถนะหลัก” ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการใช้ และทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับ AI อย่างรอบด้าน โดยยึดหลัก “มนุษย์เป็นศูนย์กลาง” (Human-Centred Mindset) และการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณและรับผิดชอบ เคารพสิทธิมนุษยชน และเข้าใจผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจาก AI ก่อให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางเตรียมระบบการศึกษาให้เท่าทันยุคดิจิทัล โดยแบ่งเป็น 4 มิติ ได้แก่

1. ความเข้าใจพื้นฐานและการประยุกต์ใช้ AI (AI Foundations & Applications)
2. จริยธรรมและธรรมาภิบาลของ AI (Ethics of AI)
3. การเรียนรู้และการสอนด้วย AI (AI-Enhanced Teaching and Learning)
4. การออกแบบระบบหรือกิจกรรมที่ใช้ AI (AI System Design)

สำหรับครู กรอบนี้มุ่งให้เป็น “ผู้นำทางการเรียนรู้” ที่ใช้ AI เพื่อยกระดับคุณภาพการสอนและการประเมินผลและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งตระหนักถึงความรับผิดชอบทางจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ส่วนผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความเข้าใจเชิงเทคนิค เพื่อเตรียมพร้อมสู่สังคมดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ กรอบสมรรถนะของยูเนสโกจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือทางเทคนิค แต่ยังเป็นแนวทางเชิงนโยบายที่ชี้แนะให้การศึกษาในศตวรรษที่ 21 พัฒนาอย่างสมดุลระหว่างเทคโนโลยี ความเป็นมนุษย์ และคุณธรรมจริยธรรม โดยแต่ละมิติถูกออกแบบให้สามารถต่อยอดได้ตามระดับความเชี่ยวชาญ ตั้งแต่การรับรู้ (Acquire) การประยุกต์ใช้ (Deepen) ไปจนถึงการสร้างสรรค (Create)

คุณ Nyi Nyi Thuang
ผู้เชี่ยวชาญโครงการ UNESCO Bangkok
นำเสนอกรอบสมรรถนะเอไอสำหรับผู้สอนและผู้เรียน
(ฉบับภาษาไทย) ของยูเนสโก

คุณ Dean Chen
รองผู้เชี่ยวชาญโครงการ UNESCO Bangkok
นำเสนอกรอบสมรรถนะเอไอสำหรับผู้สอนและผู้เรียน
(ฉบับภาษาไทย) ของยูเนสโก

การปรับกรอบสมรรถนะเอไอระดับโลกสำหรับผู้สอนและผู้เรียนให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย

1. ลำดับความสำคัญทางการศึกษา ค่านิยมทางวัฒนธรรม และความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ที่เชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้ในแต่ละสาขาและสะท้อนบริบทไทย

ความสำคัญในการออกแบบกรอบสมรรถนะที่มีองค์ประกอบย่อย เช่น กรอบสมรรถนะเอไอควรถูกออกแบบให้มีองค์ประกอบย่อยที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในแต่ละสาระวิชา โดยครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัลและเอไอ เช่น การใช้ AI เพื่อช่วยวิเคราะห์ข้อมูล คิดเชิงวิพากษ์ พยากรณ์ หรือช่วยตัดสินใจ ทั้งนี้ สมรรถนะยังควรรวมถึงความเข้าใจและการนำอัตลักษณ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ความเมตตา การเคารพผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ขณะเดียวกัน นักเรียนควรได้รับการพัฒนาให้มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังจากการใช้ AI เพื่อให้สามารถแยกแยะ วิเคราะห์ และใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบและเกิดคุณค่าต่อสังคม

ลำดับความสำคัญเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาสมรรถนะและการออกแบบกรอบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อเป้าหมายชีวิตของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างหลากหลาย โดยผู้เรียนที่มุ่ง “อาชีพที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ” ควรได้รับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยี และทักษะการเป็น AI Developer หรือ System Designer ผ่านการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ที่สอดคล้องกับกฎหมายดิจิทัล เช่น พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์และ PDPA ส่วนผู้เรียนที่ต้องการเป็น “Influencer” หรือมีชื่อเสียงในสังคม ควรได้รับการเสริมทักษะด้านการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) และ การใช้ AI อย่างสร้างสรรค์ (Creative AI User) ภายใต้กรอบความรับผิดชอบต่อจริยธรรมเช่นเดียวกัน ขณะเดียวกัน ผู้เรียนที่ยึดแนวคิด “สุขนิยมแบบไทย” ซึ่งให้คุณค่ากับความสมดุลและความสุขในชีวิต ควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ได้ทั้งในระบบ นอกกรอบ และตามอัธยาศัยโดยสามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง ใช้ AI เป็นผู้ช่วยในการค้นคว้า สร้างสรรค์ และพัฒนาตนในฐานะ Good AI User ที่มีจิตสำนึก เคารพสิทธิผู้อื่น และคำนึงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ กรอบสมรรถนะหรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ AI เพื่อยกระดับศักยภาพของตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

2. การสะท้อนลำดับความสำคัญในกรอบการทำงาน แพลตฟอร์ม และเครื่องมือทางการศึกษาที่มี

ลำดับความสำคัญเหล่านี้สามารถสะท้อนในกรอบการทำงานและเครื่องมือทางการศึกษาได้ผ่านการจัดทำ หลักสูตร AI เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพเฉพาะทางและตามบริบทพื้นที่ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งในระดับพื้นฐาน มัธยม อุดมศึกษา และการฝึกอบรมครู ควบคู่กับ การปฏิรูปหลักสูตรและระบบประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อเน้นสมรรถนะจริง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (PLC) และฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของหน่วยงานและชุมชน พร้อมทั้งจัดกิจกรรมประกวดนวัตกรรมการเรียนรู้ ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยี AI เพื่อให้ครูและผู้เรียนสามารถใช้ AI เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ต่อยอด และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่อย่างมีคุณค่า

3. การสร้างหลักประกันให้เกิดการนำไปใช้ในระยะยาว

การดำเนินการเพื่อให้กรอบสมรรถนะเอไอถูกนำไปใช้อย่างยั่งยืน ควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ ได้แก่ (1) การประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจพื้นฐานแก่ครูและผู้เรียน เพื่อให้เห็นคุณค่าและแนวทางการใช้ AI ในการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) (2) การจัดอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามความต้องการ (On Demand) พร้อมวางแผน ดำเนินกิจกรรม และสะท้อนผลการปฏิบัติ (After Action Review) เพื่อปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสม (3) การติดตาม ประเมินผล และกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระ เพื่อให้สามารถวัดผลการใช้ AI ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมี กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานทางการศึกษา และเครือข่าย EdTech Community ทำหน้าที่ร่วมกันในการสนับสนุน ติดตาม และขยายผลในระยะยาว

การเสวนาระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม

การเสวนาระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม

การเสวนาระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม

การเสวนาระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม

การนำเสนอผลการเสวนา

การนำเสนอผลการเสวนา

การนำเสนอผลการเสวนา

การนำเสนอผลการเสวนา

จากผลการดำเนินการเสวนาแบบกลุ่มตามแนวทางที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนะ จะนำไปสู่การต่อยอดในการปรับกรอบสมรรถนะ เอไอระดับโลกสำหรับผู้สอนและผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการด้านการศึกษายุคดิจิทัล ผลลัพธ์ดังกล่าวจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากรอบนโยบายและแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้เอไออย่างมีจริยธรรม มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ทั้งในระดับบุคคล สถานศึกษา และระบบการศึกษาโดยรวม อันเป็นหนึ่งในผลผลิตสำคัญของโครงการที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนต่อการเรียนรู้ในอนาคต

แพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติ (National Digital Learning Platform: NDLP)

เป็นโครงการสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่มุ่งยกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนไทยให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล โดยออกแบบให้เป็น **พื้นที่กลางของการเรียนรู้ที่หลากหลายเท่าเทียม และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา** แพลตฟอร์มนี้รวบรวมสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลคุณภาพสูงจากทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมถึงหลักสูตรเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลผู้เรียน (Learner Profile) เพื่อรองรับ **การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning)** นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบเปิด (Open Education) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษา โรงเรียน และครูทั่วประเทศสามารถผลิตและแบ่งปันสื่อการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองผ่านระบบคลังสื่อกลาง (Digital Content Repository) และกลไกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู (PLC) แพลตฟอร์มนี้จึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เชิงดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของระบบนิเวศการศึกษาแห่งอนาคต ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมภายใต้นโยบาย “การศึกษาไทยก้าวสู่ยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน”

การนำเสนอ NDLP โดยนายสมคิด จรรย์านุวัฒน์

การนำเสนอ NDLP โดยฝ่ายที่ปรึกษาจาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

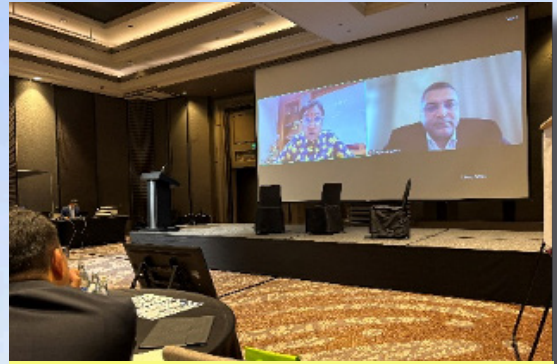
นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอแนวปฏิบัติที่ดีและตัวอย่างของการดำเนินการขับเคลื่อนแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติสู่การใช้งานจริงกรณีศึกษาประเทศอียิปต์และมาเลเซีย

- ประเทศอียิปต์ โครงการ Egyptian Knowledge Bank (EKB) ได้รับการพัฒนาเป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลระดับชาติที่เชื่อมโยงสถาบันการศึกษาและผู้เรียนทั่วประเทศ โดยมีการรวบรวมฐานข้อมูลความรู้จากสำนักพิมพ์และสถาบันชั้นนำต่างๆ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงเนื้อหาคุณภาพสูงได้อย่างเท่าเทียม การดำเนินการนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและพันธมิตรระหว่างประเทศ เช่น ยูเนสโก และยูนิเซฟ
- ประเทศมาเลเซีย กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดตัวแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลระดับชาติที่รองรับการเรียนรู้แบบผสมผสาน (blended learning) โดยมีการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถใช้งานแพลตฟอร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีคลาวด์และปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่เป็นส่วนตัวและปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

ตัวอย่างจากทั้งสองประเทศแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการสร้างความยั่งยืนของระบบดิจิทัลทางการศึกษา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา NDLP ของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทในประเทศ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การฝึกอบรมที่เหมาะสม และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

คุณ Doaa Abonaem เจ้าหน้าที่โครงการยูเนสโก โคโร อีอีปดี และคุณ Nithiananthini A/P Kumarawel จากกระทรวงศึกษาธิการ มาเลเซีย

การนำเสนอจากวิทยากร

การยกระดับการทำงานของแพลตฟอร์มการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงประสบการณ์ของผู้ใช้งาน การจัดการเนื้อหา และการเข้าถึง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้หารือและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา NDLP ให้มีประสิทธิภาพและตอบโจทย์การใช้งานของครูและนักเรียน ทั้งนี้ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึงในทุกพื้นที่ของประเทศไทย ในช่วงท้ายของการประชุม ผู้เข้าร่วมได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ เนื้อหาการเรียนรู้ดิจิทัลที่ควรเพิ่มเติมในอนาคต ซึ่งครอบคลุมทั้ง

- เทคโนโลยี AI และการประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษา
- การบูรณาการทักษะดิจิทัล การคิดเชิงวิพากษ์ และจริยธรรม
- การเรียนรู้เพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

โดยมีข้อสรุปร่วมกันว่า การพัฒนา NDLP ควรมุ่งสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืน เสริมสมรรถนะผู้เรียนทั้งด้านเทคโนโลยีและคุณธรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และจริยธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน เพื่อเตรียมพร้อมสู่อนาคตของการศึกษาไทยในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

ผลการดำเนินงานและข้อค้นพบ

ผลการประชุมสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แต่ยังคงเสริมสร้างกลไกด้านกรอบนโยบาย และมาตรฐานสมรรถนะ AI ที่เป็นเอกภาพสำหรับครูและนักเรียนทุกระดับ การพัฒนากรอบดังกล่าวควรยึดแนวคิด “มนุษย์เป็นศูนย์กลาง” (Human-centred AI) และเน้นคุณธรรม จริยธรรม ความปลอดภัย และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ AI เป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ ไม่ใช่สร้างความเหลื่อมล้ำ

การเสวนากลุ่มยังชี้ให้เห็นว่าการใช้ AI เพื่อการศึกษาในประเทศไทยสอดคล้องกับลำดับความสำคัญทางการศึกษา คำนึงถึงวัฒนธรรม และความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานในประเทศไทยหลายแห่งได้พัฒนาแนวนโยบาย มาตรฐานสมรรถนะ และหลักสูตรเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการศึกษา เช่น สพฐ. สกศ. กระทรวงดิจิทัลฯ และกระทรวงการอุดมศึกษา อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังไม่มีกรอบสมรรถนะด้าน AI ที่เป็นเอกภาพสำหรับครู บุคลากร และนักเรียนทุกระดับ รวมถึงยังไม่มีหน่วยงานหลักในการกำกับและประสานงานด้าน AI เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ เนื้อหาด้านความฉลาดรู้และจริยธรรม AI ยังไม่มีบูรณาการในหลักสูตรการศึกษาชาติ ขณะเดียวกัน โครงการแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัลแห่งชาติ (NDLP) อาจสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถพัฒนาเป็นระบบการจัดการการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ โดยควรเสริมความสามารถด้านการเข้าถึง ความเป็นส่วนตัว และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน คำนึงถึงหลักคือให้จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างกระทรวงเพื่อกำกับการใช้ AI ในการศึกษา ดำเนินการวิจัยผลกระทบของ AI ต่อผู้เรียน พัฒนาสมรรถนะครูด้าน AI อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการใช้ AI อย่างสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทย และขยายผลโครงการนำร่องที่ประสบความสำเร็จ โดยยูเนสโกจะมีบทบาทสนับสนุนนโยบาย มาตรฐานสากล การวิจัย และการพัฒนาขีดความสามารถของครูและแพลตฟอร์ม NDLP การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนากรอบสมรรถนะ AI สำหรับครูและนักเรียนในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การดำเนินงานในลักษณะบูรณาการระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ ยูเนสโก และภาคเอกชน เช่น หัวเว่ย ช่วยสะท้อนถึงการขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ความร่วมมือระดับโลกที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง บทเรียนจากการประชุมนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนา AI เพื่อการศึกษาไม่ใช่เพียงเรื่องเทคโนโลยี แต่คือการสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรม จริยธรรม และคุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อมุ่งสู่อนาคตการเรียนรู้ที่ครอบคลุม เท่าเทียม และยั่งยืน

ประเทศไทยกับบทบาท ในการขับเคลื่อนธรรมาภิบาล ของปัญญาประดิษฐ์

โดย **สุพล ชันวีชัย**¹
อัจจิมา กวีญาณ²
รัชนิภา พงศ์อุดม³

บทนำ

การประชุมเวทีเยาวชนองค์การยูเนสโก ครั้งที่ 14 ถือเป็นจุดเชื่อมสำคัญระหว่างภาคีเคลื่อนไหวเชิงสังคมของเยาวชนและกระบวนการกำหนดนโยบายระดับโลก โดยผลงานจากเวทีนี้มีศักยภาพที่จะกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกพิจารณาการบรรจุข้อเสนอด้านการศึกษา สาธารณสุข ดิจิทัล และการเงินสาธารณะไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาของตนเองความสำเร็จในการเปลี่ยนข้อเสนอเป็นมาตรการเชิงนโยบายจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายเยาวชนในการออกแบบแผนปฏิบัติการ การระดมทรัพยากร และการติดตามผลอย่างต่อเนื่องต่อไป

ประเทศไทยกับความพร้อม ในการเป็นผู้นำด้านธรรมาภิบาล ของปัญญาประดิษฐ์ในระดับโลก

เมื่อเดือนมิถุนายน 2568 ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีโอกาสเป็นเจ้าภาพการประชุมระดับโลกว่าด้วยจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ ครั้งที่ 3 (The 3rd Global Forum on Ethics of AI) โดยองค์การยูเนสโก กรุงเทพมหานคร ภายใต้หัวข้อ “Ethical Governance of AI in Motion” โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนจาก “หลักการสู่การปฏิบัติ” เพื่อให้การพัฒนาและใช้เทคโนโลยี AI เป็นไปอย่างมีจริยธรรม ครอบคลุม และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การประชุมมีผู้แทนจากกว่า 90 ประเทศเข้าร่วม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการกำกับดูแล AI โดยเน้นความร่วมมือข้ามพรมแดน การมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และวิชาการ รวมทั้งมีการเปิดตัวเครือข่ายระดับโลกเพื่อส่งเสริมการกำกับดูแล AI อย่างมีจริยธรรม พร้อมย้ำให้ประเทศสมาชิกเร่งนำ “Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence (2021)” ไปใช้จริงจังในเชิงนโยบาย และพัฒนาความพร้อมของแรงงาน (AI-ready workforce) ที่ผสมผสานทั้งทักษะเทคนิคและจริยธรรมเข้าด้วยกัน

(Credit ภาพ: เว็บไซต์ของ UNESCO)

- 1 นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ
- 2 นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ
- 3 ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก

The 3rd
**UNESCO GLOBAL FORUM
ON THE ETHICS OF AI 2021**

(การจัดตั้งศูนย์ AIGPC: AI Governance Practice Center: The Center Category 2 under the auspices of UNESCO)

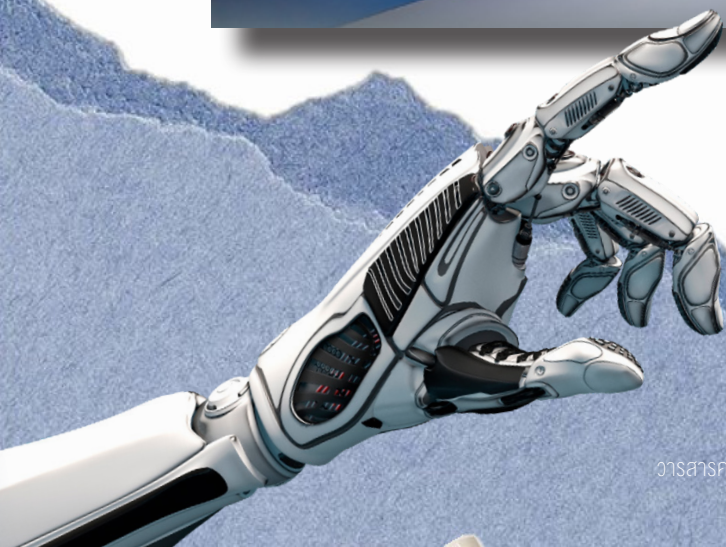
ประเทศไทยเปิดศูนย์ AIGPC ศูนย์กลางการกำกับดูแลและจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ระดับภูมิภาค

ในระหว่างการประชุม UNESCO Global Forum on the Ethics of AI ครั้งที่ 3 ประเทศไทยได้ประกาศจัดตั้ง ศูนย์ AI Governance Practice Center (AIGPC) อย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างมีจริยธรรม โปร่งใส และเคารพสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ศูนย์แห่งนี้เกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับองค์การยูเนสโก (UNESCO) ภายใต้กรอบ “Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence” ที่ยูเนสโกประกาศใช้เมื่อปี 2021

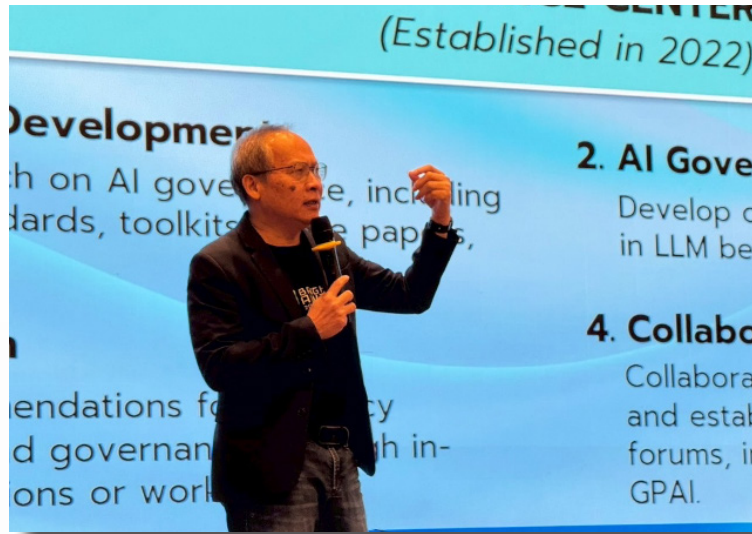
AIGPC มีเป้าหมายที่จะเป็น “ศูนย์กลางระดับภูมิภาค” ด้านการกำกับดูแล AI อย่างมีจริยธรรม โดยทำหน้าที่ทั้งในด้าน การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ การจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพบุคลากร (capacity building) รวมถึงการสนับสนุนการออกแบบนโยบายและมาตรฐานจริยธรรม AI สำหรับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค นอกจากนี้ ศูนย์ยังมุ่งผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในการสร้างระบบนิเวศ AI ที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และ การใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

รัฐบาลไทยได้เน้นย้ำในพิธีเปิดว่า การจัดตั้งศูนย์ AIGPC เป็นจุดเริ่มต้นของการยกระดับบทบาทของไทยในเวทีโลก เพื่อ “ขับเคลื่อน AI อย่างมีจริยธรรม” และให้ประชาชนทุกกลุ่มได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างเท่าเทียม โดยมีเป้าหมายในระยะยาวที่จะพัฒนาให้ AIGPC เป็น “ศูนย์ Category 2” ภายใต้การรับรองของ UNESCO ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยเป็นฐานหลักในการประสานงานและพัฒนาองค์ความรู้ด้านจริยธรรม AI ระดับนานาชาติ

การจัดตั้ง AIGPC จึงนับเป็นก้าวสำคัญของประเทศไทยในการวางตำแหน่งตนเองให้เป็นผู้นำภูมิภาคด้านการกำกับดูแล AI ที่สมดุลระหว่าง “นวัตกรรมและจริยธรรม” สะท้อนความมุ่งมั่นที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจ สังคม และมนุษยชาติอย่างแท้จริง

ปัจจุบัน ศูนย์ AIGPC ได้เริ่มดำเนินการจัดการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing) จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในหลากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ภาคประชาสังคม และเยาวชน โดยมีเป้าหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ครอบคลุมทุกมิติของการใช้ AI ในประเทศไทย การประชุมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการออกแบบ “แนวทางกำกับดูแล AI แห่งชาติ” ที่คำนึงถึงจริยธรรม สิทธิมนุษยชน และบริบททางสังคมของไทยอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ AIGPC ยังอยู่ระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลกลางด้านจริยธรรม AI (Ethical AI Knowledge Base) เพื่อรวบรวมกรณีศึกษา งานวิจัย และแนวทางปฏิบัติที่ดี (best practices) จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับนักวิจัย ผู้กำหนดนโยบาย และผู้พัฒนาเทคโนโลยี AI ในอนาคต ทั้งนี้ ศูนย์มีแผนจะเปิดตัวรายงานฉบับแรกเกี่ยวกับ “สถานภาพการกำกับดูแล AI ของประเทศไทย” ภายในปี 2026 ซึ่งจะเป็นเอกสารชี้แนวทางสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานของ AIGPC จึงเป็นอีกก้าวสำคัญที่สะท้อนถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการสร้าง “ระบบนิเวศ AI ที่มีความรับผิดชอบ” และใช้เทคโนโลยีอย่างสมดุลระหว่างนวัตกรรมกับจริยธรรม เพื่อให้ AI กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการในฐานะ
สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และ
วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กักบพทาทในการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ AIGPC

เมื่อวันศุกร์ที่ 19 กันยายน 2568 เวลา 10.00 น. ณ โรงแรมแวงค็อก แมริออท สุขุมวิท
โดยนางสาวรัชนิทา พงศ์อุดม รักษาการผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การ
ยูเนสโก เป็นผู้แทนจากสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา
สหประชาชาติเข้าร่วมอภิปรายในระหว่างกรรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing)
เกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งและแผนการดำเนินงานของศูนย์ AI Governance Practice
Center (AIGPC) ในหัวข้อ การจัดตั้งศูนย์ UNESCO C2C ในประเทศไทย ร่วมกับ
ผู้แทนของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) กระทรวงดิจิทัล
เพื่อเศรษฐกิจและสังคม และทีมวิจัยของบริษัทโบลีเกอร์ แอนด์ คอมพานี (ประเทศไทย)

Unesco
Thai National Commission

นางสาวรัชนิทา พงศ์อุดม ได้กล่าวถึง จริยธรรมทางวิทยาศาสตร์ที่องค์การยูเนสโก
ให้ความสำคัญ เช่น 2021 Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence
กระทรวงศึกษาธิการก็ให้ความสำคัญกับปัญญาประดิษฐ์ในด้านการศึกษาที่ไม่เพียง
ส่งเสริมให้มีทักษะแต่ควรเสริมสร้างจริยธรรมการใช้ AI ให้ถูกต้อง และเหมาะสมด้วย
ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้มีความตระหนักถึงการสร้างสมรรถนะและจริยธรรมการใช้
AI ในหลาย ๆ ส่วน อาทิเช่น โครงการ Technology-enabled-Open Schools for All
โดยมีการจัดทำกรอบสมรรถนะ AI สำหรับครูและนักเรียน ซึ่งจริยธรรมของ AI
(Ethics of AI) เป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญของการวางกรอบสมรรถนะดังกล่าว นอกจากนี้
ยังกล่าวถึงกระบวนการจัดตั้งศูนย์ UNESCO C2C ซึ่งจะใช้เวลาอย่างน้อย 2 ปี

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว เนื่องจากศูนย์ AIGPC จะเป็นศูนย์ด้านธรรมาภิบาลทางปัญญา ประดิษฐ์แห่งเดียวในภูมิภาค ณ ขณะนี้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือและการสร้างเครือข่าย การเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ การวิจัยและพัฒนา ข้อมูลการเรียนรู้ที่ทันสมัยและตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงทางของโลก ที่รวดเร็ว ซึ่งจะเป็นก้าวสำคัญในการวางรากฐานการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงวิทยาการด้านอื่น ๆ อีกด้วย

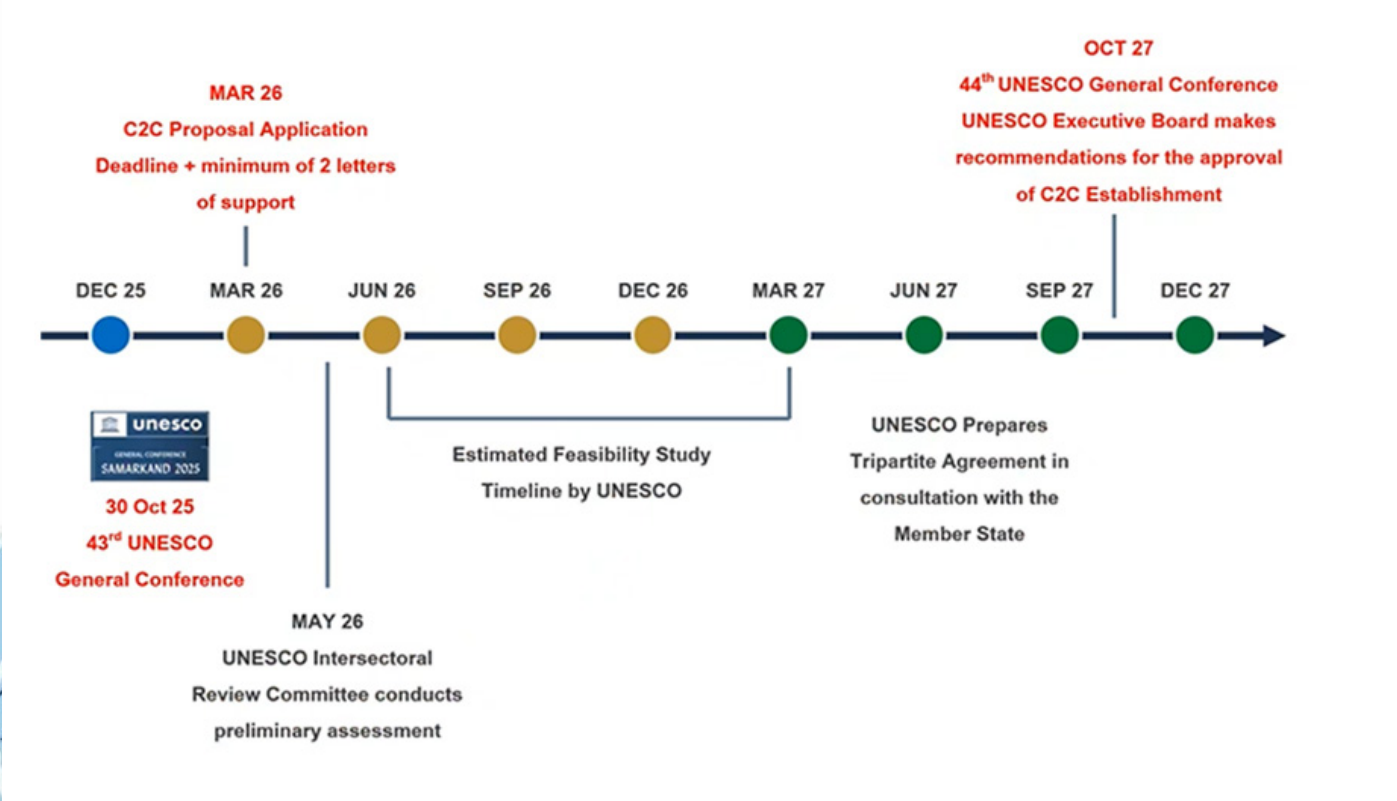
แผนงานของศูนย์เพื่อจัดตั้งศูนย์ AIGPC (UNESCO C2C Roadmap 2025 – 2027)

ในไตรมาสที่ 1 ของปี 2569 (2026) ศูนย์ AIGPC จะจัดเตรียมเอกสารข้อเสนอ (Proposal) เพื่อยื่นต่อ UNESCO สำหรับการพิจารณาเป็นศูนย์ C2C อย่างเป็นทางการ โดยต้องมีหนังสือสนับสนุนอย่างน้อย 2 ฉบับจากองค์กรพันธมิตรระดับนานาชาติ ได้แก่ ICAIRE (International Center for AI Research and Ethics) และ IRCAI (International Research Centre on Artificial Intelligence) ซึ่งเป็นศูนย์ที่อยู่ภายใต้เครือข่ายของ UNESCO เช่นกัน ทั้งนี้ การยื่นข้อเสนอจะต้องเสร็จสิ้นภายในเดือนมีนาคม 2569

ต่อมาในเดือน พฤษภาคม 2569 คณะกรรมการ UNESCO Intersectoral Review Committee (IRC) จะดำเนินการประเมินข้อเสนอเบื้องต้น (Preliminary Review) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของแผนงานและศักยภาพของศูนย์กับพันธกิจของ UNESCO จากนั้นในช่วง ไตรมาสที่ 2 ของปี 2569 ถึงไตรมาสที่ 1 ของปี 2570 (กลางปี 2026 – ต้นปี 2027) UNESCO จะจัดทำการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) โดยพิจารณาทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร ความยั่งยืนทางการเงิน ความร่วมมือระดับนานาชาติ และผลกระทบเชิงนโยบายของศูนย์ AIGPC ต่อการส่งเสริมจริยธรรม AI ในระดับโลก

สุดท้าย หากผลการประเมินเป็นไปได้ในทิศทางที่ดี คาดว่าในช่วง ไตรมาสที่ 2-4 ของปี 2570 (2027) จะมีการ ประกาศรับรองอย่างเป็นทางการ (Official Announcement) ในที่ประชุมสมัชชาสามัญของ UNESCO ครั้งที่ 44 (General Conference 44 – GC44) ซึ่งจะถือเป็นหมุดหมายสำคัญที่ยืนยันสถานะของศูนย์ AIGPC ในฐานะศูนย์กลางด้านจริยธรรม AI แห่งแรกของภูมิภาคที่ได้รับการรับรองจาก UNESCO อย่างเป็นทางการ

แผนงานนี้ไม่เพียงเป็นความก้าวหน้าทางนโยบายเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการก้าวขึ้นเป็นผู้นำระดับภูมิภาคในด้าน “AI อย่างมีจริยธรรม” และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายของ UNESCO ด้านเทคโนโลยีที่ยั่งยืน มีความรับผิดชอบ และเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่างประเทศ (ไทย-ญี่ปุ่น) เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

โดย suwa ชันรัชชัย¹
รัชนิกัน พงศ์อุดม²

โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่างประเทศ (ไทย-ญี่ปุ่น) ครั้งที่ 11 ประจำปี พ.ศ. 2568 จัดขึ้นภายใต้ความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการแห่งราชอาณาจักรไทย และกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (MEXT) ดำเนินการโดย ศูนย์วัฒนธรรมแห่งเอเชีย และแปซิฟิกเพื่อยูเนสโก (Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO – ACCU) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันด้านนโยบายและแนวปฏิบัติทางการศึกษา พัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างสองประเทศอย่างยั่งยืน

ผลการแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้าน Lesson Study, Reflective Practice, และ Culturally Responsive Teaching รวมถึงแนวคิดการเป็นครูในฐานะ “ผู้อำนวยความรู้” (Facilitator of Learning) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โครงการยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับสมรรถนะครูไทยสู่มาตรฐานสากล และสร้างความร่วมมือทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องระหว่างไทยและญี่ปุ่น

บทนำ

ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การศึกษาไม่เพียงเป็นกลไกสร้างความรู้ หากยังเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยและญี่ปุ่นต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก

ความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างไทยและญี่ปุ่นภายใต้กรอบของกระทรวงศึกษาธิการทั้งสองประเทศ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องกว่า 10 ปี โดยมีศูนย์วัฒนธรรมแห่งเอเชียและแปซิฟิกเพื่อยูเนสโก (Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO: ACCU) เป็นหน่วยประสานกลางสำคัญ การจัดโครงการ แลกเปลี่ยนครั้งที่ 11 ภายใต้หัวข้อ “New Age Learning and the Qualities Required of Teachers and Educational Administrators in a New Age” จึงเป็นอีกก้าวหนึ่งของการยกระดับความร่วมมือ เพื่อสร้างครูและผู้นำการศึกษาแห่งอนาคต

การดำเนินโครงการ

โครงการนี้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 29 กันยายน – 6 ตุลาคม 2568 ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น โดยมีการศึกษาดูงานและกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถาบัน การศึกษาหลายระดับ ได้แก่

1. โรงเรียนประถมศึกษาไอจิตสึ (Aijitsu Elementary School)

โรงเรียนแห่งนี้ตั้งในเขตชินจูกุ กรุงโตเกียว ซึ่งมีนักเรียน 494 คน ครู 26 คน (อัตราส่วน 19:1) เปิดสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ทั้งในห้องเรียนทั่วไปและห้องเรียนพิเศษสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการ จำเป็นพิเศษซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เน้นวินัย ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เข้าร่วมจากประเทศไทยได้จัดกิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ให้นักเรียนญี่ปุ่น เช่น การประดิษฐ์งานศิลปะไทยและการสาธิตการทำพุดญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม ซึ่งช่วยเชื่อมโยง มิตรทางวัฒนธรรมเข้ากับการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมถึงการสอนภาษาอังกฤษ การพัฒนาวิชาชีพครู และระบบการคัดเลือกและแต่งตั้งครู ซึ่งญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างมากในด้านคุณภาพและ จรรยาบรรณวิชาชีพ

2. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นบุนกะ (Bunka Junior High School)

โรงเรียนแห่งนี้ตั้งในเขตสุมิตะ กรุงโตเกียว มีนักเรียน 279 คน แบ่งเป็น 8 ห้องเรียน ครูประจำการ 29 คน (อัตราส่วน 9.6:1) โรงเรียนมีความโดดเด่นในการจัดการเรียนรู้แบบ *Individualized Education* ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกกิจกรรมตามความสนใจ อาทิ งานช่าง ศิลปะ หัตถกรรม และกีฬา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและความรับผิดชอบ นอกจากนี้โรงเรียนยังเปิด “ห้องเรียนภาคค่ำ” สำหรับนักเรียนต่างชาติและผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียนภาษาญี่ปุ่น โดยมีอัตราครุต่อนักเรียนเพียง 1:3-5 เพื่อการเรียนรู้เชิงลึก

3. มหาวิทยาลัยโตเกียว กักบุเก (Tokyo Gakugei University)

ผู้เข้าร่วมได้รับฟังการบรรยายจาก ศ.ดร.อิวตะ ยาสึกิ ในหัวข้อ “Reconsideration on Teachers for the Future from Japanese Experience” ที่เสนอแนวคิดครูในศตวรรษที่ 21 ว่าต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) มีความสามารถที่สะท้อนการปฏิบัติงาน (Reflective Practice) และสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามความแตกต่างของผู้เรียน ฐิ่ปุ่นเน้นให้ครูมีบทบาทมากกว่าผู้สอน คือเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างการเรียนรู้ครูต้องพร้อมปรับตัวต่อบริบทใหม่ของสังคมโลกและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4. กิจกรรมแลกเปลี่ยนครูไทย-ญี่ปุ่น ณ ศูนย์ JICA Global Plaza

กิจกรรมนี้ดำเนินภายใต้หัวข้อ “Inclusive Education and School” โดยมีผู้เข้าร่วมจากทั้งสองประเทศรวม 30 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่ม ครอบคลุมประเด็นการบริหารจัดการสถานศึกษา การพัฒนาทักษะครู การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา ครูไทยได้เรียนรู้ระบบ “Lesson Study” ของญี่ปุ่นที่เน้นการวางแผนร่วมกันและการสะท้อนผลหลังการสอน ส่วนครูญี่ปุ่นได้รับแรงบันดาลใจจากแนวทางการสอนของครูไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และความอบอุ่นในห้องเรียน

5. ผลการเรียนรู้และข้อค้นพบสำคัญ

การแลกเปลี่ยนครั้งนี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกในหลายมิติ ได้แก่

- การพัฒนาแนวคิด ครูในฐานะผู้อำนวยความรู้ (Facilitator of Learning) แทนบทบาทผู้ถ่ายทอดความรู้แบบเดิม
- การส่งเสริม วัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Professional Learning Community: PLC) ผ่านกระบวนการ Lesson Study และการสะท้อนผลหลังการสอน
- การเสริมสร้าง สมรรถนะระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Competence) และความเข้าใจในบริบทสังคมญี่ปุ่น
- การตระหนักถึงคุณค่าและจุดแข็งของระบบการศึกษาทั้งสองประเทศ เช่น ความเป็นระบบของญี่ปุ่น และความยืดหยุ่นเชิงบริบทของไทย

ผู้เข้าร่วมได้พัฒนาแนวทางการประยุกต์ใช้ความรู้ในโรงเรียนไทย เช่น การออกแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ การพัฒนาแผนการสอนเชิงสะท้อน และการเชื่อมโยงกิจกรรมวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ในชั้นเรียน ครูไทยได้เรียนรู้ระบบการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็นระบบของญี่ปุ่น ขณะเดียวกันได้ตระหนักถึงจุดแข็งของตนเองในด้านความยืดหยุ่นและความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียน อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Learning) และสมรรถนะครูโลกยุคใหม่ (Global Competence)

ดร.ศุภียาชี ทาดาชิ ผู้อำนวยการฝ่ายโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ ศูนย์ ACCU และกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้หารือร่วมกับสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ เพื่อขยายความร่วมมือในอนาคต โดยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. การสร้างเครือข่ายสถานศึกษาระหว่างไทย-ญี่ปุ่น
3. การติดตามผลการนำองค์ความรู้จากโครงการไปใช้จริง

แนวทางดังกล่าวจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ สร้างความร่วมมือทางการศึกษาที่มีความต่อเนื่อง ยั่งยืน และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกให้มั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่างประเทศ (ไทย-ญี่ปุ่น) ครั้งที่ 11 เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้และการสร้างแรงบันดาลใจที่สำคัญ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาไทยได้เรียนรู้ระบบการพัฒนาวิชาชีพของญี่ปุ่นที่เน้นความร่วมมือ การสะท้อนการปฏิบัติ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันได้ตระหนักถึงบทบาทของตนในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงมนุษยธรรมและวัฒนธรรมไทยให้ปรากฏในเวทีโลก การดำเนินโครงการในลักษณะนี้ควรถูกสานต่ออย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนากลไกการติดตามผล การแลกเปลี่ยนเชิงวิชาการ และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ข้ามพรมแดน เพื่อให้เกิดความร่วมมือทางการศึกษาที่แท้จริงและยั่งยืนในระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Thai NatCom

ร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานภายใต้กรอบยูเนสโก ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน

โดย suwa ชันรัชชัย¹
รัชนิกัน พงศ์อุดม²

บทนำ

การเสริมสร้างความร่วมมือภายใต้กรอบยูเนสโกในระดับภูมิภาคเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนบทบาทของประเทศไทยบนเวทีระหว่างประเทศ ไม่เพียงในด้านการศึกษาดังนั้น หากยังรวมถึงวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และการสื่อสาร ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 การเข้าร่วม โครงการแลกเปลี่ยนสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ประจำปี 2025 ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 15-22 พฤศจิกายน 2568 จึงมีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มพูนทักษะ ความเข้าใจเชิงนโยบาย และศักยภาพการทำงานของบุคลากรไทยในเครือข่ายยูเนสโก โดยเฉพาะในบริษัทที่สังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต้องอาศัยความร่วมมือพหุภาคีในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ความร่วมมือครั้งนี้ยังสะท้อนพลังของเครือข่ายสำนักเลขาธิการฯ จากทั้งสี่ประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และไทย ซึ่งได้ร่วมกันขับเคลื่อนโครงการแลกเปลี่ยนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 อย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 50 ปี ยืนยันถึงความเชื่อมั่นในพลังของ “การเรียนรู้ร่วมกัน” (Mutual Learning) และ “การเสริมสร้างขีดความสามารถร่วม” (Joint Capacity Building) เพื่อยกระดับคุณภาพการดำเนินงานภายใต้กรอบยูเนสโกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความต่อเนื่องของโครงการนี้ทำให้การแลกเปลี่ยนมิได้หยุดอยู่เพียงการส่งบุคลากรเข้าร่วม แต่ได้พัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายทางวิชาการ การวางรากฐานความร่วมมือเชิงนโยบาย และการพัฒนาความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานต่างประเทศ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กิจการยูเนสโกดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือกับองค์การยูเนสโก

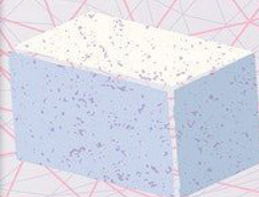
เนื้อหา

การเข้าร่วมโครงการในปี 2568 มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ เนื่องจากจัดขึ้นในช่วงเวลาที่ภูมิภาคกำลังให้ความสำคัญกับบทบาทของเยาวชน เทคโนโลยี ดิจิทัล และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้การแลกเปลี่ยนในครั้งนี้ครอบคลุมทั้งระดับเชิงนโยบายและระดับปฏิบัติการ ตั้งแต่การหารือในโครงการเยาวชนเส้นทางสายไหม การศึกษาดูงานด้านวรรณกรรมร่วมสมัย และการใช้เทคโนโลยีอวกาศเพื่ออนุรักษ์มรดกโลก ไปจนถึงการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการศึกษาชนบท ณ ศูนย์ INRULED ความหลากหลายของกิจกรรมสะท้อนว่าความร่วมมือยูเนสโกมิได้จำกัดอยู่เฉพาะภารกิจเดิมแต่กำลังก้าวสู่แนวทางใหม่ที่เชื่อมโยงหลายสาขาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

บทสรุป

ดังนั้น โครงการแลกเปลี่ยนครั้งนี้จึงมิใช่เพียงกิจกรรมระยะสั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ บทบาทเชิงรุก และศักยภาพของประเทศไทย ในการขับเคลื่อนพันธกิจยูเนสโกระดับภูมิภาคและระดับโลก ทั้งยังเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาบุคลากรรุ่นใหม่ให้มีความพร้อมต่อการทำงานในสังคมโลกยุคใหม่ ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย เจตนาธรรมณ์ด้านสันติภาพ และทักษะเชิงนโยบายที่รอบด้าน ข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการจะเป็นรากฐานที่ช่วยให้ประเทศไทยสามารถพัฒนานโยบายและโครงการในสาขาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมให้ก้าวทันบริบทโลก และสามารถต่อยอดความร่วมมือระดับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสของซีมีโอ ครั้งที่ 48

การเป็นผู้นำผ่านการเรียนรู้: "การเสริมพลังโรงเรียนและชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"
(Leading Through Learning: Empowering Schools and Communities in Southeast Asia)

โดย ทนกวรรณ แก่วนถิ่นภู¹

สริภณพัชร ธรรมบุศย์²

กฤษมา นวพันธ์พิมล³

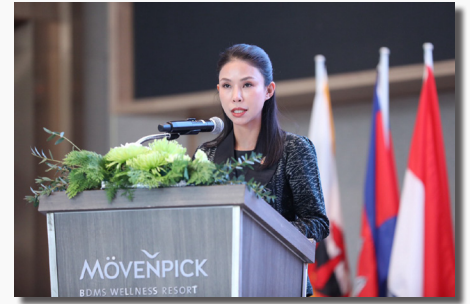
การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสของซีมีโอ (SEAMEO High Officials Meeting: SEAMEO HOM) ครั้งที่ 48 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 18 - 20 พฤศจิกายน 2568 ณ โรงแรม เมอเวนพิค บีดีเอ็มเอส เวลเนส รีสอร์ท กรุงเทพมหานคร ภายใต้หัวข้อ "การเป็นผู้นำผ่านการเรียนรู้: การเสริมพลังโรงเรียนและชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" (Leading Through Learning: Empowering Schools and Communities in Southeast Asia) โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมจำนวนกว่า 150 คน ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และเจ้าหน้าที่อาวุโสระดับสูงจากประเทศสมาชิกซีมีโอ 11 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม อินโดนีเซีย สปป.ลาว มาเลเซีย เมียนมา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม และติมอร์-เลสเต (กัมพูชา-ออนไลน์) และผู้แทนสมาชิกสมทบ 4 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย เยอรมนี โมร็อกโก และสเปน หน่วยงานที่เป็นสมาชิกสมทบ ผู้แทนศูนย์และเครือข่ายระดับภูมิภาคของซีมีโอ และเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการซีมีโอ รวมทั้งหุ้นส่วนความร่วมมือต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการประชุมหารือเพื่อพัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษาในภูมิภาคแล้วยังถือเป็นวาระพิเศษเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 60 ปี แห่งการก่อตั้งองค์การซีมีโอ

¹ สภามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย

² นักวิจัยอาวุโส สภามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย

³ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนานโยบายความร่วมมือต่างประเทศ ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาค และผู้แทนภาคีสถิตและสารสนเทศต่างประเทศ

การประชุมครั้งนี้มี **Dr. Shamsiah Zuraini Kanchanawati** ปลัดกระทรวงศึกษาธิการของบรูไนดารุสซาลาม ทำหน้าที่ประธานการประชุม โดยในส่วนของประเทศไทย มี**นายสุเทพ แก่งสันเทียะ** ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทย และศาสตราจารย์นฤมล ภิญโญสินวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้**นางสาวอนงค์นถ งามแก้ว** เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ประธานกล่าวเปิดการประชุม พร้อมสะท้อนให้เห็นถึงพลังของ “ความร่วมมือด้านการศึกษา” ในการเปลี่ยนแปลงชีวิตประชากรในภูมิภาค โดยทุกประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนผ่านการเริ่มต้นจากโรงเรียน ครู และชุมชน ให้มีพลังร่วมกันเพื่อสนับสนุนให้เด็กทุกคนเติบโตได้เต็มศักยภาพ การประชุมครั้งนี้ถือเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ที่จะช่วยให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำ การพัฒนาทักษะใหม่และการเตรียมความพร้อมต่อบริบทโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมกันนี้ได้มีพิธีมอบ SEAMEO Awards ประจำปี 2024/2025 รวม 3 รางวัล ได้แก่

- SEAMEO Jasper Award: Dr. Robby Zidny (อินโดนีเซีย) ภายใต้ผลงานในหัวข้อ “Innovating Science and Chemistry Education Curricula by Integrating Indigenous Knowledge”
- SEAMEO–Japan ESD Award: Ms. Uswatun Khasanah (อินโดนีเซีย)
- SEAMEO SEN – Canva Creativity in Education Award: Mr. Edwin A. Quinosa Jr. (ฟิลิปปินส์)

Dr. Shamsiah Zuraini Kanchanawati ปลัดกระทรวงศึกษาธิการของบรูไนดารุสซาลาม ทำหน้าที่ประธานการประชุม โดยย้ำว่าองค์กรซีมีโอครบรอบ 60 ปี ในปี พ.ศ. 2568 และขับเคลื่อนการพัฒนาทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง เน้นความสำคัญของผู้บริหารการศึกษา ครู และเยาวชนในภูมิภาค รวมทั้งบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ตามพันธกิจขององค์กรซีมีโอ พร้อมกับนี้ Datuk Dr. Habibah Abdul Rahim ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการซีมีโอ (ซีเมส) ได้กล่าวถึงนโยบายและพันธกิจสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของซีมีโออีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2569 – 2573) เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

การประชุมที่สำคัญ มีดังนี้

1. การประชุมวาระเฉพาะ (In Camera Session)

ที่ประชุมได้พิจารณาประเด็นเชิงนโยบายจำนวน 12 เรื่อง และมีมติเห็นชอบ 10 เรื่อง โดยเน้นการขับเคลื่อนพันธกิจของซีมีโอให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในภูมิภาค การพัฒนาการศึกษา และความร่วมมือระดับนานาชาติสำหรับ 2 เรื่องที่ที่ประชุมขอให้สำนักงานเลขาธิการซีมีโอ ทบทวน ได้แก่ ดัชนีการชำระเงินอุดหนุนค่าบำรุงสมาชิก และการสมัครเป็นสมาชิกสมทบของมหาวิทยาลัยของอุษ สาธารณรัฐเกาหลี

2. การประชุมวาระพิเศษ (Special Sessions)

2.1. การจัดตั้งศูนย์กลางด้านภาวะผู้นำสถานศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ประชุมเห็นพ้องถึงความจำเป็นในการยกระดับภาวะผู้นำทางการศึกษา โดยศูนย์ดังกล่าวจะทำหน้าที่ขับเคลื่อน 3 ภารกิจสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนและการวิจัย การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และการพัฒนาสมรรถนะผู้นำสถานศึกษา โดยศูนย์ฯ จะดำเนินงานในรูปแบบ “หน่วยงานเสมือน (Virtual Hub)” ผ่านความร่วมมือระหว่าง SEAMEO และเครือข่าย Global School Leaders

2.2. การบูรณาการทิศทางการงานของซีมีโอกับข้อริเริ่มด้าน AI ที่ประชุมเน้นย้ำการพัฒนา AI เพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยยึดหลักมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ความครอบคลุม จริยธรรม และนวัตกรรม พร้อมสนับสนุนการประสานงานระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประชุมเต็มคณะ (Plenary Session)

ที่ประชุมพิจารณาและรับรองเอกสารจำนวน 50 เรื่อง ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น

- ความก้าวหน้าการดำเนินโครงการสำคัญของสำนักงานเลขาธิการซีมีโอ อาทิ โครงการวัดและประเมินผลการศึกษาาระดับประถมศึกษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEA-PLM) โครงการ ASEAN-UK SAGE เพื่อยกระดับการศึกษาพื้นฐานและการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กผู้หญิงและกลุ่มเปราะบางในอาเซียน และโครงการ AI in Education กรอบผลลัพธ์ของซีมีโอ และระบบการติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ (SEAMEO Results Framework and Monitoring, Evaluation and Learning (MEL) System) โครงการ SEA-DREAM การจัดตั้งศูนย์กลางภาวะผู้นำทางการศึกษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia School Leadership Hub) โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาครูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Pre-service Student Teacher Exchange in Southeast Asia (SEA Teacher Programme) โครงการ Future4Girls การส่งเสริมการบูรณาการประเด็นความเสมอภาคระหว่างเพศผ่านการจัดการองค์ความรู้ในซีมีโอ

- แผนพัฒนาระยะ 5 ปีของศูนย์ระดับภูมิภาคของซีมีโอ
- โครงการที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในโรงเรียน การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-นิเวศ-การศึกษา: ยุทธศาสตร์ การขยายผลและการบูรณาการ รูปแบบการเรียนรู้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของศูนย์ SEAMEO BIOTROP
- การฝึกอบรมระดับภูมิภาครูปแบบในสถานที่ “Our Happy Neighbourhood” ในประเทศติมอร์-เลสเต รางวัลเดวีชาร์ติกา: โครงการยกย่องเชิดชูเกียรติด้านความเป็นเลิศในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยและการอบรมเลี้ยงดูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การผลักดันระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมและบูรณาการ (HI-ECD) ในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ของศูนย์ SEAMEO CECCEP

- ข้อเสนอการบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล เทคนิคและระเบียบวิธีสำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษาในประเทศสมาชิกซีมีโอ ของศูนย์ SEAMEO CELLL
- การเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรอบนโยบายระดับภูมิภาคว่าด้วยการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในด้านการศึกษา ของศูนย์ SEAMEO INNOTECH
- โครงการนำร่องผสมเสริมทักษะคณิตศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษาในอินโดนีเซีย ของศูนย์ SEAMEO QITEP in Mathematics
- โครงการที่เสนอเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้าน STEM ในการศึกษาปฐมวัย ของศูนย์ SEAMEO QITEP in Science
- ปัญญาประดิษฐ์ในชั้นเรียน: การแข่งขันระดับภูมิภาคเพื่อยกระดับการจัดการเรียนการสอนแบบ STEAM และการศึกษาสี่เหลี่ยม: โครงการส่งเสริมและพัฒนาความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้เรียนทุกคนของศูนย์ SEAMEO RECSAM
- การยกระดับโครงการ Common Space (Common Space in Southeast Asian Higher Education) โดยซีมีโอ (SEAMEO) เพื่อส่งเสริมการสร้างพื้นที่และแพลตฟอร์มความร่วมมือด้านการอุดมศึกษา และการวิจัยในภูมิภาคอาเซียน ของศูนย์ SEAMEO RIHED
 - ความก้าวหน้าเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลภาพรวมด้านเทคโนโลยีการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนแบบเปิดและทางไกลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของศูนย์ SEAMEO SEAMOLEC
 - ความร่วมมือเพื่อความร่วมมือด้านการวิจัยนโยบายการเกษตร การดำเนินงานและการขยายผลโครงการโรงเรียนและสวนครัวในครัวเรือนเพื่อเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมรายได้ รายงานแนวโน้มภาคการเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การวิเคราะห์ภาพรวมเชิงระบบของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่ดำเนินการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โครงการศูนย์ก้ามนิดก้าชีวิตภาพจากฟางข้าว ของศูนย์ SEAMEO SEARCA

- โครงการความร่วมมือระหว่าง SEAMEO SEPS, SEAOHUN และ Chevron เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในโรงเรียนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการขยายโครงการในปี 2026 การส่งเสริมการศึกษาความเป็นพลเมืองโลกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของศูนย์ SEAMEO SEPS
- การจัดการอบรมเรื่องการวางแผนและการกำกับดูแลทางการศึกษา ในยุคปัญญาประดิษฐ์: มุมมองจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกผ่านการศึกษา STEM: การประเมินผู้เรียนระหว่างค่ายเยาวชนอาเซียน ปี 2025 ของศูนย์ SEAMEO STEM-ED
- โครงการพัฒนาศักยภาพและสร้างความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ผ่านปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยี ดิจิทัลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของศูนย์ SEAMEO TED
- การบูรณาการแนวคิด One Health ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศฟิลิปปินส์: การทดสอบนำร่อง ของเครือข่าย SEAMEO TROPMED Network
- การศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมในการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาด้านอาชีวศึกษาในภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารในอาเซียน ความพร้อมของครูอาชีวศึกษาในการบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อม ในหลักสูตร: การศึกษาเชิงภูมิภาคในประเทศสมาชิกซีมีโอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดัชนีความพร้อมด้านการศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อม: การประเมิน ความพร้อมของสถาบันในการบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมในอาชีวศึกษาและการศึกษาในประเทศสมาชิกซีมีโอ ของศูนย์ SEAMEO VOCTECH
- ความคืบหน้าการศึกษาเชิงภูมิภาคเกี่ยวกับการสำรวจสมรรถนะของครูสอนภาษาต่างประเทศด้านความรู้ด้านเทคโนโลยี การสอน และเนื้อหา (TPACK) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของศูนย์ SEAMEO QITEP in Language

การลงนาม MOU ระหว่างสำนักงานเลขาธิการองค์การซีมีโอ และ Times Higher Education ในเรื่องการเป็นเจ้าภาพร่วมจัดงาน Global Sustainable Development Congress (GSDC) ซึ่งเป็นเวทีผู้นำด้านการศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับโลกจากกว่า 100 ประเทศ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน โดยการร่วมมือในครั้งนี้ เป็นการเน้นย้ำการความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญในด้านนวัตกรรมเชิงนโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาที่ยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการกำหนดผลลัพธ์ตามวาระปี 2030 สู่เวทีระดับโลก

ความก้าวหน้าด้านภาวะผู้นำทางการศึกษาและพัฒนาวิชาชีพครู (School Leadership and Teacher Professional Development) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาผู้นำสถานศึกษาและครูอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงวิชาการและความเป็นมืออาชีพของครู พร้อมทั้งสนับสนุนสวัสดิการ ลดภาระงาน และบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI ในการสอน ประเทศไทยมุ่งสร้างความร่วมมือกับประเทศสมาชิกซีมีโอเพื่อพัฒนาผู้นำและครูให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยสร้างผู้เรียนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเห็นอกเห็นใจ และพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ยั่งยืน ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์ ครูผู้สอนด้วยหัวใจ และผู้เรียนที่เติบโตอย่างมีเป้าหมาย

การเปิดตัวรายงานระดับภูมิภาค “โครงการเสริมพลังครู เรื่องการพัฒนาวิชาชีพครู” (Launch of the Empowering Teachers Initiative (ETI) Regional Report on Teacher Professional Development -TPD) ภายใต้อำนาจ “Strengthening Teacher Professional Development Systems in Southeast Asia” เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการพัฒนาวิชาชีพครูและแนวทางนำไปใช้ในประเทศสมาชิก

ครูถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีความหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และระดับการพัฒนาของระบบการศึกษา การพัฒนาครูจึงเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ต้องอาศัยความร่วมมือในระดับภูมิภาคควบคู่กับการดำเนินงานในระดับประเทศ ความท้าทายสำคัญประการหนึ่ง คือ ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพและโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพครู ทั้งระหว่างประเทศสมาชิกและภายในประเทศเดียวกัน รวมทั้งการปรับตัวของครูต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล ความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม และความต้องการทักษะใหม่ของตลาดแรงงาน ครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษา (Sustainable Development Goal 4: SDG 4) ที่มุ่งสร้างการศึกษาที่มีคุณภาพ เท่าเทียม และครอบคลุม

รายงานฉบับนี้เป็นเอกสารวิเคราะห์และสรุปสถานการณ์ นโยบาย แนวปฏิบัติที่ดี (good practices) ปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาครูในระดับภูมิภาค รายงานได้ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่น่าสนใจดังนี้

1. การพัฒนาวิชาชีพครูเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ไม่ใช่แค่การอบรมเป็นช่วง ๆ เท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของอาชีพที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของครู และควรมีระบบสนับสนุนและติดตามผลอย่างเป็นระบบ
2. การใช้ ICT และเครือข่ายออนไลน์เพื่อขยายขอบเขตการเข้าถึงโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือทุนจำกัด เช่น การสร้าง professional learning communities ออนไลน์
3. การวัดผลและการประเมินผล เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์และปรับปรุงนโยบายโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่และเชิงระบบ
4. ความเท่าเทียมในการเข้าถึง ต้องออกแบบโมเดลที่รองรับครูที่อยู่ในบริบทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นครูในชนบท ผู้หญิง หรือกลุ่มครูชายขอบ

อนาคต

องค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ซีมีโอ (Southeast Asian Ministers of Education Organization: SEAMEO) มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคในการสนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษามาอย่างยาวนาน โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงนโยบายด้านการศึกษาของประเทศสมาชิกกับการดำเนินงานเชิงปฏิบัติ ผ่านการจัดทำกรอบยุทธศาสตร์ การวิจัย การฝึกอบรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีและการยกระดับสมรรถนะครูในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งปัจจุบันองค์การซีมีโอประกอบด้วย 11 ประเทศสมาชิก 9 ประเทศสมาชิกสมทบ 8 หน่วยงานที่เป็นสมาชิกสมทบ รวมทั้ง 25 ศูนย์ระดับภูมิภาค และ 1 เครือข่าย

การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือซีมีโอ (SEAMEO High Officials Meeting: SEAMEO HOM) มีกำหนดจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ถือเป็นเวทีและโอกาสสำคัญสำหรับปลัดกระทรวงและผู้อำนวยการด้านการศึกษาจากประเทศสมาชิก ในการร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กำหนดแนวทางในการประสานความร่วมมือ รวมทั้งพิจารณากรณีโครงการ โครงการศึกษาวิจัย และงบประมาณ ตลอดจนรับทราบความก้าวหน้า ผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการและกิจกรรมขององค์การซีมีโอและศูนย์ระดับภูมิภาคของซีมีโอในปีที่ผ่านมา ก่อนนำเสนอที่ประชุมสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สภาซีเมค) เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบและอนุมัติตามลำดับ

การประชุมครั้งนี้นอกจากจะเป็นร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานขององค์การซีมีโอที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกแล้ว ยังมุ่งเน้นการขับเคลื่อนประเด็นภาวะผู้นำสถานศึกษา ผู้นำครู และการใช้ AI ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในระยะ 5 ปีข้างหน้า สร้างโอกาสในการเชื่อมโยงการพัฒนาด้าน AI for Education ในระดับชาติให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์การซีมีโอ การใช้ School Leadership Hub สนับสนุนการสร้างผู้นำสถานศึกษารวมถึงการต่อยอดความร่วมมือด้านการพัฒนาวิชาชีพครูและความร่วมมือหลายฝ่ายเพื่อขับเคลื่อนการศึกษาของไทยและประเทศสมาชิกให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหาร และโภชนาการในภูมิภาคอาเซียน

โดย พิชญสุดา วาเสอ¹
กฤษมา นวพันธ์พิมล²

หนึ่งในปัญหาสำคัญที่ภูมิภาคอาเซียนเผชิญร่วมกันอยู่ในปัจจุบันคือสถานการณ์ด้านการบริโภคอาหารและโภชนาการของประชาชน โดยจากการสำรวจทางสาธารณสุขพบว่า ประชาชนอาเซียนมีปัญหาด้านภาวะทุพโภชนาการหลายรูปแบบ ได้แก่ ภาวะขาดสารอาหาร ภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน ตลอดจนโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมบริโภคอาหาร ปัญหาด้านภาวะทุพโภชนาการเหล่านี้มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง (Structure) และเชิงระบบ (System) ของระบบอาหาร Food Security and Nutrition (FSN) ทั้งในมิติของห่วงโซ่อุปทานอาหาร (Supply Chain) สภาพแวดล้อมด้านอาหาร และพฤติกรรมของผู้บริโภค

อย่างไรก็ตาม อาเซียนตระหนักว่า ปัญหาและความท้าทายด้านการบริโภคอาหารและปัญหาภาวะทุพโภชนาการไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการกำหนดนโยบายหรือมาตรการจากภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งเท่านั้น จึงมุ่งส่งเสริมการดำเนินงานโดยใช้แนวคิดที่เรียกว่า “แนวทางระบบอาหารแบบองค์รวม หรือ Food Systems Approach” ซึ่งเป็นระบบบูรณาการทำงานร่วมกันในหลากหลายมิติ ได้แก่ ด้านสาธารณสุข เกษตรกรรม การศึกษา สวัสดิการสังคม การค้า และความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคที่สำคัญ อาทิ กรอบยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านโภชนาการของอาเซียน (ASEAN Strategic Framework and Plan of Action on Nutrition: ASPAN) และการจัดทำรายงานความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการของอาเซียน (ASEAN Food Security and Nutrition Report: AFSNR)

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

² ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนานโยบายความร่วมมือต่างประเทศ ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาค และกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศต่างประเทศ

เมื่อวันที่ 25 – 27 พฤศจิกายน 2568 กระทรวงสาธารณสุขแห่งสหพันธรัฐมาเลเซีย กระทรวงสาธารณสุขแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซียร่วมกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) โดยการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการ Aus4ASEAN Futures ได้จัดการประชุมหารือระดับภูมิภาคว่าด้วยการประเมินและวิเคราะห์ระบบอาหารของประเทศสมาชิกอาเซียน (Multisectoral Consultation Meeting on Country-Specific Assessment and Analysis of Current Food System in ASEAN) ณ เมืองปุตราจายา สหพันธรัฐมาเลเซีย

การประชุมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนในสถานการณ์ระบบอาหารและภาวะโภชนาการในภูมิภาค พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพประเทศสมาชิกอาเซียนในการวิเคราะห์ถึงสภาพปัจจัยและสาเหตุที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ด้านโภชนาการในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ภายใต้กรอบความร่วมมือในระดับพหุภาคี โดยมีเป้าหมายหลักของการประชุมคือ การร่วมกันออกแบบกรอบวิเคราะห์เชิงระบบอาหาร (Food Systems Causal Framework) การกำหนดชุดตัวชี้วัดกลาง (Core Indicators) เพื่อใช้ติดตามความก้าวหน้าของระบบอาหารและภาวะโภชนาการระดับภูมิภาค ตลอดจนการจัดทำแผนผังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบอาหาร (Stakeholder Mapping) ให้เกิดความชัดเจนในทุกภาคส่วน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบแนวทางการทำงานแบบบูรณาการหลายภาคส่วน เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนของระบบอาหารและสร้างความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการของประชาชนอาเซียน ซึ่งเป็นหนึ่งในความริเริ่มที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ Health Priority 7 ว่าด้วยการส่งเสริมอาหารที่ดีและมีประโยชน์ ภายใต้กรอบการดำเนินงานของ ASEAN Health Cluster 1 ว่าด้วยการส่งเสริมวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี ระหว่างปี ค.ศ. 2021 - 2025 และยังใช้ผลลัพธ์ของการประชุมในการเป็นฐานข้อมูลสำหรับการพัฒนา ASEAN Multisectoral Food Systems Model ซึ่งจะเป็กรอบร่วมที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะนำไปประยุกต์ใช้กับระบบอาหาร ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2026 เป็นต้นไป

โดยการประชุมหารือฯ จัดขึ้นในรูปแบบของการอภิปรายเชิงนโยบาย การนำเสนอนโยบายความร่วมมือและความท้าทายในการบริหารจัดการระบบอาหารและโภชนาการของประเทศสมาชิกอาเซียน (Country Presentation) การร่วมเสวนาแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีในระดับภูมิภาค (Good Practices) และการร่วมปฏิบัติในรูปแบบการทำงานกลุ่ม (Breakout groups discussion) เพื่อการจัดทำแผนผังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบอาหาร (Stakeholder Mapping) การประชุมประกอบด้วยผู้เข้าร่วมประชุมจากประเทศสมาชิกอาเซียน จำนวน 11 ประเทศ ประเทศละ 5 สาขา (ตามแนวคิดการบูรณาการระบบอาหาร Food Systems Approach) ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนจากสาขาสาธารณสุข เกษตรกรรม การศึกษา สวัสดิการสังคม และความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยหัวหน้าคณะผู้แทนของแต่ละประเทศสมาชิกคือผู้แทนจากสาขาสาธารณสุข ทั้งนี้ ในส่วนองค์ประกอบของคณะผู้แทนไทย ประกอบด้วย

1) หัวหน้าคณะผู้แทนจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

2) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

3) กระทรวงศึกษาธิการ

4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การประชุมยังประกอบด้วยผู้เข้าร่วมจากองค์การระหว่างประเทศในด้านโภชนาการและสุขภาพ ได้แก่

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO)

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO)

กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund: UNICEF)

โครงการอาหารโลก (UN World Food Programme: WFP)

สำนักเลขาธิการอาเซียน และ โครงการ Australia for ASEAN Futures

การกำหนดบริบทเชิงนโยบายและเทคนิคของระบบอาหารอาเซียน (Setting the Policy and Technical Context)

การเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเกี่ยวกับบริบทเชิงนโยบาย สถานการณ์ด้านอาหาร และโภชนาการของอาเซียน ตลอดจนกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง โดยสะท้อนถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างของระบบอาหารในอาเซียน ซึ่งขับเคลื่อนโดยปัจจัยสำคัญ อาทิ สภาพแวดล้อมของอาหารที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพของผู้บริโภค ความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการของประชาชนอาเซียน ความไม่สมดุลด้านราคาอาหารต่อรายรับของผู้บริโภค ตลอดจนข้อจำกัดด้านการดำเนินการประสานงานระหว่างหน่วยงานและสาขาที่เกี่ยวข้องของระบบอาหารในอาเซียน

ภูมิภาคอาเซียนยังคงเผชิญกับ “ภาวะทุพโภชนาการสองด้าน” (Double Burden of Malnutrition: DBM) คือ สถานการณ์ที่ประชาชนมีภาวะโภชนาการต่ำ (การขาดสารอาหาร) เช่น ตัวเตี้ย ผอมแห้ง และภาวะโภชนาการเกิน เช่น ความอ้วน น้ำหนักเกิน เป็นต้น เกิดขึ้นพร้อมกันในภูมิภาค ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ที่ต้องรับมือทั้งโรคอ้วน และโรคขาดสารอาหารในเวลาเดียวกัน ควบคู่ไปกับแรงกดดันจากปัจจัยแวดล้อมภายนอก อาทิ ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และรูปแบบการบริโภคอาหารของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามกระแส ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบอาหารโดยรวม ที่ประชุมจึงเห็นพ้องถึงความจำเป็นในการดำเนินงานแบบบูรณาการข้ามสาขา (Multi-sectoral approach) โดยเชื่อมโยงภาคสาธารณสุข เกษตรกรรม การค้า การคุ้มครองทางสังคม และการศึกษา เพื่อสร้างระบบอาหารที่มีความพร้อม เป็นธรรม และส่งเสริมโภชนาการที่ดีให้กับผู้บริโภค

ภาพรวมของสถานการณ์ด้านโภชนาการและกรอบยุทธศาสตร์ของอาเซียน (Overview of ASEAN Nutrition Landscape and Strategic Framework)

ข้อมูลจากรายงานขององค์การระหว่างประเทศด้านอาหารและโภชนาการ

1. กรอบยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านโภชนาการของอาเซียน พ.ศ. 2561–2573 (ASEAN Strategic Framework and Action Plan on Nutrition: ASF&APN) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิญญาผู้นำอาเซียนว่าด้วยการยุติภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบ (ASEAN Leaders’ Declaration on Ending All Forms of Malnutrition: ALD-EAFM) ได้เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ สุขภาพ เกษตร การศึกษา และสวัสดิการสังคม พร้อมทั้งรับทราบความคืบหน้าในการจัดทำรายงานความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการของอาเซียน (ASEAN Food Security and Nutrition Report 2026 -AFSNR) ซึ่งเป็นสรุปรายงานสำคัญที่กล่าวถึงสาเหตุและปัจจัยของปัญหาความไม่มั่นคงด้านอาหาร และลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของภาวะทุพโภชนาการในภูมิภาคอาเซียน
2. ระบบอาหารของอาเซียน (ASEAN food systems model) ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้นำเสนอผลลัพธ์เบื้องต้นจากการรวบรวมข้อมูลและแนวคิดในการพัฒนา ซึ่งต่อยอดมาจากเครื่องมือ กลไกการประสานงาน และแผนระดับชาติของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีอยู่เดิม โดยอาศัยข้อมูลหลักที่แต่ละประเทศมีอยู่ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกันได้ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนด้วยกระบวนการประเมินผลจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการเร่งเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาแบบจำลองระบบอาหารของอาเซียนอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในแต่ละองค์ประกอบของระบบอาหาร (Unpacking the Drivers of Change in Each Food System Component)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของระบบอาหาร ได้แก่ ห่วงโซ่อุปทาน สภาพแวดล้อมด้านอาหาร และพฤติกรรมของผู้บริโภค มีข้อสรุปสำคัญว่า ระบบเกษตรกรรมและระบบอาหารของอาเซียนยังคงต้องพึ่งพาการผลิตจากรายย่อย มีห่วงโซ่อุปทานที่กระจุกกระจายในทุกพื้นที่ และมีความเปราะบางต่อสภาพแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติ ในทางตรงกันข้าม อาหารแปรรูปและอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำกลับสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและมีราคาถูก ส่งผลให้ภาวะโรคอ้วนและโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การให้ความรู้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคได้ แต่ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพ ตลอดจนกลไกการประสานงานด้านระบบอาหารแบบพหุภาคีที่มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมมาตรการการกำกับดูแล การรณรงค์ เผยแพร่และการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค

การนำเสนอของแต่ละประเทศเกี่ยวกับความท้าทายและอุปสรรคในการบรรลุความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ (Country Presentations on Country Challenges and Barrier in Achieving Food Security and Nutrition)

ประเทศสมาชิกอาเซียนได้นำเสนอภาพรวมสถานการณ์ ความท้าทาย และแนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในระดับชาติ ในส่วนของประเทศไทยได้นำเสนอถึงกรอบนโยบายหลักในการขับเคลื่อนระบบอาหารของประเทศ คือ แผนปฏิบัติการด้านการจัดการอาหารของประเทศไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2566–2570) โดยมีบรรลุปเป้าหมายสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

- 1) การลดปัญหาการขาดแคลนอาหาร
- 2) การลดการสูญเสียอาหาร
- 3) การยกระดับความเชื่อมั่นด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร
- 4) การเพิ่มมูลค่าการค้าอาหาร
- 5) การลดจำนวนประชากรที่มีภาวะทุพโภชนาการทั้งด้านขาดและเกิน
- 6) การสร้างกลไกการสื่อสารและความร่วมมือแบบพหุภาคี

ซึ่งแผนดังกล่าวดำเนินการผ่าน 4 ยุทธศาสตร์หลักที่ครอบคลุมมิติความมั่นคงด้านอาหาร ความปลอดภัยและคุณภาพอาหาร การให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ และการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ โดยมีวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยมีความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการอย่างยั่งยืน เป็นแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ พร้อมทั้งส่งเสริมพฤติกรรมผู้บริโภคที่เหมาะสมของผู้บริโภค

ด้านสถานการณ์ภาพรวม ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทีใกล้เคียงบรรลุเป้าหมายด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยอัตราการขาดสารอาหารของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ และมีการผลิตอาหารหลักหลายประเภทได้อย่างพอเพียงต่อจำนวนประชากร ในส่วนความเชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทยอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลผลิตทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากการใช้ระบบดิจิทัลในการกำกับดูแลคุณภาพอาหาร อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความก้าวหน้าในด้านความมั่นคงและความปลอดภัยทางอาหาร ประเทศไทยก็ยังคงเผชิญกับ ภาวะทุพโภชนาการ โดยพบทั้งภาวะการหยุดการเจริญเติบโตและภาวะผอมในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี รวมถึงอัตราภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในวัยเรียนและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งสูงเกินกว่าเป้าหมายระดับชาติที่ตั้งไว้ ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้กำหนดลำดับความสำคัญเชิงนโยบาย ได้แก่ การเสริมสร้างการวางแผนความมั่นคงทางอาหารในระดับจังหวัด โดยใช้ข้อมูลการเกษตรและการประเมินความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศ การแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ การแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการผ่านการพัฒนาระบบอาหารในโรงเรียน การควบคุมการตลาดและการโฆษณาอาหารที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ การยกระดับบริการด้านโภชนาการ รวมถึงการส่งเสริมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพผ่านระบบฉลากโภชนาการ โดยเฉพาะการขยายการใช้ตราสัญลักษณ์อาหารและเครื่องหมาย “ตราสัญลักษณ์อาหารเพื่อสุขภาพ หรือ Healthier logo”

การกำกับใช้นโยบายด้านอาหารและโภชนาการในประเทศไทยได้ดำเนินการผ่านกลไก “คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ” ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะด้านเพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการจัดการอาหารและแผนปฏิบัติการโภชนาการแห่งชาติอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค จนกระทั่งก่อให้เกิดเป็นความสำเร็จเชิงนโยบายที่ประเทศไทยได้นำเสนอโครงการมหัศจรรย์ 2,500 วัน เพื่อดูแลเด็กตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ปี ผ่านความร่วมมือของ 6 กระทรวง คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งเน้นการเสริมสารอาหารตั้งแต่ตั้งครรภ์ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้ความรู้ด้านโภชนาการ และการใช้เครื่องมือดิจิทัล ซึ่งช่วยให้ตัวชี้วัดด้านภาวะโภชนาการของเด็กปรับตัวดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา สำหรับทิศทางในอนาคตด้านอาหารและโภชนาการ ประเทศไทยได้เน้นย้ำความสำคัญของการส่งเสริมแนวทางการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการตลอดช่วงชีวิต การขยายการเข้าถึงอาหารที่ดีต่อสุขภาพและสภาพแวดล้อมอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ การบังคับใช้กฎระเบียบด้านอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ และการเสริมสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคี เพื่อยกระดับระบบติดตามและประเมินผลด้านโภชนาการ และสนับสนุนการกำหนดนโยบายบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Database) อย่างยั่งยืน¹

¹ ข้อมูลจากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ที่ประชุมฯ มีความเห็นร่วมกันว่าแม้ในหลายประเทศจะมีความก้าวหน้าและมีกลไกระดับชาติแบบพหุภาคีแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาที่ต้องเผชิญร่วมกัน คือความท้าทายหลักที่ส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการในภูมิภาคอาเซียน ประกอบด้วย

- 1) ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศที่เพิ่มขึ้น ซึ่งกระทบต่อการผลิตและความพร้อมของอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
- 2) ราคาสินค้าอาหารที่สูงขึ้นจากภาวะเงินเฟ้อ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น และความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศที่กระทบต่อราคาผลผลิตการเกษตร ส่งผลให้ผู้บริโภคเลือกอาหารราคาถูกและไม่ดีต่อสุขภาพ
- 3) สภาพแวดล้อมอาหารที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ อันเกิดจากการเข้าถึงอาหารแปรรูปขึ้นสูงและการตลาดเชิงรุก
- 4) ระบบข้อมูลด้านอาหารและโภชนาการที่ยังไม่บูรณาการในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ
- 5) การลงทุนด้านการขนส่งอาหาร โลจิสติกส์ และการเก็บรักษาอาหารที่ยังไม่เพียงพอ

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าเชิงนโยบายด้านอาหารและโภชนาการในอาเซียนยังคงดำเนินต่อไปควบคู่กับความท้าทายในปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังคงต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและผ่านความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีเป้าหมายร่วมกันในการเสริมสร้างระบบอาหารที่มีความพร้อมมากยิ่งขึ้น เพิ่มคุณภาพการบริการด้านโภชนาการ และยกระดับกลไกการกำกับดูแลให้มีมาตรฐานในระดับสากล

การวิเคราะห์เชิงลึกปัจจัยเชิงสาเหตุ ตัวชี้วัด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของระบบอาหารอาเซียน (Analytical Deepening on Causal Factors, Core Indicators, and Stakeholders)

ในการหารือกลุ่มย่อย (Breakout Sessions) ได้มีการวิเคราะห์เชิงระบบของปัจจัยสาเหตุและแรงขับเคลื่อนของภาวะทุพโภชนาการในอาเซียน โดยครอบคลุมองค์ประกอบหลักของระบบอาหาร ได้แก่ ห่วงโซ่อุปทานอาหาร สภาพแวดล้อมด้านอาหาร และพฤติกรรมของผู้บริโภค ได้แก่

1) การทบทวนและยืนยันกรอบปัจจัยเชิงสาเหตุระดับประเทศ หรือพัฒนากรอบร่วมในระดับภูมิภาค

2) การระบุชุดตัวชี้วัดหลักด้านโภชนาการ (Core Nutrition Indicators) สำหรับใช้วัดข้อมูลพื้นฐาน ความก้าวหน้า และผลลัพธ์

3) การจัดทำแผนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Mapping) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานแบบพหุภาคีอย่างเป็นระบบ

การแก้ไขปัจจัยที่เป็นสาเหตุและตัวขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของภาวะทุพโภชนาการ (Addressing Causal Factors and Drivers of Change for Malnutrition)

การทบทวนและยืนยันกรอบปัจจัยเชิงสาเหตุระดับประเทศ หรือพัฒนากรอบร่วมในระดับภูมิภาค

ที่ประชุมได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุและแรงขับเคลื่อนของภาวะทุพโภชนาการในบริบทที่แตกต่างกันของประเทศสมาชิก โดยมีการระบุประเด็นเร่งด่วนที่แตกต่างกันตามบริบทระดับชาติ อาทิ ภาวะโรคอ้วนในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ การขาดสารอาหารและภาวะผอม ซึ่งยังคงเป็นความท้าทายในหลายประเทศในอาเซียน โดยเชื่อมโยงกับปัจจัยระดับโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรม และมีความเชื่อมโยงกับภาวะการเกิดโรคจากอาหารไม่ปลอดภัย ภาวะโภชนาการเกิน ความแตกต่างระหว่าง “การขาดนโยบาย” กับ “การขาดความสอดคล้องในนโยบายหรือการบังคับใช้นโยบาย” ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับกรอบการวิเคราะห์นโยบายและผลลัพธ์ให้สะท้อนจากสถานการณ์จริงของแต่ละประเทศสมาชิก และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถระบุองค์ประกอบร่วมระหว่างประเทศที่สามารถนำไปใช้พัฒนาเป็นโมเดลระบบอาหารในระดับภูมิภาคได้

ตัวชี้วัดหลักด้านโภชนาการ (Core Nutrition Indicators)

ที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัดหลักด้านโภชนาการที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับโภชนาการทั้งในเชิงเฉพาะทาง (Nutrition-specific) และเชิงบูรณาการกับภาคส่วนอื่น (Nutrition-sensitive) โดยเน้นหลักการสำคัญได้แก่ 1) ความชัดเจนและเฉพาะเจาะจงของตัวชี้วัด 2) ความพร้อมของข้อมูลและความถี่ในการจัดเก็บ 3) ความสามารถในการเปรียบเทียบระหว่างประเทศสมาชิก 4) ความไวของตัวชี้วัดต่อการสะท้อนความก้าวหน้าหรือความถดถอยของนโยบาย โดยที่ประชุมยังมีความเห็นร่วมกันว่า ในบางปัจจัยยังขาดตัวชี้วัดที่เหมาะสม และจำเป็นต้องมีการหารือเพิ่มเติมกับหน่วยงานสาขาหรือกระทรวงที่รับผิดชอบตัวชี้วัดนั้นโดยตรง เพื่อจะได้คำแนะนำเชิงเทคนิคและข้อมูลที่ถูกต้อง ทั้งนี้ การเลือกใช้ตัวชี้วัดควรคำนึงถึงความสามารถที่จะนำไปใช้ได้จริงในการติดตามและประเมินผลในระยะยาว ไม่ใช่เพียงการรายงานเชิงสถิติเท่านั้น

การจัดทำแผนผังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Mapping)

การประชุมในช่วงนี้เน้นการระบุและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสาเหตุของระบบอาหาร โดยจำแนกเป็นผู้มีบทบาทหลักและรอง พร้อมทั้งพิจารณาถึงระดับอิทธิพลและความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรระหว่างประเทศ โดยที่ประชุมได้ให้ความสำคัญกับแนวทางความร่วมมือในระดับพหุภาคี และการทำงานร่วมกันข้ามสาขา ทั้งยังมีความเห็นร่วมกันว่าการขับเคลื่อนระบบอาหารของอาเซียนไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะแค่เพียงสาขาสาธารณสุขหรือด้านเกษตรกรรมเท่านั้น แต่ควรเชื่อมโยงกับภาคการศึกษา การพัฒนาชนบท และการจัดความยากจน รวมถึงกลไกต่าง ๆ ของอาเซียนที่มีอยู่ด้วย เพื่อเสริมสร้างการประสานงานเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลจากการประชุมกลุ่มย่อย ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่า การพัฒนาแบบจำลองระบบอาหารของอาเซียนต้องคำนึงถึงความแตกต่างเชิงบริบทเฉพาะของแต่ละประเทศ ตัวชี้วัดควรมีความยืดหยุ่นเพียงพอสำหรับการปรับใช้ในระดับชาติ ในขณะเดียวกันก็ยังคงต้องรักษาความสามารถในการเปรียบเทียบในระดับภูมิภาคไว้ด้วย

การพัฒนาโมเดลระบบอาหารอาเซียนฉบับรวม และก้าวต่อไปของโภชนาการในภูมิภาค (Discussion on consolidated ASEAN food systems model, summary and ways forward)

ในการแปลงกรอบแนวคิดเชิงนโยบายไปสู่การวิเคราะห์เชิงระบบและเชิงปฏิบัติ เพื่อใช้ข้อมูลไปเป็นฐานสำหรับการพัฒนาโมเดลระบบอาหารอาเซียนฉบับรวม และการกำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านระบบอาหารและโภชนาการของอาเซียนต่อไปในอนาคต

หารือการพัฒนาโมเดลระบบอาหารอาเซียนฉบับรวม (Discussion on Consolidated ASEAN Food Systems Model)

ที่ประชุมได้หารือเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เสนอสำหรับโมเดลระบบอาหารระดับภูมิภาค และมีความเห็นร่วมกันว่า ควรพัฒนาแบบจำลองทั่วไป (generic model) ที่สามารถสะท้อนปัญหาภาวะทุโภชนาการสองด้าน (double burden of malnutrition) ได้แก่ ภาวะโภชนาการต่ำและภาวะโภชนาการเกิน โดยจัดทำข้อสังเกตหรือคำอธิบายเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของปัญหาโรคอ้วนและภาวะขาดสารอาหาร พร้อมสามารถนำไปปรับใช้ในระดับประเทศสมาชิกอาเซียนได้ ในกระบวนการพัฒนาโมเดลระบบอาหาร โดยที่ประชุมมีข้อสรุปมติเห็นชอบร่วมกันในประเด็นสำคัญ และการดำเนินการต่อเนื่องภายหลังสิ้นสุดการประชุม ดังนี้

1. เห็นชอบให้ จัดทำและปรับปรุงรายชื่อตัวชี้วัดหลัก ตัวชี้วัดปฐมภูมิ และตัวชี้วัดทุติยภูมิ โดยจะนำไปปรับให้สอดคล้องกับโมเดลระบบอาหารฉบับปรับปรุงแก้ไข
2. เนื่องจากการประชุมครั้งนี้ยังไม่สามารถรวบรวมผู้ร่วมดำเนินงานด้านระบบอาหารได้ครอบคลุมจากทุกภาคส่วนของประเทศสมาชิก ผู้แทนประเทศสมาชิกจะดำเนินการปรึกษาหารือภายในประเทศเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง หรือสรุปความเห็นในประเด็นรอบบ่งชี้เชิงสาเหตุ ตัวชี้วัด และการจัดทำแผนผังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประชุมฯ
3. ให้ความสำคัญกับการจัดทำข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีด้านกลไกความร่วมมือแบบพหุภาคีข้ามสาขา รวมถึงแนวทางในการจัดทำเอกสารและรายงานผล เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเทศสมาชิกในระยะต่อไป
4. สำนักเลขาธิการอาเซียนจะรวบรวมผลการหารือ ข้อเสนอแนะ และความเห็นจากประเทศสมาชิก เพื่อนำไปปรับปรุงโมเดลระบบอาหารอาเซียน ให้มีความครบถ้วน สอดคล้องกับบริบท และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ผลลัพธ์จากการประชุมครั้งนี้จะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำรายงานและกระบวนการหารือด้านโภชนาการอื่น ๆ ในระดับอาเซียน รวมถึงการสนับสนุนการดำเนินงานตามกรอบยุทธศาสตร์ด้านอาหารและโภชนาการของภูมิภาคในระยะต่อไป

บทสรุปและวิเคราะห์

การประชุมหารือระดับภูมิภาคว่าด้วยการประเมินและวิเคราะห์ระบบอาหารของประเทศสมาชิกอาเซียน (Multisectoral Consultation Meeting on Country-Specific Assessment and Analysis of Current Food System in ASEAN) ได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหารือเชิงลึกในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการในอาเซียน โดยที่ประชุมได้รับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงานตาม กรอบยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านโภชนาการของอาเซียน ค.ศ. 2018–2030 (ASEAN Strategic Framework and Action Plan on Nutrition: ASF&APN) รวมถึงรายงานสถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการของอาเซียน พ.ศ. 2569 (ASEAN Food Security and Nutrition Report 2026)

โดยที่ประชุมได้ร่วมกันหารือและแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับ แรงขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลง (drivers of change) ที่ส่งผลต่อระบบอาหารและโภชนาการซึ่งมี 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ห่วงโซ่อุปทานอาหาร 2) สภาพแวดล้อมด้านอาหาร และ 3) ทางเลือกและพฤติกรรมของผู้บริโภค ในการอภิปรายดังกล่าวมีความครอบคลุมทั้งความท้าทาย ข้อจำกัด แนวปฏิบัติที่ดี และเครื่องมือเชิงนโยบายที่ประเทศสมาชิกอาเซียนใช้ในการจัดการกับปัญหาทุพโภชนาการและความมั่นคงด้านอาหารดังกล่าว ตลอดจนบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายภาคส่วนในการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ที่ประชุมยังได้ร่วมกัน แลกเปลี่ยน ตรวจสอบ และให้การรับรองกรอบแนวคิดร่วม (common framework) ที่มุ่งเน้นองค์ประกอบของระบบอาหารทั้งสามด้านดังกล่าว พร้อมทั้งได้ระบุ ชุดตัวชี้วัดหลักด้านโภชนาการ (core nutrition indicators) และจัดทำแผนผังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder mapping) ซึ่งจะใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาโมเดลระบบอาหารระดับภูมิภาคของอาเซียนต่อไป

วารสารความร่วมมือกับประเทศ

ความร่วมมือก้าวไกล การศึกษาไทย-ฟินแลนด์: นวัตกรรมขับเคลื่อนการเรียนรู้สู่อนาคต

โดย อติเรก บุญเที่ยง¹
รุ่งกานต์ พันธุ์ภักดี²

การศึกษา เป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพมนุษย์และตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน เพื่อให้ประชากรไทยมีศักยภาพพร้อมรองรับความต้องการของตลาดแรงงานอนาคตและสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างยั่งยืน โดยมีจุดเน้นเรื่องการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโลกและประเทศอย่างต่อเนื่อง

ประเทศไทยมีมุมมองว่าสาธารณรัฐฟินแลนด์เป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่ามีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพสูง โดยยึดหลักความเสมอภาค (Equity) การพัฒนาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered learning) และความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู (Trust-based system) ระบบการศึกษาฟินแลนด์ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง การบูรณาการข้ามศาสตร์ และการประเมินเพื่อพัฒนามากกว่าการแข่งขันหรือการสอบ นอกจากนี้ ฟินแลนด์ยังมีความโดดเด่นเป็นพิเศษในด้านการพัฒนาครู อาชีวศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคโนโลยีการศึกษา และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง รวมถึงปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้ และนวัตกรรมด้าน STEM ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์และความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว

ด้วยเหตุนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายความร่วมมือด้านการศึกษากับสาธารณรัฐฟินแลนด์ เพื่อประยุกต์ใช้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย โดยทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันจัดทำบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษา ซึ่งครอบคลุมการส่งเสริมความร่วมมือในทุกระดับการศึกษาและการพัฒนาครู โดยมีการลงนามเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือทวิภาคี

งานสัมมนาการศึกษาไทย-ฟินแลนด์

งานสัมมนาการศึกษาไทย-ฟินแลนด์: นวัตกรรมและการเรียนรู้เพื่ออนาคต ภายใต้หัวข้อ “Thai-Finnish Seminar on Innovations and Future Learning” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2568 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค (BITEC) กรุงเทพมหานคร ถือเป็นหนึ่งในความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐฟินแลนด์อย่างเป็นทางการ และเป็นอีกก้าวสำคัญของความร่วมมือด้านการศึกษาไทย-ฟินแลนด์ ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้บริหาร นักวิชาการ ครู และเครือข่าย นวัตกรรมการศึกษาจากทั้งสองประเทศ ได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมมองอนาคตของการเรียนรู้ในโลกยุคดิจิทัล อย่างเข้มข้น โดยสะท้อนให้เห็นทิศทางร่วมกันของสองประเทศที่ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ สร้างระบบนิเวศ การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และใช้เทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระบบการศึกษา

การเสวนานักวิชาการ แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อสำคัญ ได้แก่ 1) AI & STEM Education 2) Vocational Education & Life-wide Learning และ 3) Phenomenon-Based Learning (PhBL) ทั้งนี้ ในแต่ละหัวข้อได้รับเกียรติจากผู้แทนองค์กรหลัก ของกระทรวงศึกษาธิการ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากเครือข่ายด้านการศึกษาชั้นนำของสาธารณรัฐฟินแลนด์ ร่วมแลกเปลี่ยน มุมมอง ประสบการณ์ และแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practices) โดยฝ่ายฟินแลนด์ได้ย้ำถึงบทบาทของนวัตกรรม โดยเฉพาะ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในสังคมอนาคต ขณะเดียวกัน ฝ่ายไทยก็เปิดมุมมองการปรับตัวของระบบ การศึกษาเพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของระบบการศึกษาฟินแลนด์

AI & STEM Education

1. AI & STEM Education: เมื่อนุชย์และ AI ร่วมกันสร้างห้องเรียนใหม่

การประยุกต์ใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ เป็นประเด็นสำคัญอันหนึ่งที่มีการเสวนาร่วมกัน จากกรณีศึกษาจากโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัยที่เป็นต้นแบบในการบูรณาการเทคโนโลยี AI เข้ากับการจัดการเรียนการสอน STEM มีการทดลองใช้ AI ในลักษณะ “Test Lab” หรือ Sandbox เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการคิดวิเคราะห์ และการพัฒนาทักษะรายบุคคล โดยยังคงยึดหลักการคุ้มครองข้อมูลและความเป็นส่วนตัวของผู้เรียน

ผู้เชี่ยวชาญจาก CCE Finland และ Code School Finland ประเทศฟินแลนด์ ได้นำเสนอภาพแนวคิด “โรงเรียนแห่งอนาคต” ที่มองเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ มากกว่าเป้าหมายสุดท้าย โดยบูรณาการ AI เข้ากับแนวคิด Phenomenon-Based Learning (PBL) และ STEM เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้กับปัญหาจริง อาทิ สิ่งแวดล้อม และความยั่งยืน

ทั้งนี้ ทั้งสองประเทศมีมุมมองร่วมกันว่า AI ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ หรือ “ผู้ช่วยระดับระบบ” (system-level enabler) ไม่ใช่ผู้ตัดสินใจแทนครูหรือผู้เรียน แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มพลังให้ห้องเรียนมีความยืดหยุ่น และเอื้อต่อการพัฒนาทักษะของผู้เรียน ตามศักยภาพและจังหวะการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

Vocational Education & Life-wide Learning

2. Vocational Education & Life-wide Learning: ระบบอาชีพที่ไม่มีทางตัน

ระบบอาชีพศึกษาของสาธารณรัฐฟินแลนด์ถูกยกเป็นตัวอย่างของความยืดหยุ่นและความเสมอภาคที่แท้จริง โดยผู้เรียนมากกว่าร้อยละ 40 เลือกศึกษาต่อในสายอาชีพ และสามารถต่อยอดการเรียนไปสู่ระดับที่สูงขึ้นได้โดยไม่มี “ทางตัน” (No Dead Ends) ด้วยโครงสร้างหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) ในรูปแบบโมดูลาร์ (Modular) ทำให้ผู้เรียนสามารถออกแบบเส้นทางของตนเองได้ ขณะเดียวกัน ครูก็ทำหน้าที่เป็น “ผู้ออกแบบการเรียนรู้” (Curriculum Designer) มากกว่าเป็นเพียงผู้สอน นอกจากนี้ สาธารณรัฐฟินแลนด์

ยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงวัยได้เรียนรู้เพิ่มทักษะใหม่และบูรณาการประสบการณ์การทำงานเข้ากับการพัฒนาสมรรถนะอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับประเทศไทย ได้นำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาอาชีพศึกษาไทยที่สะท้อนจุดแข็งที่คล้ายกับประเทศฟินแลนด์ อาทิ การเสริมทักษะภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการเตรียมพร้อมสู่ตลาดแรงงานในอนาคต แนวทางดังกล่าว นับเป็นทิศทางสำคัญในการยกระดับอาชีพศึกษาไทยสู่ความร่วมมือระดับนานาชาติ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับทักษะเชิงพหุมิติอีกด้วย

Phenomenon-Based Learning (PhBL)

3. Phenomenon-Based Learning (PhBL): การเรียนรู้จากโลกจริงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

Phenomenon-Based Learning (PhBL) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญที่ได้รับการพูดถึงอย่างกว้างขวาง ผู้เชี่ยวชาญของทั้งสองประเทศต่างเน้นย้ำว่า การเรียนรู้ที่มีความหมายเริ่มต้นจาก “ปรากฏการณ์จริง” ในชีวิตของผู้เรียน โดยประเทศไทยมีการนำแนวคิด PhBL มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของไทย โดยใช้แนวคิด “ทุนของชาติเป็นฐาน” (National Capital-Based Learning) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของแต่ละพื้นที่ เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

ขณะที่ประเทศฟินแลนด์นิยมบูรณาการ PhBL เข้ากับกระบวนการ Design Thinking และ Project-Based Learning เพื่อเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และการคิดข้ามศาสตร์ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการตั้งคำถาม การทดลอง และการลงมือทำจริง โดยทั้งสองฝ่ายต่างมองเห็นศักยภาพร่วมกันว่าแนวคิด PhBL คือกุญแจสำคัญในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้สร้างสรรค์ ไม่ใช่ผู้รับรู้อย่างเดียว

สรุป: ก้าวใหม่ของการเรียนรู้ร่วมกัน

การสัมมนาการศึกษาไทย-ฟินแลนด์ สะท้อนให้เห็นแนวคิดร่วมในการขับเคลื่อนการศึกษาสู่อนาคต ไม่ใช่เพียงเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แต่เป็นการสร้าง “ทิศทางการร่วม” ในการพัฒนาระบบการศึกษาจากสามประเด็นหลักของการเสวนา เริ่มตั้งแต่การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบในห้องเรียน ระบบอาชีพที่ยืดหยุ่นและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไปจนถึงการเรียนรู้จากปรากฏการณ์จริง ซึ่งล้วนมีบทบาทสนับสนุนกันในการพัฒนาทุนมนุษย์และสมรรถนะที่จำเป็นต่อโลกศตวรรษที่ 21

ความร่วมมือด้านการศึกษาไทย-ฟินแลนด์ ได้ก้าวไปอีกขั้นสู่การพัฒนาทุนมนุษย์ที่คิดเป็น ทำเป็น และปรับตัวได้ในบริบทปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับบทบาทของการศึกษาในวันนี้ที่ไม่ใช่แค่การสร้างผู้เรียน แต่คือการสร้าง ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่พร้อมเติบโตไปพร้อมกับโลกใบใหม่อย่างยั่งยืน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเดินทางเยือนต่างประเทศ ความร่วมมือการศึกษา มุ่งสู่นาคตแห่ง AI

ในการประชุม OECD Global Forum on the Future of Education and Skills

ครั้งที่ 8

โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์¹
ปานเทพ ลากเกศ²

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั่วโลก จากการเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้สู่การเป็นกลไกหลักในการออกแบบการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนาทักษะแห่งอนาคตของผู้เรียน AI จะช่วยให้การศึกษาเป็นแบบเฉพาะบุคคล (personalized) เท่าเทียม และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เมื่อวันที่ 24 – 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568 นับเป็นอีกช่วงเวลาสำคัญของการศึกษาไทย เมื่อศาสตราจารย์ ดร. นฤมล ภิญโญสินวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำคณะผู้แทนไทยเข้าร่วมการประชุม OECD Global Forum on the Future of Education and Skills ครั้งที่ 8 ณ กรุงบราติสลาวา สาธารณรัฐสโลวาเกีย เพื่อแสดงวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาและทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่กำลังพลิกโฉมระบบการศึกษาและตลาดแรงงานอย่างรวดเร็ว การปรากฏตัวของไทยในเวทีสำคัญเช่นนี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นของไทยในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียน ครู และระบบการศึกษาให้เทียบเคียงมาตรฐานสากล รวมถึงการสร้างเสริมความร่วมมือระดับนานาชาติที่จะช่วยเปิดโลกแห่งการเรียนรู้และยกระดับขีดความสามารถด้านการศึกษาไทยในระยะยาว

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาว่าด้วยอนาคตของปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา (Meeting of Ministers of Education on the Future of AI in Education) หัวข้อ “การเรียนรู้ด้วย AI การเรียนรู้เพื่อโลกที่มี AI (Learning with AI, Learning for a World with AI)” จำนวน 2 รายการ ได้แก่ (1) การประชุมหัวข้อ Learning with AI – the “HOW” และ (2) การประชุมโต๊ะกลมหัวข้อ Learning for the World with AI – the “WHAT” ในห้องย่อยหัวข้อ Opportunities ณ Bratislava Castle กรุงบราติสลาวา สาธารณรัฐสโลวาเกีย การประชุมครั้งนี้รวบรวมรัฐมนตรีและผู้บริหารการศึกษาจากทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองว่าประเทศต่าง ๆ ควรเตรียมระบบการศึกษาของตนอย่างไรให้พร้อมสำหรับเทคโนโลยีที่กำลังพัฒนาอย่างก้าวกระโดด

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

² ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือพหุภาคี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้นำเสนอทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทยที่มุ่งใช้ AI เพื่อ “เพิ่มคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพ” ผ่านการออกแบบการเรียนรู้ส่วนบุคคล การลดภาระงานเอกสารของครู และการใช้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อพัฒนาผลลัพธ์ผู้เรียนสอดคล้องกับงานวิจัยสากลที่ชี้ว่า AI ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับความสามารถ เพิ่มแรงจูงใจ และสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่เท่าเทียมมากขึ้น (MDPI Adaptive Learning Study, 2025) นอกจากนี้ ไทยยังมุ่งพัฒนาทักษะรู้เท่าทัน AI (AI Literacy) จริยธรรมดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน ซึ่งได้รับการยืนยันว่าเป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคเทคโนโลยีล้ำหน้า (UNESCO, 2024)

ในการอภิปรายการประชุมระดับโลกว่าด้วยอนาคตของการศึกษา และทักษะ พ.ศ. 2583 (Global Forum : Future of Education and Skills 2040) ณ Hotel Bòrik กรุงบราติสลาวา สาธารณรัฐสโลวัก ซึ่งถือเป็นเวทีสำคัญระดับโลกสำหรับกำหนดทิศทางการศึกษา และทักษะในอีกสิบถึงยี่สิบปีข้างหน้า โดยมุ่งวิเคราะห์แนวโน้มของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนและแรงงานทั่วโลก ศ.ดร. นฤมล ได้เน้นความสำคัญของการยกระดับทักษะครู ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการใช้ AI ในโรงเรียน งานวิจัยยืนยันว่าความเชื่อมั่น ความเข้าใจ และทักษะของครูเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการทำให้ AI กลายเป็นเครื่องมือเพิ่มคุณภาพการสอนอย่างแท้จริง (arXiv, 2023) ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับนโยบายฝึกอบรมครูและนักเรียนในโรงเรียนนาร่อง 750 แห่ง ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมุ่งพัฒนาความรู้เท่าทัน AI การใช้อย่างมีจริยธรรม การบูรณาการ AI เข้ากับหลักสูตร และการใช้ AI เพื่อช่วยลดภาระงานธุรการของครู

ในการอภิปรายครั้งนี้ พบว่า AI จะไม่มาแทนครู แต่จะเสริมพลังครู และผู้เรียน หากมีการกำหนดนโยบายและการใช้งานที่เหมาะสม AI จะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับโลกอนาคต และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมอภิปรายระดับรัฐมนตรีจากประเทศที่มีความโดดเด่นด้านการใช้ AI ในการศึกษา และด้านการพัฒนาการศึกษาตามกรอบ OECD สาธารณรัฐสโลวัก สาธารณรัฐโปรตุเกส ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐอินเดีย และสาธารณรัฐยูเครน และมีผู้เข้าร่วมประชุมจาก 35 ประเทศ จำนวนกว่า 150 คน ประกอบด้วย รัฐมนตรีศึกษา รัฐมนตรีดิจิทัล ผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ครู นักเรียน และนักศึกษาร่วมประชุมจาก 35 ประเทศ จำนวนกว่า 150 คน ประกอบด้วย รัฐมนตรีศึกษา รัฐมนตรีดิจิทัล ผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ครู นักเรียน และนักศึกษา

ในการหารือทวิภาคีกับ Mr. Andreas Schneider ผู้อำนวยการด้านการศึกษา และทักษะของ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เกี่ยวกับความคืบหน้าการพัฒนาระบบการศึกษา และแนวทางสนับสนุนประเทศไทยในการเดินทางสู่การเป็นประเทศสมาชิก OECD รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงการสนับสนุนของ OECD ในการดำเนินงานด้านการศึกษาอย่างดี **ทำให้ประเทศไทยได้แสดงศักยภาพในการผลักดันให้เข้าเป็นสมาชิก OECD** อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการดำเนินงานของไทยยังจำเป็นต้องเรียนรู้จาก OECD และประเทศสมาชิกอื่น ๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาได้ตามมาตรฐานนานาชาติต่อไป ทั้งนี้ OECD ได้ชื่นชมความก้าวหน้าของไทยในการยกระดับระบบการศึกษา ทั้งด้านการพัฒนาหลักสูตรใหม่ การส่งเสริมทักษะดิจิทัล การดำเนิน Education Technical Review ตลอดจนโครงการนาร่องด้านการประเมินทักษะการใช้ AI ของนักเรียนไทย

ตลอดเวลากว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เสริมสร้างความร่วมมือกับ OECD นับตั้งแต่เริ่มเข้าร่วมโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ Programme for International Student Assessment (PISA) เมื่อปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการสำคัญของ OECD ที่ใช้วัดทักษะและผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนทั่วโลก (OECD, 2000) ความร่วมมือนี้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนไทยกลายเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เข้าร่วม OECD Country Programme เมื่อปี พ.ศ. 2562 เพื่อได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและการพัฒนาศักยภาพของคนและระบบการศึกษา และล่าสุดเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 ไทยได้ก้าวสู่สถานะประเทศผู้เข้าสู่กระบวนการ Accession ของ OECD เป็นประเทศที่สองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (OECD, n.d.) ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของไทยในการปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล พร้อมยกระดับศักยภาพของครู ผู้เรียน และการพัฒนาทักษะแห่งอนาคตอย่างต่อเนื่อง

ภาพรวมของความเคลื่อนไหวทั้งหมดสะท้อนถึง**บทบาทที่เข้มแข็งและเชิงรุกของไทยในเวทีการศึกษาโลก** การเดินทางเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศที่สำคัญ การเป็นส่วนหนึ่งของการอภิปรายระดับรัฐมนตรี การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้าน AI และการพัฒนาทักษะอนาคต ล้วนส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและผู้สอนของไทย พร้อมวางรากฐานให้ระบบการศึกษาสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วในโลกที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ภารกิจครั้งนี้ยังตอกย้ำว่า ประเทศไทยมีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะพัฒนาหลักสูตร ผู้เรียน ครู และทั้งระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความท้าทายแห่งศตวรรษที่ 21 การผลักดันความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้ไทยก้าวสู่การเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งด้านการศึกษา พร้อมรับมืออนาคตที่ซับซ้อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

References:

- ไทยรัฐ. (2025, 25 พฤศจิกายน). ไทยหารือกับ OECD หนุนการพัฒนาการศึกษาและยกระดับการเข้าสู่ OECD. <https://en.thairath.co.th/news/politic/2898174>
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2025, 23 พฤศจิกายน). ไทยหารือความร่วมมือด้านการอาชีวศึกษากับยุโรป เสริมศักยภาพแรงงานทักษะสูง. <https://bic.moe.go.th/index.php/news-movement-menu/3387-2025-11-23-13-07-01>
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2025, 25 พฤศจิกายน). ศธ. นำเสนอแนวทางการใช้ AI ในการศึกษาในเวทีรัฐมนตรีเพื่ออนาคต AI. <https://bic.moe.go.th/index.php/news-movement-menu/3388-ai-25-11-2568>
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2025, 26 พฤศจิกายน). ศธ. หารือทวิภาคีกับ OECD เสริมความร่วมมือด้านการศึกษาและทักษะ. <https://bic.moe.go.th/index.php/news-movement-menu/3392-2025-11-26-03-35-53>
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2025, 25 พฤศจิกายน). ไทยร่วมอภิปรายใน Global Forum: Future of Education and Skills 2040. <https://bic.moe.go.th/index.php/news-movement-menu/3391-2583>
- arXiv. (2023). Teachers' acceptance and readiness for AI integration in classrooms. <https://arxiv.org/abs/2312.01627>
- MDPI. (2025). Artificial intelligence in personalized and adaptive learning: Systematic review. <https://www.mdpi.com/3500886>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2000). Programme for International Student Assessment (PISA) – Country participation overview. <https://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2016). Education in Thailand. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2016/08/education-in-thailand_g1g6a08c/9789264259119-en.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.). Thailand and the OECD. <https://www.oecd.org/en/countries/thailand>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025a). Education Policy Outlook 2025. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/11/education-policy-outlook-2025_667cde89/c3f402ba-en.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025b). OECD Skills Strategy: Thailand. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/07/oecd-skills-strategy-thailand_9a4427e8/153a1fe6-en.pdf
- UNESCO. (2024). AI literacy and digital competencies framework for students. <https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-students>

การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษา ของการประชุมเอเชีย-ยุโรป หรือ อาเซม ครั้งที่ 1

(ASEM Education 1st Senior Officials' Meeting: SOM 1) และการประชุมที่เกี่ยวข้อง

โดย ศิริพร วัริยะ-อัครเดชา ¹

การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาของการประชุมเอเชีย-ยุโรป หรืออาเซม ครั้งที่ 1 (ASEM Education 1st Senior Officials' Meeting: SOM 1) และการประชุมที่เกี่ยวข้อง จัดขึ้นระหว่างวันที่ 18–21 พฤศจิกายน 2568 ณ กรุงบูคาเรสต์ สาธารณรัฐโรมาเนีย โดยกระทรวงศึกษาธิการ และวิจัย สาธารณรัฐโรมาเนีย ร่วมกับสำนักเลขาธิการด้านการศึกษาของอาเซม (ASEM Education Secretariat: AES) มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมระดับรัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซม ครั้งที่ 10 (10th Asia–Europe Meeting of Ministers for Education: ASEMME 10) ซึ่งมีกำหนดจัดขึ้นในช่วงปลายปี 2569 ณ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

คณะผู้แทนไทยนำโดยนางสาวดุริยา อมตวิวัฒน์ ที่ปรึกษาพิเศษด้านความร่วมมือต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยผู้แทนจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

การประชุม SOM 1 มี Ms. Elmira Chengiali ผู้อำนวยการฝ่ายกิจการยุโรป กระทรวงศึกษาธิการและวิจัย สาธารณรัฐโรมาเนีย และ Prof. Luca Lantero หัวหน้าสำนักเลขาธิการด้านการศึกษาของอาเซม (AES) ทำหน้าที่ประธานร่วม ภายใต้หัวข้อหลัก “Connecting Education: Fostering collaboration between Asia and Europe” โดยมีสาระสำคัญ ได้แก่

- (1) การนำเสนอรายงานประจำปี 2568 ของ AES
- (2) การรายงานผลการดำเนินงานตาม ASEM Education Process ของประเทศสมาชิก
- (3) การหารือหัวข้อและเป้าหมายเพื่อเตรียมการจัดการประชุม ASEMME 10

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศสมาชิก 27 ประเทศ และองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 8 แห่ง รวมทั้งสิ้น 73 คน

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

ในการบรรยายพิเศษ ในหัวข้อเกี่ยวกับความร่วมมือด้านการอุดมศึกษาภายในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค (Regional and Interregional Cooperation in Higher Education) มีสาระสำคัญ ดังนี้

- (1) บทบาทของการประกันคุณภาพ (Quality Assurance: QA) ในการสร้างความเชื่อมั่น ความสอดคล้องของระบบ อุดมศึกษา และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภูมิภาค โดยยุโรปมีระบบ QA ที่เข้มแข็งและมีกระบวนการประเมิน ภายนอกพร้อมกัน รวมถึงการเชื่อมโยงกรอบคุณภาพระดับภูมิภาค เช่น AQAF, AfriQAN และ APQN
- (2) การขยายมิติความเป็นสากลของเขตพื้นที่การศึกษาอุดมศึกษายุโรป (European Higher Education Area: EHEA) เพื่อเชื่อมโยงกับภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ผ่านการสร้างความสำเร็จร่วม ความไว้วางใจ และความร่วมมือเชิงนโยบาย รวมถึงโครงการ Global Policy Dialogue
- (3) ความก้าวหน้าของศูนย์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าด้วยการอุดมศึกษาและการพัฒนา (SEAMEO Regional Center for Higher Education and Development: SEAMEO RIHED) ในการผลักดันการสร้าง Common Space ด้านการอุดมศึกษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นแนวคิดที่ริเริ่ม ตั้งแต่ปี 2551 และกำลังพัฒนาสู่ การปฏิบัติจริง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างประชาคมนโยบาย (policy communities) เพื่อเชื่อมโยงหน่วยงาน นโยบาย และผู้เชี่ยวชาญเข้าด้วยกัน และ
- (4) บทบาทของมาเลเซียในการผลักดันวาระ ASEAN 2025 และการสร้าง Common Space ทางการศึกษา การเป็นเจ้าภาพ จัดกิจกรรมอุดมศึกษาอาเซียนตลอดปี 2568 (ค.ศ. 2025) รวมถึงการจัดประชุม ASEAN Higher Education Ministers' Roundtable อีกทั้งการจัดตั้ง ASEAN-GEMS ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มการดำเนินงานความร่วมมือด้านทุนและการเคลื่อนย้าย นักศึกษาในภูมิภาคอาเซียน

การเตรียมการประชุม ASEMME 10

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ในฐานะประเทศเจ้าภาพจัดการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาของอาเซียน ครั้งที่ 2 (ASEM Education SOM 2) และการประชุมระดับรัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซียน ครั้งที่ 10 (10th ASEM Education Ministers Meeting: ASEMME 10) ในเดือนธันวาคม 2569 ณ จังหวัดปาเลวัน (Palawan) สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ภายใต้หัวข้อหลัก **“Sustainability and Solidarity: Navigating Our Future Together through Asia-Europe Higher Education Cooperation”** จะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Asia-Europe Youth Forum, ASEM Education Fair และ Roundtable on Sustainable Mobility and Digital Learning

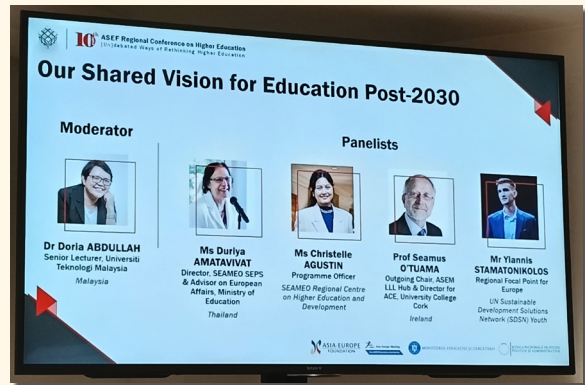
ความร่วมมือด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัย University College Cork สาธารณรัฐไอร์แลนด์ ได้ส่งมอบการเป็นเจ้าภาพที่ตั้งของ ASEM Lifelong Learning Hub Secretariat ให้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย ในช่วงปี ค.ศ. 2026 – 2030

บทบาทของประเทศไทยในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ EGI

นางสาวดุริยา อมตวิวัฒน์ ที่ปรึกษาพิเศษด้านความร่วมมือต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะประธานร่วมของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอาเซียนด้านเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการศึกษา (ASEM Expert Group 1 (EG1) - Sustainable Development Goals and Education) ได้นำเสนอภารกิจด้านการเสริมสร้างความร่วมมือด้านเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระหว่างประเทศสมาชิก ประเด็นความหลากหลาย ความเท่าเทียม และความครอบคลุม เป็นต้น รวมถึงแผนงานสำหรับปี 2568 - 2569 ที่เน้นเกี่ยวกับการวางแผนและการแลกเปลี่ยนความรู้ การเชื่อมโยงนโยบายและการวิจัย และการเสริมสร้างความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ และนางสาวลักษมณ สมานสินธุ์ ผู้อำนวยการกองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ร่วมกล่าวรายงานผลการดำเนินงานในรอบอาเซียน โดยมีประเด็นด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมในการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาและการรับรองคุณวุฒิ และการแลกเปลี่ยนอย่างสมดุลและความร่วมมือด้านการวิจัย

การประชุมเชิงปฏิบัติการและการประชุม EGI และ ARC 10

การประชุมเชิงปฏิบัติการคู่ขนานใน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) ความร่วมมือด้านการอุดมศึกษา 2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้ Micro-credentials (หลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการรับรองและพัฒนาทักษะหรือสมรรถนะเฉพาะทางที่ใช้ได้จริงในการทำงาน) และ 3) การเชื่อมโยงระหว่างเอเชียและยุโรปโดยใช้การเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนนักศึกษา (Mobility) และความเป็นสากล (Internationalisation) โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อคิดเห็นการดำเนินงานและหารือการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน

การประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอาเซียนด้านเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและการศึกษา (EG 1) และการประชุม ARC 10 Policy Dialogue on SDGs and Education ในวันที่ 20 – 21 พฤศจิกายน 2568 ณ National University of Political Science and Public Administration (SNSPA) จัดโดยมูลนิธิการศึกษาเอเชีย-ยุโรป (ASEM Education Foundation: ASEF) ร่วมกับภาคีเครือข่าย ในหัวข้อ “Reimagining SDGs and Education Post-2030” มีวัตถุประสงค์เพื่อหารือกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของการศึกษา และการมองไปข้างหน้าสำหรับการศึกษาภายหลังวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ผู้เข้าร่วมประชุมฯ ประกอบด้วยผู้แทนจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ องค์กร/หน่วยงานที่ได้รับเชิญ และสมาชิกอาเซียนรวมจำนวน 27 คน

ในการประชุม EG 1 ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุม ARC 10 ได้รับฟังและร่วมหารือในการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนี้ด้วย โดยนางสาวศรียา อมตวิวัฒน์ ทำหน้าที่ประธานการประชุม และมีการบรรยายพิเศษจากผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของหุ้นส่วนความร่วมมือและชุมชน การดำเนินการตาม Bologna Process ในระดับอุดมศึกษาของยุโรป การจัดการเรียนการสอน โดยเชื่อมโยงกับสังคมและชุมชน อนาคตของการศึกษาที่ยั่งยืน รวมถึงความท้าทายในด้านต่าง ๆ และการเตรียมพร้อมสำหรับการศึกษาในอนาคต ในการนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้สอบถามและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในบริบทของตน ดังนี้

- (1) ความสำคัญของการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาพื้นที่ชุมชน โครงสร้างทางดิจิทัล คุณภาพของโรงเรียน ความเป็นผู้นำ และการเตือนภัยเกี่ยวกับวิกฤตต่าง ๆ
- (2) บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไม่ควรเน้นเพียงเรื่องการจัดอันดับ (ranking) โดยควรมีการส่งเสริมเชื่อมโยงกับชุมชน และสังคมในการสร้างการมีส่วนร่วม การมีทักษะด้านเทคโนโลยี และการศึกษาเพื่อความยั่งยืน
- (3) การตระหนักรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนยังเป็นเพียงความรู้ผิวเผิน รวมถึงการจัดการเกี่ยวกับวิกฤตของสภาพภูมิอากาศ และปัญหาโลกร้อน (global warming) ที่ยังมีช่องว่างระหว่างการตระหนักรู้และพฤติกรรม ควรเร่งส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้จากภายในและเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น ใช้การฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม มิใช่เป็นเพียงการให้ความรู้ และ
- (4) ช่องว่างทางการศึกษา การจัดสรรงบประมาณ และการส่งเสริมการเรียนรู้สาขาสะเต็ม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนการสอน รวมถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างรุ่นใหญ่และรุ่นเยาว์ (inter-generation) ในการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์

ในการประชุม ARC 10 ประกอบด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการศึกษาของประเทศสมาชิกและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน ประเด็นท้าทาย และการเสนอประเด็นสำหรับการศึกษาในอนาคต โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินการด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ความท้าทายและประเด็นที่เกี่ยวข้อง ในบริบทของกระทรวงศึกษาธิการไทย กัมพูชา อินเดีย ไอร์แลนด์ คาซัคสถาน ลาว มาเลเซีย มอลตา ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม

ในช่วงการหารือหลัก (Panel Discussion) ได้สะท้อนความคิดเห็นจากที่ประชุมและการแลกเปลี่ยนการนำเสนอประเด็น ในความรับผิดชอบโดยเชื่อมโยงกับหัวข้อหลักของการประชุม คือ การทบทวนเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการเสนอประเด็นด้านการศึกษาภายหลังปี ค.ศ. 2030 (Education Post-2030) โดยในส่วนของประเทศไทย นางสาวศรียา อมตวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงบทบาทและการดำเนินงานของศูนย์ระดับภูมิภาคของซีมีโอว่าด้วยหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความยั่งยืน หรือซีมีโอ – เซ็พส์ (SEAMEO Regional Centre for Sufficiency Economy Philosophy for Sustainability : SEPS) ของประเทศไทย ที่ใช้แนวคิดจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริม ความยั่งยืนโดยการให้ความรู้และทักษะรวมถึงการปฏิบัติจริง และย้ำว่าการศึกษาคควรเน้นการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริม คุณภาพ ความเสมอภาค วัฒนธรรม จริยธรรม และการให้ผู้เรียนเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (agents of change) ส่วนผู้สอน ต้องเป็นนักวัดและใช้ความร่วมมือนานาชาติให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ที่ประชุมยังมีการแลกเปลี่ยนในหลากหลาย ประเด็น อาทิ การศึกษากับวิกฤตทางสภาพภูมิอากาศ การเพิ่มพื้นที่ให้กลุ่มชายขอบหรือกลุ่มเปราะบาง การมีส่วนร่วม ของเยาวชนในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์ และการใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีธรรมาภิบาล

การประชุมเอเชีย-ยุโรป หรือ ASEM (Asia-Europe Meeting) เป็นเวทีการประชุมระดับรัฐบาลระหว่างภูมิภาคเอเชียและยุโรป ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและความเข้าใจในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และประเด็น ระหว่างประเทศอื่น ๆ ระหว่างสองภูมิภาคใหญ่ของโลก เป็นการประชุมที่ไม่เป็นทางการ (informal process) จัดบน หลักการของความเท่าเทียม ความเคารพ และผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกทั้งในเอเชียและยุโรป รวมทั้งหมด 53 ชาติ ซึ่งมีองค์กรระดับภูมิภาค 2 องค์กรคือ สหภาพยุโรป (European Union: EU) และสำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ถือเป็นหนึ่งในเวทีหลักของการเจรจาทางภูมิภาคใหญ่ที่สุด โดยมีผลรวมของประชากร GDP และการค้าระหว่างสมาชิกที่มีส่วนสำคัญในเศรษฐกิจโลก ASEM ยังมีโครงการเฉพาะด้าน เช่น ASEM Education Process (AEP) ซึ่งเน้นพัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษา ผ่านการประชุมรัฐมนตรีด้านการศึกษาและกิจกรรมแลกเปลี่ยนนักศึกษา การประชุม ASEM Education 1st Senior Officials' Meeting (SOM1) เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการเตรียมความพร้อม สำหรับการประชุมรัฐมนตรีด้านการศึกษาครั้งใหญ่ (ASEMME10) ในปี 2026 ซึ่งเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ ด้านการศึกษา เพิ่มการเชื่อมโยงนโยบายและโครงการการศึกษา รวมถึงเปิดเวทีให้ประเทศสมาชิกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แลกเปลี่ยนแนวทางเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด

NIE สิงคโปร์:

สถาปัตยกรรมแห่งการสร้างครู ผู้นำอนาคตการศึกษา

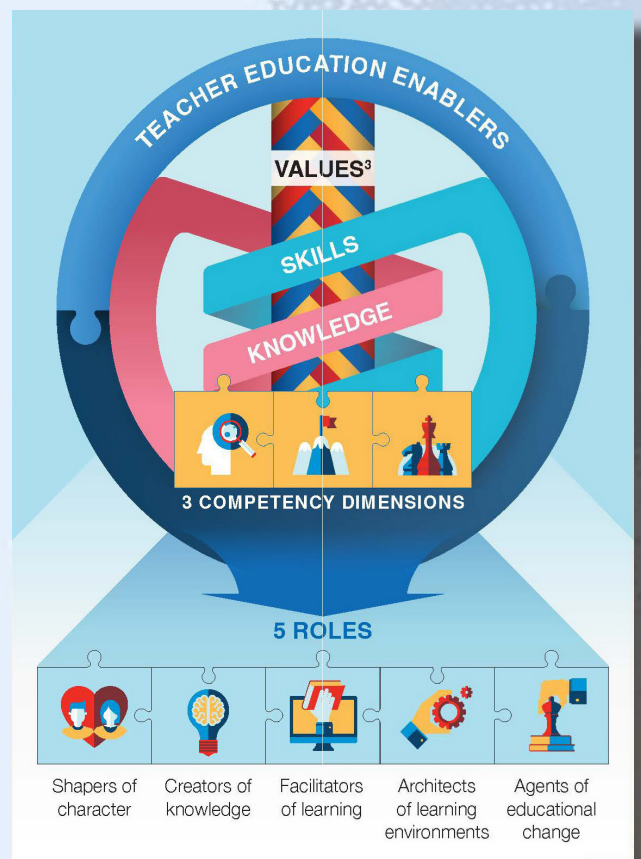
โดย หงษ์ฟ้า วีระนพรัตน์¹

ในเวทีการศึกษาระดับโลก สิงคโปร์มักถูกกล่าวถึงในฐานะประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จนี้ ไม่ได้มีเพียงการลงทุนงบประมาณมหาศาลถึงร้อยละ 20 ของงบประมาณแผ่นดินไว้กับการศึกษา หรือการวางรากฐานนโยบายสองภาษาที่แข็งแกร่งเท่านั้น แต่หัวใจหลักที่แท้จริงคือ การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมครูที่มีคุณภาพ การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และการให้คำปรึกษาชี้แนะ ศูนย์กลางของกระบวนการนี้คือ สถาบันการศึกษาแห่งชาติ หรือ NIE (National Institute of Education) ซึ่งเป็นสถาบันอิสระในสังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีนินยาง (NTU) และมีสถานะเป็น “สถาบันผลิตครูเพียงแห่งเดียวของสิงคโปร์”

NIE ได้ออกแบบเส้นทางสู่วิชาชีพครู (Initial Teacher Preparation - ITP) ที่หลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อรองรับผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร Postgraduate Diploma in Education (PGDE) สำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมาแล้ว หลักสูตร Diploma in Education หรือหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี Bachelor of Arts/Science & Education ที่โดดเด่นด้วยการเป็นหลักสูตรสองวิชาเอก (Double Major) ควบคู่กับวิชาโทอีกหนึ่งแขนง ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างรากฐานทางการศึกษาที่แข็งแกร่ง พร้อมด้วยศาสตร์การสอนที่มีประสิทธิภาพและความรู้เฉพาะทางอย่างลึกซึ้ง

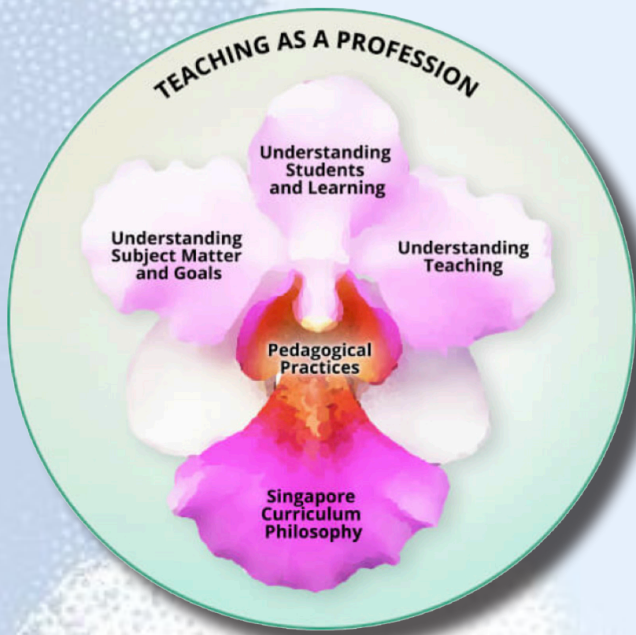

ด้วยวิสัยทัศน์ที่จะเป็น “สถาบันแห่งความเป็นเลิศ: ผู้นำอนาคตแห่งการศึกษา” และพันธกิจในการ “สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ พลิกโฉมการสอน และพัฒนางานวิจัย” NIE ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงผลิตครู แต่ยังสร้างความสัมพันธ์แบบไตรภาคีที่แน่นแฟ้นร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ ความสำเร็จนี้สะท้อนผ่านการจัดอันดับโดย QS University Subject Ranking ที่ยกให้ NIE เป็นสถาบันด้านการศึกษาและการฝึกอบรมอันดับที่ 8 ของโลก

¹ นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ

สิ่งที่ NIE ให้ความสำคัญยิ่งกว่าการถ่ายทอดความรู้ คือ การนิยามบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ใหม่ ครูไม่ได้เป็นเพียง “ผู้ส่งผ่านความรู้” (Transmitters) แต่ต้องเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” (Facilitators of Learning) ไม่ใช่แค่ “ผู้บริโภคความรู้” (Consumers) แต่ต้องเป็น “ผู้สร้างสรรค์ความรู้” (Creators of Knowledge)” และเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา” (Agents of Educational Change) ประชญาสำคัญ คือ ครูไม่ได้เป็นเพียง “ผู้สอนวิชา” แต่เป็น “ผู้สอนผู้เรียน” และยังทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดและธำรงรักษาคุณค่าของสังคมอีกด้วย เพื่อบรรลุเป้าหมายในการสร้าง “ครูที่พร้อมสำหรับอนาคต เพื่อผู้เรียนที่พร้อมสำหรับอนาคต” NIE ได้พัฒนารอบแนวคิดหลัก 4 ประการในการพลิกโฉมการศึกษาครู

ประการแรก คือ การสร้างความเป็นมืออาชีพเชิงลึก (Deepening Professionalism) ซึ่งเป็นการวางรากฐานด้านจรรยาบรรณ ตัวตน และคุณค่าของความเป็นครู นักศึกษาครูจะได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองผ่านโครงการ Meranti เข้าใจชุมชนผ่านโครงการ Group Endeavour in Service Learning และเข้าใจชาติผ่านโครงการ Singapore Kaleidoscope นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้ความเข้าใจในบริบทการศึกษา ผู้เรียน เนื้อหาที่สอนอย่างลึกซึ้ง และมีทักษะการวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งเสริมให้เกิด “ครูผู้ไตร่ตรอง” (Reflective Practice) ที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

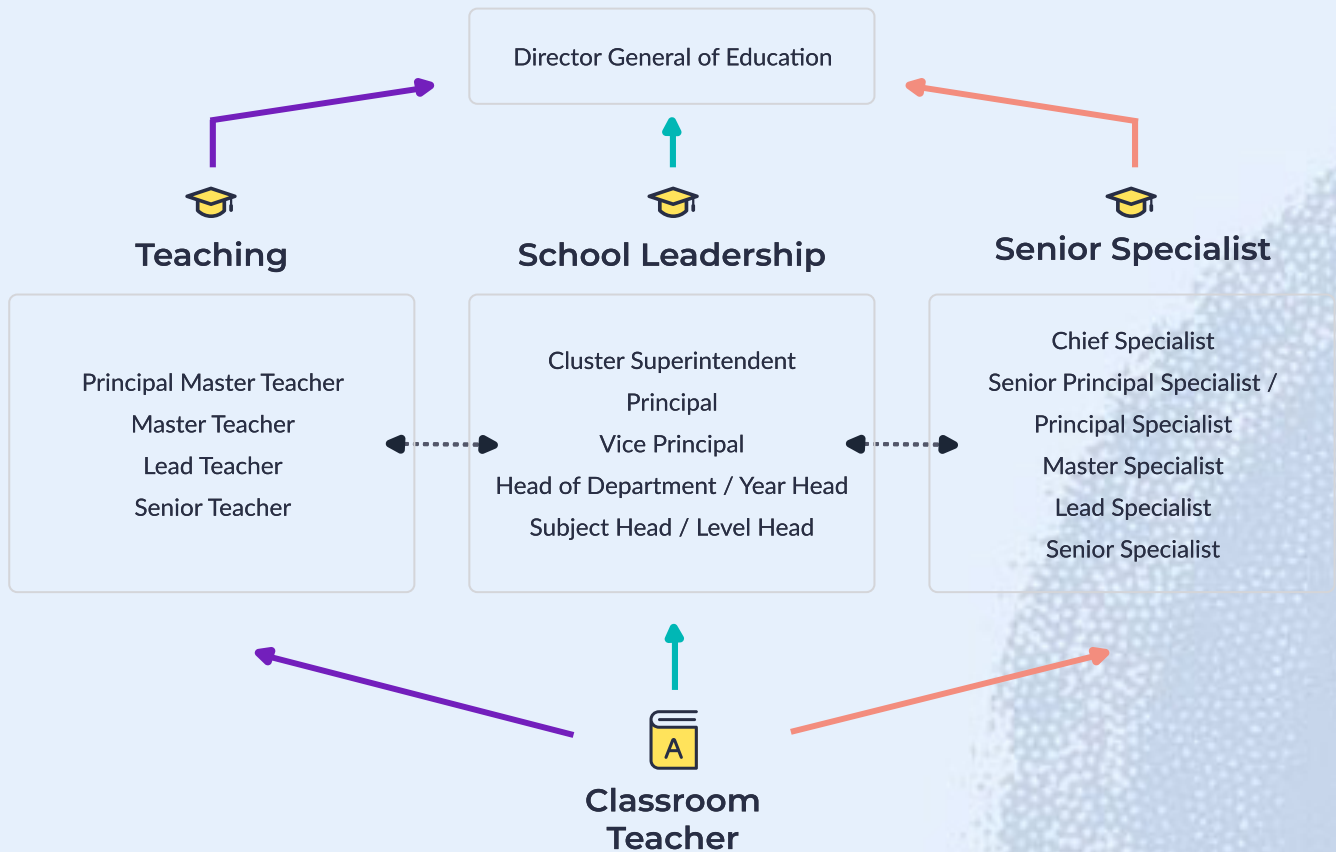
ประการที่สอง คือ การเสริมสร้างการปฏิบัติจริง (Strengthening Practice) การฝึกสอน (Teaching Practicum) ถือเป็นหัวใจสำคัญที่เชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียน กระบวนการนี้ไม่ได้เป็นเพียงการฝึกทักษะ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาครูได้เรียนรู้ภายใต้การชี้แนะอย่างใกล้ชิดจากครูพี่เลี้ยงและอาจารย์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็น “ครูที่คิดเป็น” (Thinking Teachers) ผ่านการสะท้อนผลและการสนทนาเชิงวิชาชีพอย่างมีแบบแผน

ประการที่สาม คือ การขยายขอบเขตศาสตร์การสอน (Broadening Pedagogies) ภายใต้แนวคิด “ให้ฉันได้เรียนรู้แตกต่าง เพื่อที่ฉันจะสอนได้อย่างแตกต่าง” NIE ได้นำแนวทางการสอนที่หลากหลายและสร้างสรรค์มาใช้ในหลักสูตรของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential) เช่น การเรียนรู้จากสถานที่จริง (Place-based Learning) การเรียนรู้หลายรูปแบบ (Multimodal) ผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างวิดีโอเกม Augmented Reality (AR) และปัญญาประดิษฐ์ (AI) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Inquiry-based) ที่ใช้ปัญหาจากโลกแห่งความเป็นจริงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการสืบเสาะหาความรู้ และ การเรียนรู้ที่เชื่อมโยง (Connectivity) ซึ่งใช้ข้อมูลจริงจากเครื่องมือต่าง ๆ เช่น สถานีตรวจวัดสภาพอากาศของ NIE มาใช้ในการเรียนการสอน

ประการสุดท้าย คือ การพัฒนามุมมองและโลกทัศน์ (Developing Perspectives) NIE เชื่อมมั่นในการเรียนรู้ที่ไร้พรมแดนภายใต้แนวคิด “ชุมชนเป็นโค้ช อุตสาหกรรมเป็นพันธมิตร และโลกเป็นห้องเรียน” นักศึกษาครูจะถูกส่งเสริมให้เปิดโลกทัศน์ผ่านโครงการอาสาสมัครในชุมชน การฝึกงานร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษากับสถาบันพันธมิตรกว่า 25 แห่งทั่วโลก เพื่อสร้างบัณฑิตครูที่มีความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายและพร้อมสำหรับโลกยุคใหม่

Career tracks for Education Officers

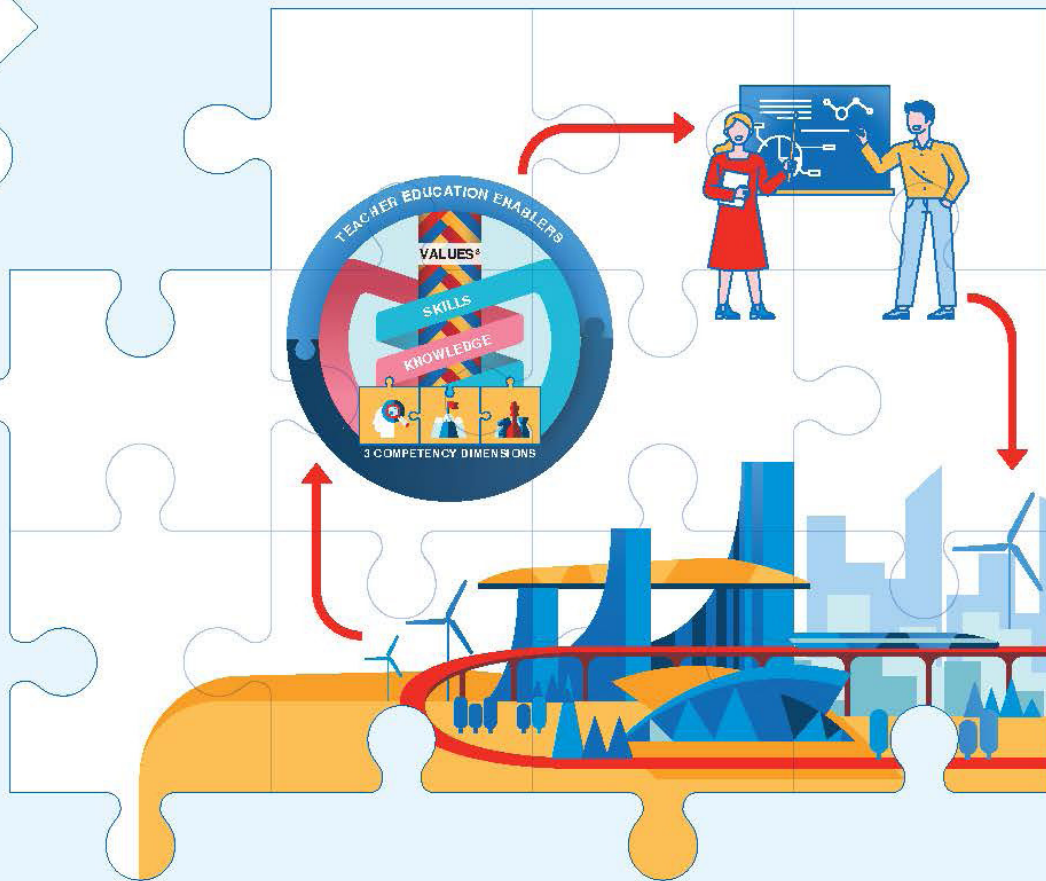
นอกเหนือจากการเตรียมความพร้อมครูเบื้องต้น ระบบการศึกษาของสิงคโปร์ยังโดดเด่นด้วยการสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Tracks) ที่ชัดเจนและหลากหลายสำหรับบุคลากรทางการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 สายหลัก ได้แก่

- 1) **สายการสอน (Teaching Track)** ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นเลิศด้านการสอนในห้องเรียน ตั้งแต่ระดับครูอาวุโส (Senior Teacher) ไปจนถึงครูเชี่ยวชาญ (Master Teacher)
- 2) **สายผู้นำ (Leadership Track)** สำหรับผู้ที่ต้องการเติบโตในสายบริหาร ตั้งแต่หัวหน้าหมวดวิชาไปจนถึงผู้อำนวยการโรงเรียน
- 3) **สายผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Senior Specialist Track)** ที่มุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรในระดับกระทรวง

เส้นทางเหล่านี้เปิดโอกาสให้ครูสามารถเติบโตได้ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาชีพครูในสิงคโปร์ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างผู้นำทางการศึกษาในทุกๆระดับ

เมื่อหันกลับมาพิจารณาบริบทของประเทศไทย จะเห็นความแตกต่างที่สำคัญหลายประการ ประการแรกคือ โครงสร้างการผลิตครูและเส้นทางความก้าวหน้า ในขณะที่สิงคโปร์มี NIE เป็นสถาบันแกนกลางเพียงแห่งเดียวที่ทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการอย่างใกล้ชิด ทำให้การกำหนดทิศทางและมาตรฐานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ประเทศไทยมีสถาบันผลิตครูจำนวนมาก ซึ่งอาจนำมาซึ่งความท้าทายในการควบคุมคุณภาพที่เป็นเอกภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ยิ่งไปกว่านั้น เส้นทางความก้าวหน้าของครูสิงคโปร์ที่แยกเป็น 3 สายอย่างชัดเจน ช่วยให้ครูสามารถเติบโตเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนไปสู่สายบริหาร ซึ่งแตกต่างจากของไทยที่เส้นทางความก้าวหน้ามักจะโน้มเอียงไปทางสายบริหารมากกว่า ทำให้ประเทศอาจสูญเสียครูเก่งในห้องเรียนไปสู่ตำแหน่งผู้บริหาร (พาณิช วิจารณ์, 2562)

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ โมเดลของ NIE เน้นย้ำความสัมพันธ์ไตรภาคีที่แข็งแกร่งระหว่างสถาบันผลิตครู กระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียน ทำให้การฝึกสอนเป็นกระบวนการที่บูรณาการอย่างเป็นระบบ ในทางกลับกัน แม้ระบบของไทยจะมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ แต่ความร่วมมือระหว่างสถาบันผลิตครูและโรงเรียนยังคงมีความท้าทายในเชิงปฏิบัติ (พาณิช วิจารณ์, 2562) การสร้างวัฒนธรรมการให้ข้อมูลป้อนกลับเชิงวิชาชีพเพื่อพัฒนา “ครูที่คิดเป็น” ดังเช่นในสิงคโปร์ ยังคงต้องได้รับการส่งเสริมมากขึ้นในบริบทของไทย การถอดบทเรียนจากความสำเร็จของ NIE ทั้งในมิติการผลิตครู การสร้างเส้นทางอาชีพที่หลากหลาย และการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน จึงอาจเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในอนาคต

References:

ชุตินา จันทิมา. (2565). การพัฒนาครูไทยให้ทันโลกในยุคดิจิทัล. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 50(2), 1-17. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/256926>

พานิช วิจารณ์. (2562). การศึกษาในยุคดิจิทัล: ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล. สืบค้นจาก <https://www.scbfoundation.or.th/project/851/การศึกษาในยุคดิจิทัล-ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาไทย>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รายงานการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค. สืบค้นจาก http://www.onec.go.th/th_research/book/1402

Ministry of Education, Singapore. (2005). NIE teacher preparation: The future ready teacher [Handout]. Nanyang Technological University, Singapore.

Ministry of Education, Singapore. (n.d.). Teaching in Primary and Secondary schools, Junior Colleges and Centralised Institute. Retrieved from <https://www.moe.gov.sg/careers/become-teachers/pri-sec-jc-ci>

WHAT HAPPENED IN SECOND OF INTERPRETATION

คำ-ต่อ-คำ
เปิดโลกข้าม
ห้วงวินาทีแห่งการเจรจา

โดย นิธิรุณ เปาะมะ¹

(PART I)

Between one word and another
lies a pause,

where meaning signals
what echoes inside,

where meaning carries
what trembles behind,

history folded into words,
silence weighted with intent.

A thought,
shaped by
received understandings
and unspoken rules,
travels across borders.

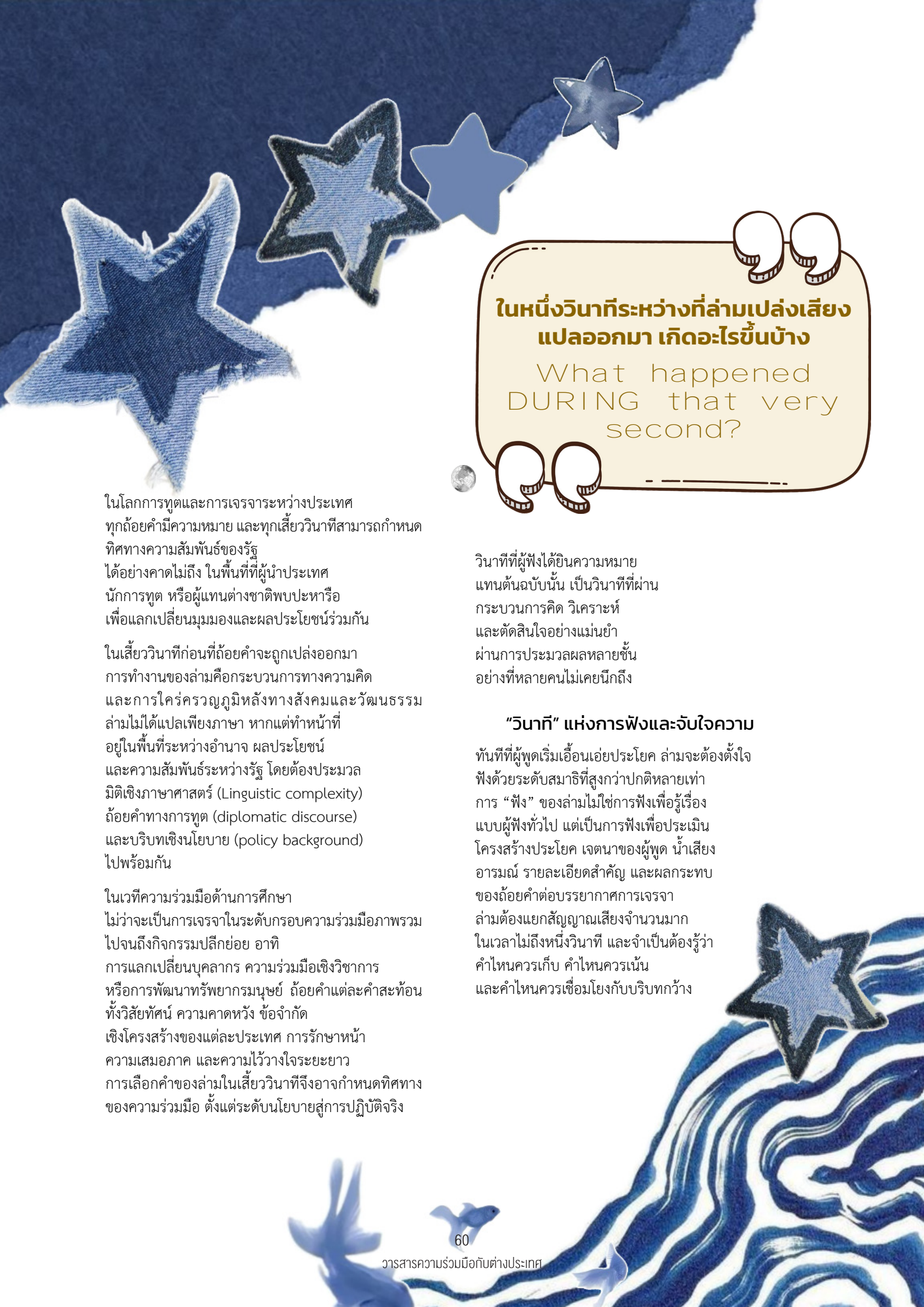
Some meanings travel lightly,
while others resist the crossing.

Interpretation is not replacement,
but return,
the art of saying again
what was never only words.

อาร์มภก

จักขอไหมโรงผู้อ่านด้วยบทกวี
หาใช่เพื่อความสละสลวยสวยงาม
หากแต่เพื่อชะลอช่วงจังหวะแห่งการรับรู้
ให้ได้ตระหนักถึงเสียอารมณ์แห่งการหยุดนิ่ง
ก่อนหล่อหลอมความหมายสู่ถ้อยคำ
เปล่งเสียง สื่อความ ตีสัญลักษณ์
บทกวีจึงถูกถักทอเข้ากับบทความ
สะท้อนธรรมชาติของการล่าม
ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่
ระหว่างสัญชาตญาณ
กับการพินิจอย่างใคร่ครวญ
ระหว่างความคิด
กับสารที่พึงสื่อ
และ ระหว่าง วินาที ต่อ วินาที
ที่อาจแบกรับน้ำหนักของประวัติศาสตร์
การทูต และความเข้าใจอันดี

¹ นักเขียนชาวไทย

**ในหนึ่งวินาทีระหว่างที่ลุ่มเปล่งเสียง
เปลวออกมา เกิดอะไรขึ้นบ้าง**
What happened
DURING that very
second?

ในโลกการทูตและการเจรจาระหว่างประเทศ
ทุกถ้อยคำมีความหมาย และทุกเสี้ยววินาทีสามารถกำหนด
ทิศทางความสัมพันธ์ของรัฐ
ได้อย่างคาดไม่ถึง ในพื้นที่ที่ผู้นำประเทศ
นักการทูต หรือผู้แทนต่างชาติพบปะหารือ
เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและผลประโยชน์ร่วมกัน

ในเสี้ยววินาทีก่อนที่ถ้อยคำจะถูกเปล่งออกมา
การทำงานของลุ่มคือกระบวนการทางความคิด
และการใคร่ครวญภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรม
ลุ่มไม่ได้แปลเพียงภาษา หากแต่ทำหน้าที่
อยู่ในพื้นที่ระหว่างอำนาจ ผลประโยชน์
และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยต้องประมวล
มิติเชิงภาษาศาสตร์ (Linguistic complexity)
ถ้อยคำทางการทูต (diplomatic discourse)
และบริบทเชิงนโยบาย (policy background)
ไปพร้อมกัน

ในเวทีความร่วมมือด้านการศึกษา
ไม่ว่าจะเป็นการประชุมในระดับกรอบความร่วมมือภาพรวม
ไปจนถึงกิจกรรมปลุกย่อย อาทิ
การแลกเปลี่ยนบุคลากร ความร่วมมือเชิงวิชาการ
หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ถ้อยคำแต่ละคำสะท้อน
ทั้งวิสัยทัศน์ ความคาดหวัง ข้อจำกัด
เชิงโครงสร้างของแต่ละประเทศ การรักษาหน้า
ความเสมอภาค และความไว้วางใจระยะยาว
การเลือกคำของลุ่มในเสี้ยววินาทีจึงอาจกำหนดทิศทาง
ของความร่วมมือ ตั้งแต่ระดับนโยบายสู่การปฏิบัติจริง

วินาทีที่ผู้ฟังได้ยินความหมาย
แทนต้นฉบับนั้น เป็นวินาทีที่ผ่าน
กระบวนการคิด วิเคราะห์
และตัดสินใจอย่างแม่นยำ
ผ่านการประมวลผลหลายชั้น
อย่างที่หลายคนไม่เคยนึกถึง

“วินาที” แห่งการฟังและจับใจความ

ทันทีที่ผู้พูดเริ่มเอื้อนเอ่ยประโยค ลุ่มจะต้องตั้งใจ
ฟังด้วยระดับสมาธิที่สูงกว่าปกติหลายเท่า
การ “ฟัง” ของลุ่มไม่ใช่การฟังเพื่อรู้เรื่อง
แบบผู้ฟังทั่วไป แต่เป็นการฟังเพื่อประเมิน
โครงสร้างประโยค เจตนาของผู้พูด น้ำเสียง
อารมณ์ รายละเอียดสำคัญ และผลกระทบ
ของถ้อยคำต่อบรรยากาศการเจรจา
ลุ่มต้องแยกสัญญาณเสียงจำนวนมาก
ในเวลาไม่ถึงหนึ่งวินาที และจำเป็นต้องรู้ว่า
คำไหนควรเก็บ คำไหนควรเน้น
และคำไหนควรเชื่อมโยงกับบริบทกว้าง

วิเคราะห์และประมวลผลแบบ “กันท์”

หลังจากฟังจบเพียงเสี้ยววินาที ระบบความคิดของล่ามต้องทำงานทันที ทั้งการตีความความหมาย ประเมินความเหมาะสมของคำศัพท์ และเลือกสำนวนที่สามารถสื่อสารเจตนาเดิมได้ครบถ้วน ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและความถูกต้อง ล่ามไม่สามารถหยุดคิดได้นาน เพราะการเจรจา ระหว่างประเทศต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความล่าช้าเพียงเล็กน้อยอาจสร้างความรู้สึก “ไม่มั่นใจแก่คู่เจรจา ในห้วงเวลานี้เอง ล่ามต้องใช้ความรู้ด้านภาษา วัฒนธรรม และความเข้าใจ เรื่องนโยบาย การทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างรอบด้าน สารที่ได้ยินจึงไม่ใช่ “คำพูดลอย ๆ ” แต่มีบริบทเชิงประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความอ่อนไหวทางการเมือง ภูมิหลังของกรอบความร่วมมือ

การเลือกคำที่เหมาะสมในระดับ “คำ-ต่อ-คำ” แต่ยังคงความหมายครบถ้วน

คำว่า “คำ-ต่อ-คำ” ของล่ามในบริบทการหารื้อระหว่างประเทศ ไม่ได้แปลว่าการแปลโดยตรงแบบตัวอักษรต่อตัวอักษร หากแต่คือความพยายามในการถ่ายทอดข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา โดยคงความถูกต้องของเนื้อหาและเจตนาเดิมมากที่สุด และตรวจสอบความหนักเบาของคำ เช่น

- คำว่า concern แสดงความห่วงใยทั่วไป ขณะที่ serious concern มักจะสื่อถึงความไม่สบายใจในระดับที่สูงขึ้น และอาจเป็นสัญญาณเตือนเชิงนโยบาย
- คำว่า encourage มีลักษณะเป็นการสนับสนุนเชิงบวก แต่ urge แฝงนัยของความเร่งเร้าและความคาดหวังให้เกิดการดำเนินการ
- คำว่า reiterate หมายถึงการกล่าวซ้ำในสิ่งที่ได้กล่าวไปแล้ว ขณะที่ reaffirm สะท้อนการยืนยันจุดยืนหรือพันธกรณีเดิมอย่างเป็นทางการมากกว่า

จะเห็นได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบ คำ-ต่อ-คำ ความหมายใกล้เคียงกัน แต่นัยยะแฝงเบื้องหลัง และระดับความรุนแรงในทางการทูตต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ การตัดสินใจเลือกคำหนึ่งคำ จึงอาจเป็นสัญญาณของความร่วมมือ ความระมัดระวัง หรือแม้กระทั่งการรักษาหน้าใจ คู่เจรจา ทุกอย่างเกิดขึ้นในหนึ่งวินาที ของการแปลเท่านั้น

พลังของล่ามในฐานะ “สะพาน” ของความเข้าใจระหว่างประเทศ

หากปราศจากล่าม การเจรจาระหว่างประเทศ จะสะดุดทันที ประเทศที่มีเป้าหมายใกล้เคียงกัน อาจกลับเดินสวนทางเพียงเพราะ “ความหมายคลาดเคลื่อน” ล่ามจึงเป็นมากกว่าผู้แปล แต่เป็นกลไกสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งในระดับทวิภาคี พหุภาคี การประชุมรัฐมนตรี การประชุมสุดยอดผู้นำ ไปจนถึงการหารื้อทางความมั่นคงหรือเศรษฐกิจที่ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง ในบางครั้ง การรักษาหน้าเสียง ความอ่อนโยน ความหนักแน่น หรือความเป็นมิตรของผู้พูด ล้วนขึ้นอยู่กับล่ามผู้ถ่ายทอด แม้จะเป็นเพียงเสียงที่ดังขึ้นในห้องประชุมเพียงไม่กี่วินาที แต่กลับส่งผลต่อบรรยากาศ ความเชื่อมั่น และความรู้สึกของคู่เจรจาที่มีต่อกัน

“วินาที” ที่สร้างความแตกต่าง

เมื่อมองย้อนกลับไป เหตุการณ์การเจรจา ระดับโลกหลายครั้ง สิ่งที่คุณคนภายนอกมองเห็นอาจเป็นเพียงภาพการจับมือ การลงนามข้อตกลง หรือการยิ้ม แลกเปลี่ยนคำพูดสั้นๆ แต่เบื้องหลังช่วงเวลาเหล่านั้น คือการทำงานของล่ามที่ต้องแม่นยำ ทุกถ้อยคำ เพื่อให้ผู้แทนทั้งสองฝ่ายเข้าใจกัน อย่างถูกต้องที่สุด วินาทีที่ล่ามแปลงเสียงแปลออกมา คือวินาทีที่สะพานแห่งความร่วมมือถูกสร้างขึ้นใหม่ ครั้งแล้วครั้งเล่า เป็นวินาทีที่สามารถลดความขัดแย้ง เพิ่มความไว้วางใจ และเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้ประเทศดำเนินไปบนเส้นทางที่ดีขึ้น

เพราะฉะนั้น การล่าม
อาจจะไม่ใช่ “คำ-ต่อ-คำ”
แต่คือ “ความ-ต่อ-ความ” ในเชิงการถ่ายทอด
มิใช่เพียงการแปลภาษา แต่เป็นกลไกสำคัญ
ที่หล่อหลอมความเข้าใจร่วม และทำให้ความร่วมมือ
ระหว่างประเทศเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

“ล่าม” จึงกลายเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การสนทนา
ข้ามภาษาเป็นไปอย่างราบรื่น บทบาทของล่าม
ไม่ได้มีเพียงแค่แปลคำจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษา
แต่แท้จริงแล้ว ล่ามคือ “สะพาน” ที่เชื่อมความเข้าใจ
ความไว้วางใจ และความร่วมมือของนานาชาติ
ไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น

เบื้องหลังความพร้อมหนึ่งวินาที

What happened
BEFORE that
very second?

กว่าที่ล่ามจะสามารถแปลประโยคหนึ่งให้ถูกต้อง
ภายในหนึ่งวินาที ล่ามต้องผ่านการเตรียมตัวอย่างหนัก
ทั้งทักษะภาษา ความรู้รอบด้าน และการอ่าน
เอกสารเชิงนโยบายจำนวนมาก เช่น (1) ประวัติ
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (2) ถ้อยแถลง
จากการประชุมครั้งก่อน (3) เอกสารเชิงเทคนิค
คำศัพท์เฉพาะด้าน และ (4) ประเด็นอ่อนไหว
ที่ต้องระวังเป็นพิเศษ นอกจากนี้ต้องศึกษาความรู้
เชิงวัฒนธรรม เนื่องจากการเลือกคำในบางวัฒนธรรม
อาจเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ล่ามต้องรู้ว่าสิ่งใดควรพูด
สิ่งใดไม่ควรพูด และผู้ฟังจากประเทศนั้น ๆ
คาดหวังการใช้ภาษาประเภทใด ตลอดจนทักษะ
การควบคุมตัวเอง สมานิตินิ่ง ความตื่นตัวสูง
ความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
แม้สถานการณ์จะกดดันเพียงใด ล่ามต้องยังคง
แปลด้วยน้ำเสียงเป็นกลางและชัดเจนเสมอ

(PART II)

After the words arrive,
they do not settle,
floating from ear to ear,
wishing a beautiful landing.

a tone bended,
and a shape given way,
something always altered,
yet never its soul.

Standing between tongues,
not fully here, not quite there,
holding a fragile piece
of what never stayed the same,
on that difference, I choose.

Bringing it to life,
meaning,
changed,
but still alive.

END

บทบรรณาธิการ

ผู้เขียน
ออเดรย์ อาซูเลย์

ผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก

แปลโดย พิศวาส ปทุมรัตน์

เมืองที่ถูกทำลายมิได้หมายถึงเพียงแค่ซากอาคารที่บิดเบี้ยว พิพิธภัณฑที่ถูกล้นสะดม ผู้คนที่ต้องพลัดถิ่น และวิถีชีวิตประจำวันที่พังทลายลงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงเมืองที่ถูกพรากเอาส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ไป ดังเช่น เมืองโมซูลของอิรักในยุคหลัง การยึดครองของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง หรือไอซิล (ISIS) ระหว่างปี 2014-2017

ไม่นานก็ปรากฏชัดว่าการบูรณะอาคารต่าง ๆ ซึ่ง 80 % ถูกทำลายไปในย่านเมืองเก่า นั้นเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ อัล-มาวซิด อันหมายถึง “จุดเชื่อมโยง” ในภาษาอาหรับกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง รวมทั้งช่วยฟื้นฟูเมืองโมซูลในฐานะสัญลักษณ์ของการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในชุมชนนานาชาติ

ยูเนสโกเข้ามามีส่วนร่วมกับภารกิจอันท้าทายนี้ผ่านโครงการริเริ่ม “ฟื้นคืนจิตวิญญาณเมืองโมซูล” ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ช่วยบูรณะเมืองขึ้นใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนจากชาวเมืองและความช่วยเหลือจากนานาชาติ มูลค่า 115 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ยูเนสโกได้ดำเนินการบูรณะสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โดยตรง อาทิ มัสยิดอัล-นุรี หออะซานอัล-ฮัตบะห์ กับอารามพระแม่แห่งโมงยามอัล-ซาอาอันลือชื่อ “Our Lady of the Hour” ในเวลาเดียวกัน บ้านเรือนในย่านประวัติศาสตร์กว่าร้อยหลังก็ได้รับการสร้างขึ้นใหม่รวมทั้งซ่อมสร้างโรงเรียนหลายร้อยแห่งจนสามารถเปิดทำการได้ดั้งเดิม

การฟื้นคืนชีวิตชีวาให้กับเมืองโมซูลนั้น จำเป็นต้องฟื้นฟูชุมชนชีวิตทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งทำให้เมืองนี้กลายเป็นแหล่งรวมอารยธรรมเก่าแก่ฉบับพันปีด้วย ดังนั้น ยูเนสโกจึงสนับสนุนการฟื้นฟูเทศกาลวรรณกรรมและดนตรี การฉายภาพยนตร์กลางแจ้งและการฝึกอบรมด้านเทคนิคและอาชีพสำหรับเยาวชนกว่า 7,000 คนที่เข้าร่วมในโครงการเหล่านี้โดยตรง

โครงการขนาดใหญ่เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงพลังของความร่วมมือระหว่างประเทศเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นโครงการที่เป็นรูปธรรมซึ่งยังประโยชน์ต่อสังคม ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมา หรือที่เรียกว่า “วิธีการโมซูล” กำลังเป็นแรงบันดาลใจให้กับโครงการริเริ่มอื่น ๆ นับตั้งแต่เลบานอน ซึ่งยูเนสโกได้ช่วยฟื้นฟูสถานศึกษามากกว่า 280 แห่งไปจนถึงยูเครน ที่เรากำลังปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมและสร้างความต่อเนื่องทางการศึกษาแม้ในช่วงเวลาสงคราม

การซ่อมและสร้างเมืองโมซูลขึ้นมาใหม่เป็นสัญลักษณ์แห่งความหวังแสดงให้เห็นว่าเมือง ๆ หนึ่งแม้จะถูกทำลายจนราบเป็นหน้ากลองก็ไม่ได้หมายความว่าต้องคงสภาพเช่นนั้นไปตลอดกาล ย่อมมีความเป็นไปได้เสมอที่จะชุบชีวิตเมืองให้ฟื้นคืนกลับมา

แปลโดย บุชนาฏ เนตรประเสริฐกุล

ทำไมจึงสร้างใหม่ ?

ตามความหมายตรงตัว คำว่าการสร้างใหม่คือการลงมือสร้างบางสิ่งบางอย่างซึ่งได้รับความเสียหายหรือถูกทำลาย แต่คำนี้กินความครอบคลุมหลายสถานการณ์ที่แตกต่างกันมากตามบริบท ขอบเขต และที่มาของสภาพความเสียหายนั้น ๆ ข้อสำคัญที่สุดคือคำนี้ไม่ได้บอกเลยว่าอะไรเป็นแรงจูงใจให้สังคมต่าง ๆ ลงมือบูรณะหรือสร้างองค์ประกอบบางส่วนของมรดกทางสถาปัตยกรรมของตนขึ้นใหม่

โดย หัวไปการถกเถียงเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมมักมองข้ามคำถามพื้นฐานข้อหนึ่ง นั่นคือ ทำไมสังคมจึงพยายามหาทางปกป้องอาคารหรือกลุ่มอาคารเอาไว้ ? อย่างไรก็ตาม การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมอันเป็นสถานภาพเฉพาะเพื่อสร้างหลักประกันการสืบทอดต่อไปถึงคนรุ่นอนาคตก็ควรทำให้เราหยุดคิดไตร่ตรองในประเด็นนี้

ช่วงเวลาสำคัญ ๆ ในการปกป้องอาคารนั้นสอดคล้องกับความตระหนักมากขึ้นถึงการสูญเสียองค์ประกอบซึ่งรับรู้กันว่าเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ขอยกตัวอย่างสักสองกรณี เช่น บรรดาโบสถ์ยุคกลางหรือสวนจัดสรรแถบชานเมือง การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมคือการรับมือกับปัจจัยอันทรงพลังที่ทำให้มรดกทางสถาปัตยกรรมเกิดความเสื่อมโทรมหรือกระทั่งถูกทำลายลง วัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งเคยก่อสร้างสภาพแวดล้อมของตนโดยเพิ่มขึ้นใหม่เข้าไป (ซ้อนทับของเดิม) ได้ก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงลึกล้ำมาหลายครั้งแล้ว การเปลี่ยนสภาพเป็นสังคมอุตสาหกรรม การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมือง และการละทิ้งถิ่นที่อยู่อาศัยเก่าล้วนกระตุ้นให้เกิดความพยายามเชิงรุกในการอนุรักษ์ การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเป็นตัวอาคาร ซึ่งถือว่าอยู่ในสภาพเสีย อย่างเช่นในยุโรปนั้นแนวคิดเรื่องมรดกด้านอุตสาหกรรมเชื่อมโยงโดยตรงกับการลดปริมาณอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงนำไปสู่การเลิกกิจการและการรื้อถอนโรงงานเก่า ๆ

ความมั่นใจในอนาคต

ตามหลักเหตุผลทำนองเดียวกัน ภายหลังสงครามและภัยธรรมชาติก็จะมีการก่อสร้างอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ระลอกใหญ่ขึ้นใหม่ การลงมือซ่อมสร้างอาคารสักหลังขึ้นมาใหม่นั้นเป็นย่างก้าวเชิงบวกโดยแท้ แสดงถึงความมั่นใจในอนาคตซึ่งมาจากความปรารถนาจะเยียวยาแก้ไขผลกระทบสะท้อนขวัญของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เราตั้งใจจะหมายความว่าอย่างไรหรือเมื่อเราพูดถึงการก่อสร้างอนุสรณ์สถานขึ้นมาใหม่ ? เพราะคำนี้ครอบคลุมขอบเขตการกระทำกว้างขวางมากเสียจนอาจเทียบเคียงกันไดยาก

●● ผลลัพธ์ที่ได้ย่อมจะเป็นอาคารใหม่ซึ่งมีชีวิตของตัวมันเอง โดยสัมพันธ์กับอนุสรณ์สถานที่สูญหายไปเสมอ

ปัจจุบันคำนี้ใช้กันกว้างขวางและมักใช้ไม่เหมาะสม สื่อมวลชนรายงานข่าวโครงการก่อสร้างใหญ่โต ภายหลังอัคคีภัยทำลายมหาวิหารนอเทรอดามในกรุงปารีสเมื่อปี 2019 กันอย่างแพร่หลาย โดยเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า “โครงการสร้างมหาวิหารขึ้นใหม่” อย่างไรก็ตาม นับว่าโชคดีสำหรับประวัติศาสตร์ศิลปะและสำหรับผู้เยี่ยมชมทั่วไป

ที่ส่วนสำคัญของตัวสถาปัตยกรรมนั้นไม่ได้ถูกเพลิงเผาทำลาย เช่น ตัวอาคารทางฝั่งตะวันตกก็ไม่เคยหายไปจากภูมิทัศน์ของกรุงปารีสเลย และยังคงอยู่เป็นประจักษ์พยานของการซ่อมสร้างที่สะสมอย่างต่อเนื่องมาหลายศตวรรษ

คำถามแรกที่ผุดขึ้นจึงเกี่ยวข้องกับขอบเขตของความเสียหาย ถ้าหากว่าส่วนใหญ่ของตัวอาคารในกรณีนี้อยู่ในสภาพเสียหายอย่างมากมา การดำเนินงานก็จะค่อนข้างเหมือนกับสร้างตัวสถาปัตยกรรมขึ้นมาใหม่ ซึ่งโดยความจำเป็นย่อมสามารถสร้างใหม่ได้เพียงบางส่วนของอาคารที่เสียหายไปเท่านั้น เช่น ขนาดพื้นที่โดยรวม การวางตำแหน่งช่องเปิดต่าง ๆ และการจัดแจงองค์ประกอบงานตกแต่งทั่วไป

ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่ก่อสร้างใหม่กับของเดิมซึ่งมีอยู่ก่อนอาจแตกต่างกันในแง่ของปริมาณการนำวัสดุเดิมกลับมาใช้ การปรับปรุงพื้นผิวและการตกแต่งเสียใหม่ซึ่งอาจจะมีคุณภาพที่ต่างกัน และตรงตามแบบดั้งเดิมมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่ได้ย่อมจะเป็นอาคารใหม่เสมอ ซึ่งโดยเจตนามุ่งเติมเต็มบทบาทสำคัญทางวัฒนธรรม ความเป็นเมืองสังคม หรืออัตลักษณ์ และจะมีชีวิตของตัวเองอันสัมพันธ์กับอนุสรณ์สถานที่สูญหายไป นับตั้งแต่ช่วงเวลาที่ย่อมนำขึ้น ส่วนที่สร้างใหม่นี้ย่อมมีความเป็นมาของการปรับปรุงและอายุขัยของตัวเอง

กรอบเวลา

การพิจารณากรอบเวลาเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เราสามารถนำการสร้างสะพานมอสตาร์ (บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา) ที่โดนระเบิดทำลายในปี 1993

▼ พื้นที่ก่อสร้างมหาวิหารนอเทรอดามในกรุงปารีส ซึ่งถูกเพลิงไหม้เสียหายเมื่อปี 2019

การซ่อมแซมสร้างใหม่ การฟื้นฟูบูรณะ : การเปลี่ยนแปลงสภาพ : ความแตกต่างคืออะไร ?

การซ่อมแซมสร้างใหม่ :

การซ่อมสร้างทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่เสียหายโดยตรงเพื่อให้คืนสู่สภาพตามประวัติที่เคยเป็นมาก่อน หรือแม้แต่ตามสภาพแรกเริ่มหากเคยมีการบันทึกเอาไว้ โดยเคารพในวิธีการก่อสร้างของยุคนั้น

การฟื้นฟูบูรณะ :

การทำให้อาคารกลับคืนสู่สภาพดั้งเดิมเพื่อรักษาและสืบทอดคุณค่าความเป็นมรดกวัฒนธรรม โดยคงผังอาคารดั้งเดิมเอาไว้ รวมทั้งวัสดุต่าง ๆ ให้เหมือนเดิมเท่าที่เป็นไปได้ ถ้าหากอาคารนั้นเสียหายมากเกินไปก็จะฟื้นฟูสภาพใหม่หรือทดแทนด้วยวัสดุที่เหมือนกัน

การเปลี่ยนแปลงสภาพ :

การเปลี่ยนสภาพอาคารที่มีอยู่เพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการร่วมสมัย ทำให้อาคารนั้นสะดวกสบายและทันสมัยขึ้นพร้อมกับที่เคารพและรักษาคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารไว้ การเปลี่ยนแปลงสภาพอำนวยความสะดวกอาคารเข้ากับการใช้สอยใหม่ ๆ และระเบียบข้อบังคับใหม่ ๆ ในแง่ของการเข้าถึงและความปลอดภัยจากเพลิงไหม้

ในช่วงเวลาของความขัดแย้งในดินแดนที่เคยเป็นประเทศยูโกสลาเวียขึ้นมาใหม่ โดยเริ่มดำเนินงานหลังเกิดเหตุที่น่าสะเทือนใจดังกล่าวเพียงไม่กี่ปี ไปเปรียบเทียบกับการสร้างโบสถ์เฟราเอ็นเคียเซอะในเมืองเดรสเดิน (เยอรมนี) ขึ้นใหม่ซึ่งเปิดตัวอย่างเป็นทางการในปี 2005 หลังจากโบสถ์แห่งนั้นพังทลายไปแล้ว 60 ปีได้หรือไม่ ? เพอร์เซนต์ของชาวเมืองที่ประสบเหตุสะเทือนขวัญโดยตรงย่อมเทียบกันไม่ได้เลย และการเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับความสูญเสียนั้นก็ไม่มีอยู่ในระดับเดียวกัน

ประเด็นสำคัญอีกด้านที่ไม้อาจจะเลยได้ของความสัมพันธ์กับเวลาก็คืออายุการใช้งานที่คาดหวังของอาคารแต่ละประเภทเมื่อเทียบกับช่วงเวลาการก่อสร้าง โครงการพัฒนาอาคาร เทคนิคที่ใช้ และการใช้สอยอาคาร เราสามารถเปรียบเทียบ

ถ้าหากทักษะต่าง ๆ ยังมีใช้กันอยู่ การซ่อมแซมสร้างขึ้นใหม่ก็อาจคล้ายการบำรุงรักษา

โบสถ์เฟราเอ็นเคียเซอะ (“โบสถ์แม่พระ”) ในเมืองเดรสเดิน เยอรมนี ถูกระเบิดทำลายในปี 1945 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ภาพนี้ถ่ายเมื่อปี 1993

© Jörg Schönner

ความยั่งยืนยามกาลเวลาของป้อมศิลาซึ่งสร้างให้คงอยู่หลายร้อยปีกับบ้านสร้างด้วยอิฐดินเหนียวซึ่งต้องบำรุงรักษาเป็นประจำ หรือตึกสร้างด้วยส่วนประกอบที่ผลิตเชิงอุตสาหกรรมซึ่งออกแบบให้คงอยู่เพียงไม่กี่สิบปีได้หรือไม่? อายุขัยของสิ่งปลูกสร้างและส่วนประกอบของมันย่อมจะไม่เหมือนกัน โดยขึ้นอยู่กับระยะเวลาการก่อสร้าง เทคนิคที่ใช้ และการใช้สอยตามเจตนา

การสร้างใหม่ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือเหตุการณ์ฉับพลันอื่น ๆ จะผสมรวมเข้ากับรูปแบบการสึกหรอและการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันออกไปมาก ระยะเวลาของงานช่างที่เกี่ยวข้องก็เป็นปัจจัยสำคัญเหมือนกัน เช่นว่าถ้าหากทักษะต่าง ๆ ยังมีใช้กันอยู่ และจัดหาได้จากผู้คนที่ยังคงสร้างอาคารที่เทียบเคียงกันได้ การสร้างใหม่ก็อาจคล้ายกับการบำรุงรักษา ทว่าสถานการณ์ย่อมต่างกันมากหากการก่อสร้างซ่อมแซมต้องใช้วัสดุ ของประดับตกแต่ง หรือการแก้ปัญหาระดับโครงสร้างซึ่งไม่ได้ใช้กันมานานนับศตวรรษ เช่น หลังคาหินชนวนจากเหมืองหินที่ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว

ในกรณีหลัง ชายหญิงผู้ดำเนินงานซ่อมแซมสร้างใหม่ย่อมมีโลกทัศน์อันแตกต่างไปด้วยสุนทรียภาพและเทคโนโลยีที่ต่างกัน การสร้างใหม่รวมวิธีแก้ปัญหาเกือบทั้งหมดของระบบซึ่งแปลกแยกกับโครงสร้างที่มีอยู่ก่อน ดังเช่น กรณีศาลากลางเมืองอาร์สในฝรั่งเศสตอนเหนือ ศาลาแห่งนี้ถูกทำลายระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง แล้วสร้างขึ้นใหม่โดยใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

บูรณาการผสานเข้ากับภูมิทัศน์

แล้วการซ่อมแซมสร้างใหม่ก็ไม่ได้ดำเนินการแบบแยกส่วนด้วย โบราณสถานหรือกลุ่มอาคารใหญ่ ๆ เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เมืองและบริบทที่กว้างกว่านั้น อันที่จริงการบูรณะก่อสร้างสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่คือส่วนหนึ่งของกระบวนการอันเกี่ยวข้องกับพลวัตทางการเมือง กลยุทธ์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งบางครั้งก็ขัดแย้งกันอยู่ โดยครอบคลุมเรื่องการฟื้นฟูชุมชนเมือง การพัฒนาการท่องเที่ยว การยืนยันอัตลักษณ์หรือการอ้างอิงสิทธิ์เหนือดินแดน ทว่าบริบทเหล่านี้ซึ่งอาจซับซ้อนสุดขีดก็ไม่ควรบดบังความแตกต่างอันเลียงไม่ไต่ระหว่างสิ่งปลูกสร้างสำคัญที่ได้รับการสร้างขึ้นมาใหม่กับของเดิมที่สูญหายไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะได้พยายามอย่างที่สุดที่จะทำขึ้นใหม่แล้วก็ตาม

เราจะทำจิตใจตัวเองให้สัมพันธ์อย่างไรกับ “การสร้างใหม่” เหล่านี้ ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถก้าวข้ามประสบการณ์สะเทือนใจไปได้? ดูเหมือนว่าจุดเริ่มต้นคือการคำนึงไว้ว่าสถานที่สำคัญซึ่งได้รับการบูรณะสร้างขึ้นใหม่เป็นรูปแบบหนึ่งของการชดเชยความสูญเสียและไม่ใช้การเข้ามาแทนที่สิ่งปลูกสร้างเดิมที่สูญหายไป ปัจจุบันผลกระทบรุนแรงต่อสภาพภูมิอากาศจากเศรษฐกิจที่ถดถอยและการสูญเสียทรัพยากรไปอย่างไม่อาจเรียกคืนนับเป็นประเด็นที่สำคัญยิ่ง แม้เราจะยกย่องชื่นชมทรัพยากรบุคคลและวัสดุซึ่งใช้สร้างสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกันที่จะต้องเน้นย้ำว่าอย่างน้อยที่สุดเราควรใช้ความพยายามให้มากที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ต้องสร้างใหม่ ต้องป้องกันสงครามมิให้เกิดขึ้น ป้องกันภัยพิบัติ และป้องกันอุทกภัยในเวลาเดียวกัน ■

▶ โบสถ์เฟราเอ็นเคียเซอในเมืองเดรสเดินที่สร้างขึ้นใหม่อย่างพิถีพิถันเริ่มเปิดใช้ในปี 2005 มุขด้านหน้าโบสถ์ทำด้วยหินใหม่ซึ่งลักษณะเด่นเป็นแท่งสีดำเหมือนกับของดั้งเดิม

© tichr / Shutterstock

ชุมชนชีวิตใหม่ ให้เมืองโมซูล

โครงการริเริ่ม “ฟื้นคืนจิตวิญญาณเมืองโมซูล” ของยูเนสโก อันเป็นต้นแบบโครงการฟื้นฟูเมือง ดำเนินไปได้ดีกว่าการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งปลูกสร้างเท่านั้น ทั้งนี้ยังมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูชีวิตทางวัฒนธรรมในเมืองแห่งนี้ของอิรักซึ่งเสียหายอย่างหนักภายหลังถูกกลุ่มดาอิช (Daesh)* ยึดครองอยู่สามปีอีกด้วย

ชีวิตชีวากลับคืนสู่ถนนหนทางสายแคบ ๆ ของเมืองโมซูล กลิ่นเครื่องเทศกลับมาอวลเคล้าอีกครั้งกับท่วงทำนองของระฆังโบสถ์และเสียงอะซานเรียกขานให้ทำละหมาด ความกลมกลืนของสรรพเสียงชวนคืนสู่ตำแหน่งแห่งที่ของตน ในบทสนทนาแต่โบราณกาลของเมืองแห่งนี้ ปัจจุบันหลังการสู้รบจบสิ้นไปแปดปี เมืองนี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการฟื้นฟูบูรณะ ความสามารถปรับตัว และความหวัง ผ่านมรดกวัฒนธรรมอันรุ่งโรยของเมือง

ณ ใจกลางของอิรักตอนเหนือที่ซึ่งแม่น้ำไทกริสไหลผ่านดินแดนโบราณเมโสโปเตเมีย เมืองโมซูลกำลังอยู่ในกระบวนการอันซับซ้อนของการฟื้นฟูสภาพภายหลังความขัดแย้ง เมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันแห่งนี้มีนามภาษาอาหรับว่า อัล-มาซิล (Al-Mawsil) หมายถึง “จุดเชื่อมโยง” ทำหน้าที่เป็นชุมทางเชื่อมต่อหลากหลายวัฒนธรรม ศาสนา และเครือข่ายเศรษฐกิจ บรรดาโบสถ์ มัสยิด และบ้านเรือนเก่าแก่หลายศตวรรษยืนหยัดเป็นประจักษ์พยานอย่างเงียบ ๆ ต่อความสมดุลอันละเอียดอ่อนนี้ จิตวิญญาณของความกลมกลืนดังกล่าวบ่งบอกลักษณะของเมืองโมซูลชัดเจนมาหลายชั่วอายุคน

หากตั้งแต่ปี 2014 ถึง 2017 ความกลมกลืนนี้ถูกทำลายลง การยึดครองของกลุ่มดาอิชและปฏิบัติการทางทหารต่าง ๆ ทำให้ร้อยละ 80 ของตัวเมืองเก่าพินาศเสียหาย หออะซานอัล-ฮัดปะห์อันเป็นเอกลักษณ์ทั้งหลายลง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ถูกดูหมิ่นทำลาย และผู้คนในละแวกนั้น พากันหนีหายไปหมด ทั้งเมืองไว้กับคำถามสำคัญเกี่ยวกับการปกป้องรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการปรองดอง

ค้นพบจิตวิญญาณของเมืองอีกครั้ง

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2018 ยูเนสโกรับมือกับเรื่องนี้โดยเปิดโครงการที่มุ่งหวังสูงชื่อ “ฟื้นคืนจิตวิญญาณเมืองโมซูล” โครงการนี้เป็นมากกว่าการสร้างเมืองขึ้นใหม่ โดยนับเป็นต้นแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการปรองดอง การสร้างสันติภาพ และการทูตทางวัฒนธรรม นอกจากนี้โครงการซึ่งจัดวางให้มรดกวัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการฟื้นฟูหลังความขัดแย้งนี้ยังออกแบบเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ช่วยต่อสู้แนวคิดสุดโต่งที่นิยมความรุนแรงและมุ่งฟื้นฟูสร้างอัตลักษณ์เชิงสัญลักษณ์ของเมืองนี้ขึ้นมาใหม่

“การฟื้นฟูสร้างมรดกวัฒนธรรมในเมืองโมซูลคือการฟื้นฟูสร้างจิตวิญญาณของเมือง” ออเคเรย์ อาฮูเลย์ ผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก กล่าวไว้ในงานเปิดตัวโครงการนี้เมื่อปี 2018 โดยไม่ได้วางกรอบการฟื้นฟูสร้างดังกล่าวไว้เพียงแต่ฟื้นคืนลักษณะทางกายภาพ หากแต่ยังถือเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของความสามารถปรับตัวทางวัฒนธรรมและการเยียวยาสังคมด้วย

●● ชาวเมืองโมซูลไม่เพียง ฟื้นฟูสร้างบ้านเรือน กว่าพวกเขากำลัง สร้างตัวตนขึ้นใหม่ ด้วยเช่นกัน

เนื่องเพราะไม่เพียงอิฐหินดินปูนเท่านั้นที่ชาวเมืองโมซูลปลูกสร้างขึ้นมาใหม่จากเศษซากหักพัง ทว่าพวกเขา กำลังสร้างตัวตนของเขา ประวัติศาสตร์ของเขา และตำแหน่งแห่งที่ในโลกขึ้นมาใหม่พร้อมกันไปด้วย พวกเขาแสดงให้เห็นว่าอนาคตที่เปิดกว้างกว่าและสดใสกว่าสามารถผุดขึ้นจากเถาเถาของการทำลายล้างได้

สำหรับนาจัต อับเดล อาซิส การกลับคืนสู่บ้านที่บูรณะใหม่ของเธอนั้นยาวนานเกินกว่าจะได้เป็นเพียงการก้าวกลับเข้าไปในสถานที่คุ้นเคย “การกลับมาใช้ชีวิตในบ้านหลังนี้ช่างเหมือนความฝัน ทุกซอกมุมของบ้านนี้มีความทรงจำล้ำค่า การซ่อมแซมบ้านเรือนให้คืนสภาพปลุกใจผู้คนให้กลับคืนไปที่เดิม และสร้างความหวังในหมู่ชาวเมือง” เธอกล่าวย้ำ

ความรู้สึกของเธอได้รับเสียงสนับสนุนจากมุสตาฟา คาลิด ซึ่งทำงานกับยูเนสโกในฐานะวิศวกรภาคสนามที่มีสยิดอัล-นุรี “ในการฟื้นฟูจิตวิญญาณของเมืองเรานั้น เราเป็นประจักษ์พยานการเขียนเรื่องราวของพวกเราขึ้นมา สร้างอนาคตซึ่งเคารพเชิดชูอดีตของเรา โดยเฉพาะด้วยอิฐปูนแต่ด้วยแก่นแท้ของความเป็นเอกภาพและความมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟู”

ด้วยการลงทุนทั้งในด้านการศึกษาและการดูแลสุขภาพด้านวัตถุ ยูเนสโกได้ขยายแนวคิดเรื่องมรดกวัฒนธรรมไปไกลเกินกว่าการสงวนรักษาสิ่งปลูกสร้าง การมีส่วนร่วมของชาวเมืองอันเป็นองค์ประกอบสำคัญจากการเริ่มดำเนินโครงการนี้ยังเป็นหนทางรับประกันความยั่งยืนของตัวเมืองด้วย

ความสำคัญของวิธีการนี้ได้รับการเน้นย้ำจากปากฮาริท ยาซิน อับดุลกาเดร์ ผู้ร่วมก่อตั้งเทศกาลหนังสือโมซูล (Mosul Book Forum) เขากล่าวไว้ที่สำนักงานใหญ่ยูเนสโกในปี 2019 ว่า “การสร้างสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโครงสร้างพื้นฐานขึ้นใหม่เป็นเรื่องหนึ่ง แต่เราก็กังคังถึงเรื่องการฟื้นฟูสร้างความคิดจิตใจผู้คนควบคู่กันไปด้วย”

สถานที่ที่แสดงอัตลักษณ์

โครงการริเริ่ม “ฟื้นคืนจิตวิญญาณเมืองโมซูล” ซึ่งได้รับเงินสนับสนุน 115 ล้านดอลลาร์สหรัฐจากพันธมิตรนานาชาติ 15 ราย อาทิ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์และสหภาพยุโรป จัดความสำคัญลำดับต้น ๆ ให้แก่การฟื้นฟูบูรณะสถานที่อันเป็นสัญลักษณ์ เช่น มัสยิดอัล-นุรี และหออะซานเอียงอัล-ฮัดปะห์ที่โดดเด่น อารามพระแม่แห่งโมงยาม (อัล-ซาอา)

* ชื่อเดิมคือกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง หรือไอซิส (ISIS) – ผู้ตรวจแก้ไข

▼ ศูนย์ข้อมูลชุมชนซึ่งยูเนสโกเปิดทำการในเมืองโมซูล
เมื่อปี 2022 จัดงานด้านวัฒนธรรมและการศึกษา

และนิเวศอธิษฐานของที่นี่ โบสถ์คาทอลิกซีเรียค อัล-ตาเฮรา (Syriac Catholic Church of Al-Tahera) รวมทั้งบ้านเรือน 124 หลังที่เป็นมรดกวัฒนธรรม ยิ่งไปกว่าแรงสนับสนุนทางการเงินก็คือโครงการนี้ เน้นย้ำความสำคัญของการทูตวัฒนธรรมระหว่างชาติ ตัวอย่างได้แก่ การหล่อระฆังใบใหม่ของ อารามอัล-ซาอาในแคว้นนอร์ม็องดีของฝรั่งเศส และ ระฆังใบใหม่ของโบสถ์อัล-ตาเฮราก็หล่อขึ้นในอิตาลี

© UNESCO / Luay AlZiare

การบูรณะหอเอนอัล-ฮัตบะห์

●● หออะซานเอียง อัล-ฮัตบะห์ที่โดดเด่น เป็นสัญลักษณ์ ได้บูรณะขึ้นใหม่ ตามแบบดั้งเดิม

นอกจากความร่วมมือของนานาชาติแล้ว การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นคือแกนหลักของโครงการนี้ โดยมีการปรึกษาหารือชุมชนท้องถิ่นในทุกขั้นตอน การซ่อมแซมฟื้นฟูเมืองของพวกเขา หออะซานอัล-ฮัตบะห์อันโดดเด่นได้รับความใส่ใจเป็นพิเศษ ชาวเมืองโมซูลต่างแสดงความปรารถนาท่วมท้นที่จะเห็นหอดังกล่าวถูกสร้างใหม่ “อย่างที่มีนเคยเป็น” ปูทางไปสู่ความท้าทายทางสถาปัตยกรรมที่ไม่เหมือนสถานที่อื่นใด กล่าวคือ การปฏิสังขรณ์หอเอนแห่งนี้ ใช้อิฐและวัสดุแบบโบราณอันเป็นเทคนิคที่ไม่ได้ใช้กันมานานนับศตวรรษแล้ว

โครงการนี้สร้างงานกว่า 7,000 ตำแหน่งสำหรับช่างหัตถกรรม วิศวกร และช่างศิลปะในท้องถิ่น ช่วยเสริมสร้างทักษะทางเทคนิคที่สำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชน

การค้นพบใหม่ ๆ

โครงการนี้ยังนำไปสู่การค้นพบซึ่งไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์มาก่อนด้วย การขุดค้นที่ดำเนินการในปี 2021 ได้พบซากมัสยิดสมัยศตวรรษที่ 12 อยู่ข้างใต้ห้องละหมาดของมัสยิดอัล-นูรี เผยให้เห็นห้องซึ่งสร้างด้วยหินฉาบปูนรวมสี่ห้อง การค้นพบครั้งนี้ตั้งคำถามกับเรื่องเล่าความพินาศซึ่งเรียงตามลำดับเวลา พร้อมฉายเน้นลักษณะตามความเป็นจริงที่ประวัติศาสตร์ซ้อนทับอยู่ร่วมกันเป็นชั้น ๆ และช่วยบ่งบอกอัตลักษณ์ในปัจจุบัน

โมฮาเหม็ด ซาลาห์ ชาวเมืองโมซูลคนหนึ่งกล่าวด้วยความตื่นเต็นว่า “การมีมรดกวัฒนธรรมนี้ซึ่งคงสภาพอยู่ได้ดินมานานปีเหลือเกิน รอดพ้นการทำลายล้างโดยเจตนาที่ทั้งเมืองโดนกระทำนั้น ถือเป็นปาฏิหาริย์ เราสูญเสียไปมากมายก็จริง แต่หวังว่าสิ่งที่กำลังมาถึงจะดีกว่าเดิม”

โบสถ์อัล-ตาเฮราซึ่งสร้างระหว่างปี 1859 ถึง 1862 ได้รับความเสียหายอย่างหนักในปี 2017 มีการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลอย่างครอบคลุมเพื่อระบุขั้นตอนการตกแต่งโบสถ์นี้ซึ่งเอื้ออำนวยให้ทำการฟื้นฟูบูรณะโดยใช้วิธีการแบบโบราณ การบูรณะพื้นผิวหินอ่อนอลาบาสเตอร์อย่างประณีตนำเอาลวดลายดอกไม้ดั้งเดิมกลับคืนมาอีกครั้ง นักศึกษา 13 คนจากมหาวิทยาลัยโมซูลซึ่งหนึ่งในสามเป็นผู้หญิงได้รับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ โดยการสนับสนุนของยูเนสโก

© UNESCO / Luay AlZiare

▲ อารามพระแม่แห่งโมงยาม (อัล-ซาอา) ภายหลังจากบูรณะ

นอกจากนี้การฟื้นฟูพื้นที่ทางการศึกษาก็ยังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้การฟื้นตัวหลังความขัดแย้งในเมืองโมซูลเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา โรงเรียน 31 แห่งได้รับการฟื้นฟูสภาพ กลับมาเปิดห้องเรียนใหม่ได้กว่า 400 ห้อง ในการดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศ หลักสูตรเฉพาะด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมตลอดจนการฝึกอบรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยโมซูลตั้งเป้าจะสร้างคนรุ่นที่มองว่าหนังสือและมรดกทางวัฒนธรรมคือสะพานทอดสู่สันติภาพ

ชีวิตทางวัฒนธรรม ในเมืองโมซูล ปรากฏขึ้นใหม่ ในสถานะเครื่องมือ อันทรงพลังสำหรับการ ปรองดอง

ทำนองเดียวกัน ชีวิตทางวัฒนธรรมในเมืองโมซูลก็ปรากฏขึ้นใหม่ในสถานะเครื่องมืออันทรงพลังสำหรับการปรองดอง ผ่านเทศกาลหนังสือ งานภาพยนตร์กลางแจ้ง และการแสดงดนตรี โดยทางคืนพื้นที่สาธารณะเพื่อการเยียวยาร่วมกัน “การนำดนตรีกลับสู่เมืองโมซูล ช่วยนำชีวิตชีวา กลับคืนมา” เอซัน อัคราม อัลฮายิบ นักไวโอลินคนหนึ่งกล่าว การฟื้นฟูวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ รวมถึงการจัดตั้ง FilmLab (ห้องปฏิบัติการล้างและสแกนฟิล์ม) ที่สถาบันวิจิตรศิลป์ ซึ่งได้ฝึกอบรมนักศึกษา 20 คนในทักษะทุกด้านของการสร้างภาพยนตร์แล้วผลิตหนังสั้นขึ้นมาเก๋ารื่อง นอกจากนี้ในเดือนมิถุนายน 2021 ศูนย์รวมงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่า “The Station” ก็เปิดตัว เป็นพื้นที่ให้คนหนุ่มสาวในภาควัฒนธรรมได้ทำงานร่วมกัน เรียนรู้ และจัดงานต่าง ๆ ตั้งแต่คอนเสิร์ตไปจนถึงนิทรรศการ

บทเรียนสำหรับอนาคต

ภารกิจที่ได้ทำสำเร็จไปนั้นมากมาย แต่การเดินทางก็ยังไม่จบสิ้น ปัญหาท้าทายต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิค เศรษฐกิจ อารมณ์ความรู้สึก ยังคงมีอยู่ แต่เจตจำนงที่จะลุกขึ้นขจัดปัญหาก็มีอยู่เช่นกัน

คุ้มครองมรดกวัฒนธรรม : โครงการเด่น ๆ ของยูเนสโก

การเริ่มดำเนินโครงการนานาชาติเพื่อปกป้องแหล่งอนุสรณ์สถานยูเนสโกในปี 1960 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการขนาดใหญ่ที่ยูเนสโกจัดทำเพื่อคุ้มครองและฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ทางโบราณคดีอันแพกพิเศษซึ่งตั้งอยู่ระหว่างอียิปต์กับซูดานนี้เสี่ยงจะจมน้ำเนื่องจากการสร้างเขื่อนอัสวาน โครงการนี้ใช้เวลากว่า 20 ปี คณะทำงานด้านเทคนิค 40 คณะจากห้าทวีป ช่วยกอบกู้และเคลื่อนย้ายอนุสรณ์สถานและกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรม 22 รายการได้สำเร็จ รวมทั้งวิหารอาบูซิมเบลและหุบวิหารฟีเลอันโด่งดัง

ความพยายามช่วยเหลือครั้งใหญ่หนที่สองของยูเนสโกคือ โครงการนานาชาติเพื่อคุ้มครองนครเวนิส ซึ่งเริ่มดำเนินการเพื่อรับมือกับความเสียหายร้ายแรงที่มรดกวัฒนธรรมของเมืองในอิตาลีแห่งนี้เผชิญจากมหันตอุทกภัยเมื่อปี 1966 จากนั้นในปี 1972 เริ่มโครงการระดมทุนใหญ่อีกครั้งเพื่ออนุรักษ์รูปหล่อปูนในอินโดนีเซียอันเป็นพุทธศาสนสถานลือชื่อซึ่งสร้างขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 8 และ 9 แล้วถูกทิ้งไว้หลายศตวรรษก่อนค้นพบอีกครั้งในศตวรรษที่ 19 การบูรณะปฏิสังขรณ์นี้เสร็จสิ้นในปี 1983

นับจากปี 1994 โครงการคุ้มครองปราสาทบายอนที่นครพนมในกัมพูชาได้ร่วมสนับสนุนการบูรณะ เสริมความมั่นคง และพัฒนาหนึ่งในโครงสร้างโดดเด่นที่สุดของแหล่งมรดกโลก กลุ่มเมืองพระนคร การบูรณะสะพานเก่าในเมืองมอสตาร์ของบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ซึ่งถูกทำลายระหว่างความขัดแย้งอันทำให้ประเทศยูโกสลาเวียแตกสลาย แสดงถึงอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญในการปกป้องมรดกวัฒนธรรม การบูรณะสะพานดังกล่าวตามวิธีก่อสร้างดั้งเดิมเมื่อศตวรรษที่ 16 เริ่มขึ้นในปี 1999 และดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงปี 2004

ตัวอย่างโครงการคุ้มครองในระยะหลัง ๆ ภายใต้การอุปถัมภ์ของยูเนสโกได้แก่ การปฏิสังขรณ์สุสานแห่งทิมบักตู ในประเทศมาลีซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก การทำงานที่แหล่งมรดกโลกแห่งนี้ซึ่งถูกกลุ่มติดอาวุธทำลายเมื่อปี 2012 สำเร็จเรียบร้อยในปี 2015 นี้เป็นหนึ่งในกรณีแรก ๆ ซึ่งการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมถูกฟ้องดำเนินคดีให้ถือเป็นอาชญากรรมสงคราม โดยยอมรับว่าการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของภารกิจรักษาสันติภาพ

ประสบการณ์ของเมืองโมซูลมอบบทเรียนอันมีค่าให้แก่อนาคต แสดงให้เห็นว่าการฟื้นคืนสภาพโดยใช้มรดกวัฒนธรรมเป็นตัวนำนั้นเป็นไปได้ แม้กระทั่งในบริบท ณ ที่ซึ่งความขัดแย้งมิได้ทำลายเพียงอิฐหินให้แตกพังแต่ยังทำลายโครงสร้างทางสังคมด้วย ประสบการณ์นี้ตั้งคำถามอันค้างคาเกี่ยวกับจริยธรรมของการฟื้นฟูบูรณะ การเมืองในแง่มุมมองความทรงจำ และความเป็นไปได้ของการแปรเปลี่ยนบาดแผลจากการทำลายล้างให้กลายเป็นรากฐานรองรับอนาคตของสังคมที่หลากหลายครอบคลุม เมืองโมซูลแสดงภาพให้เห็นวิธีที่สามารถใช้วัฒนธรรมขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความสามัคคีรวมทั้งการพัฒนาระยะยาวในสภาวะการหลังความขัดแย้ง

ในความเป็นมายาวนานของโครงการฟื้นฟูบูรณะที่ยูเนสโกดำเนินการไว้ เมืองโมซูลมีที่ทางพิเศษเฉพาะตัว โครงการปกป้องคุ้มครองกลุ่มวิหารนุเบียของอียิปต์ในทศวรรษ 1960 ยังคงเป็นความสำเร็จครั้งสำคัญทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรมอันประกอบด้วยการรื้อถอนโยกย้ายแหล่งมรดกวัฒนธรรมทั้งกลุ่มอย่างประณีตบรรจงทีละชิ้น ส่วนการอนุรักษ์กลุ่มปราสาทนครวัดในกัมพูชาก็นำไปสู่การสร้างกรอบความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศโดยที่หลายชาติในหลายทวีปทำงานร่วมกัน ล่าสุดนี้ย่านเมืองเก่าของโมซูลได้กลายเป็นฉากทัศน์แสดงให้เห็นความท้าทายทั้งทางสถาปัตยกรรมและทางสัญลักษณ์ ครอบคลุมการประกอบสร้างสถานที่โดดเด่นซึ่งหลายศรัทธาความเชื่อต่างนับถือขึ้นมาใหม่ โดยทั้งหมดเป็นไปเพื่อรับใช้ชุมชนท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมที่ชุมชนเหล่านี้สืบทอดร่วมกัน ■

โครสต์เชิร์ช : การเยียวยา จากภายในสู่ภายนอก

ผู้เขียน
ชาร์ลส์ แอนเดอร์สัน

นักเขียนและผู้สื่อข่าวชาวนิวซีแลนด์

แปลโดย พิศวาส ปทุมรัตน์

ภายหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งร้ายแรงในปี 2011 อาคารใหม่ ๆ ในเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของนิวซีแลนด์ก็ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้สามารถต้านทานแรงสั่นสะเทือน เทคนิคการก่อสร้างที่ล้ำสมัย ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของยุคหลังแผ่นดินไหว นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ที่พุ่งพรูออกมาจากชาวบ้านในพื้นที่ก็ก่อกำเนิด จากบาดแผลทางจิตใจที่พวกเขาเผชิญร่วมกัน

เช้า วันหนึ่งในวันฟ้าหม่น ของฤดูหนาว อันเจิบงามทั้งตอนใต้ของนิวซีแลนด์ เมืองโครสต์เชิร์ช ตื่นขึ้นอย่างสงบสุข เรากลับหยุดเวลาเอาไว้ เมื่อมองเพียงแวบแรก เมืองที่เจียบสงบแห่งนี้ซึ่งมีแม่น้ำเวอนไหลผ่านก็ดู ไม่แตกต่างจากเมืองอื่นเลย หากเมื่อพิจารณา วิจารณ์อย่างใกล้ชิดจะพบว่าโอตาอูตาอี ซึ่งเป็นชื่อ เมืองในภาษาเมารีนั้น มีร่องรอยบาดแผลจากภัยพิบัติ ร้ายแรงที่เกิดขึ้นเมื่อ 14 ปีก่อน เราสามารถมองเห็น ร่องรอยของเรื่องนี้ได้จากอาคารที่ถูกปิดตาย ที่ดิน ว่างเปล่า และอาคารเก่า ๆ ที่ได้รับการซ่อมแซม ในลักษณะต่างคนต่างทำจนมีผลลัพธ์ที่หลากหลาย ไปคนละทาง

เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2011 เกิดแผ่นดินไหว ขนาด 6.3 ตามมาตรฐานริคเตอร์ ได้เขย่าเมือง และส่งผลกระทบต่อประชากร 350,000 คน

เนื่องจากศูนย์กลางแผ่นดินไหวครั้งนี้อยู่ตื้นจึงสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรง มีผู้เสียชีวิต 185 คน และย่านธุรกิจใจกลางเมืองซึ่งชวนเซอร์ไพรส์ จากแผ่นดินไหวครั้งก่อนในวันที่ 4 กันยายน 2010 เมื่อไม่กี่เดือนก่อนหน้านั้น ได้รับความเสียหาย อย่างหนัก

อแมนดา โอห์ส ที่ปรึกษาอาวุโสด้านมรดกวัฒนธรรม ของสภาเมืองโครสต์เชิร์ช จำวันนั้นได้ตรึงกับว่า เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อวาน ตอนนั้นเรอตั้งครบกี้ได้ห้าเดือน และกำลังอยู่ที่ชั้นใต้ดินของห้างสรรพสินค้า แห่งหนึ่ง แล้วจู่ ๆ ไฟประดับพริบปลง พอเรอออกมา จากอาคารได้ก็ต้อตกใจอย่างสุดขีดเมื่อเห็นว่ “บรรดาอาคารมรดกวัฒนธรรมที่เก่าแก่ส่วนกำแพง ส่วนที่เป็นเชิงเทิน และงานก่ออิฐของเราพังทลาย ลงมาทั้งหมด”

พื้นที่ในละแวกนี้ทั้งหมดถูกนำโคลนและตะกอน เหลวไหลท่วมทับจนไม่สามารถอยู่อาศัยได้อีกต่อไป พื้นที่ใจกลางเมืองถูกปิดกั้นให้เป็น “เขตสีแดง” คือห้ามเข้า จากนั้นค่อยค่อยทยอยรื้อทำลายลง แผ่นดินไหวทั้ง 2 ครั้งก่อให้เกิดความเสียหาย ร้ายแรง ต่อมรดกทางสถาปัตยกรรม จากการศึกษา ในปี 2021 โดย ICOMOS-ICCROM พบว่าเมืองนี้ สูญเสียอาคารอนุรักษ์ไปถึง 204 หลังจากทั้งหมด 588 หลัง อาคารอนุรักษ์ ณ ใจกลางเมืองโครสต์เชิร์ช 44% ไม่รอดพ้นจากภัยพิบัติดังกล่าว

ฝืนสลาย

ครั้งหนึ่ง โครสต์เชิร์ช เคยเป็นเสมือนเมืองในฝัน ของอังกฤษซึ่งตั้งอยู่กลางมหาสมุทรแปซิฟิกได้ เป็นเมืองที่สร้างอย่างเป็นระเบียบด้วยหิน โดยมี แม่น้ำเวอน เป็นแกนหลัก สถาปัตยกรรมของเมือง ได้รับอิทธิพลจากมรดกทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิม มีบสถ์สไตล์กอทิก โรงละครด้านหน้าโชว์หินก้อนใหญ่ ๆ และมีอาคารพาณิชย์ที่เรียงรายด้วยงานก่ออิฐ สวยงาม อย่างไรก็ตาม บรรดาผู้พัฒนาเมืองไม่ได้ คาดการณ์เรื่องความเสี่ยงจากแผ่นดินไหวอย่างจริงจัง โดยไม่รู้ว่าเมืองนี้ตั้งอยู่บนแนวรอยเลื่อนที่ซ่อนตัว อยู่ในเปลือกโลก

อแมนดากล่าวว่า “เราก็มีรายชื่ออาคารอนุรักษ์ ที่เสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินไหวอยู่นะ แต่ทุกอย่างดู เหมือนจะเป็นเพียงสมมุติฐานจนกว่าคุณจะได้สัมผัส และพบเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วยตาของคุณเอง”

© CenturiChan

เครื่องเล่นที่สร้างขึ้นชั่วคราวในสวนสาธารณะราโอราเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะของเมืองโครสต์เชิร์ช ซึ่งเป็นผลงานของนักออกแบบชื่อ ฟิฟฟีน โรดส์-สไตร์ กับ Gap Filler องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรซึ่งก่อตั้งขึ้นหลังเกิดแผ่นดินไหว ในปี 2010

© Sara Hughes

▶ กำแพงธงทิว (2014-2018) : แสดงรายละเอียดของผลงานศิลปะจัดวางโดยศิลปินชาวนิวซีแลนด์ ซารา ฮิวส์ ซึ่งได้รับมอบหมายจากสภาเมืองโครสต์เชิร์ช เนื่องในโอกาสเปิดจตุรัสมหาวิทยาลัยกลางเมืองอีกครั้ง ผลงานชิ้นนี้สื่อถึงกระเบื้องหลังคาของตัวมหาวิทยาลัย

ไม่มีแผนฉุกเฉินสำหรับมรดกทางสถาปัตยกรรม อาคารส่วนใหญ่ใจกลางเมืองจึงไม่รอดจากภัยพิบัตินี้ “ช่วงแรกพวกเราที่จิตตกจริง ๆ แต่คุณก็ต้องมองโลกตามความเป็นจริง คุณคงจะอยู่ในวงการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมได้ไม่นาน หากใจสลายจนทำอะไรไม่ได้หลังจากสูญเสียอาคารอนุรักษ์ทุกหลัง” อแมนดา ออกความเห็นหลังเกิดเหตุแผ่นดินไหวหนึ่งวันทางการได้ขอให้เจ้าหน้าที่ด้านมรดกวัฒนธรรมจัดทำรายชื่อ 20 อาคารลำดับแรก ๆ ที่ “ต้องรักษาไว้” จากแคตตาล็อกที่มีมากกว่า 1,000 อาคาร

รัฐบาลก้าวข้ามามีบทบาทในจุดนี้โดยมอบอำนาจการควบคุมให้กับหน่วยงานใหม่ที่มีอำนาจกว้างขวางพร้อมกับแผนงานจากส่วนกลางในขณะเดียวกัน แผนงานในระดับท้องถิ่นได้รับการพัฒนาขึ้นจากข้อเสนอแนะกว่า 100,000 รายการจากชุมชนเกี่ยวกับรูปปลั๊กซิมในอนาคตของเมือง เจสซิกา ฮัลลีย์ นักประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกล่าวว่า แผนพัฒนาของท้องถิ่นจุดประกายให้เกิดความกระตือรือร้นในหมู่ประชาชน เจสซิกาอธิบายว่า “แผนนี้เน้นให้เห็นถึงความผูกพันที่ชาวเมืองมีต่ออาคารอนุรักษ์ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตพวกเขาตามราบเท่าที่พวกเขาจำความได้”

เพราะว่าเธอเสียใจที่เงินทุนช่วยเหลือถูกนำไปใช้กับ “โครงการสำคัญ ๆ” ก่อน ซึ่งบางครั้งส่งผลเสียต่อสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีขนาดเล็กกว่า

แนวทางโฮเทค

ภารกิจฟื้นฟูจากภัยพิบัติครั้งใหญ่เช่นนี้จำเป็นต้องใช้เวลา นอกจากนี้ยังต้องใช้เงินหลายพันล้านเหรียญ เพื่อสนับสนุนโครงการขนาดใหญ่เช่นนี้อีกด้วยการฟื้นฟูซ่อมสร้างเมืองขึ้นใหม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องแบ่งงานออกเป็นหลายช่วงเวลา และดำเนินการด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน บางครั้งก็ดำเนินการในสถานที่เดียวกันด้วย โบสถ์น็อกซ์สไตร์ลกอธิค โรงละครโอแซครอยล์ และด้านหน้าอาคารของห้างสรรพสินค้าแม็คเคนซีแอนดิวิลลิส ล้วนมีองค์ประกอบที่ผสมผสานระหว่างอดีตกับอนาคต อาคารบางแห่งได้รับการบูรณะในรูปแบบดั้งเดิม ขณะที่อาคารบางแห่งก็ถูกสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดโดยมีโครงสร้างซึ่งพร้อมรับมือกับทุกเหตุเภทภัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บทเรียนจากภัยพิบัติในปี 2010 และ 2011 ได้ถูกนำมาใช้แล้ว เทคนิคการก่อสร้างอันล้ำสมัยได้กลายเป็นจุดเด่นของยุคหลังแผ่นดินไหว

โครสต์เชิร์ชสูญเสียอาคารอนุรักษ์ไปถึง 204 แห่งจากทั้งหมด 588 แห่ง

ทั้งนี้อาคารใหม่ ๆ มักจะมีการติดตั้งระบบแยกฐานราก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ดูดซับแรงกระแทกขนาดใหญ่ที่แยกโครงสร้างออกจากความเคลื่อนไหวของพื้นดิน พร้อมอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ช่วยดูดซับแรงแผ่นดินไหว ปัจจุบันใช้กันแพร่หลายคือ ระบบโครงสร้างไม้และเหล็กกล้าที่มีน้ำหนักเบาและเสียหายยากซึ่งออกแบบมาให้มีความยืดหยุ่นโค้งงอไม่แตกหักหากเกิดการสั่นสะเทือนอย่างรุนแรง

พื้นที่ว่างทางเลือก

ทว่าเพียงแค่สร้างผนังและกำแพงขึ้นใหม่ไม่สามารถฟื้นคืนชีวิตให้กลับมาได้ ในเมืองที่อยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านนี้ พลังสร้างสรรค์ที่ขับเคลื่อนโดยองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ผู้อยู่อาศัย ศิลปิน และสถาปนิกได้ปรากฏขึ้นเพื่อขูบชีวิตให้กับพื้นที่ที่ถูกทำลาย พื้นที่ว่างระหว่างอาคารกลายเป็นจุดสนใจของโครงการต่าง ๆ ซึ่งทดลองใช้รูปแบบใหม่ ๆ ของการใช้ชีวิตในเมือง

ยกตัวอย่าง เช่น องค์กร Greening the Rubble (เปลี่ยนเศษซากให้เป็นสีเขียว) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในเดือนกันยายน 2010 หลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งแรก ได้สร้างสวนและสวนสาธารณะชั่วคราวโดยได้รับแรงบันดาลใจจากนิเวศวิทยาในเมือง ส่วนองค์กร Gap Filler (เติมเต็มพื้นที่ว่าง) ซึ่งไม่แสวงหาผลกำไรที่มุ่งฟื้นฟูพื้นที่ว่างเปล่ามิได้เริ่มภารกิจจากแผนงานอย่างเป็นทางการ เป็นการทำงานแบบตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่า องค์กรได้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ มากมาย เพื่อฟื้นคืนชีวิตให้กับที่ดินว่างเปล่า เช่น โรงภาพยนตร์ที่ ผู้ชมสามารถปั่นจักรยานเพื่อสร้างพลังงานที่จำเป็นสำหรับการฉายภาพยนตร์ ร้านกาแฟเคลื่อนที่ และลานจอดรถที่รายได้ทั้งหมดนำไปใช้ในโครงการของชุมชนท้องถิ่นโดยตรง แนวคิดของ Gap Filler ไม่ได้มุ่งริเริ่มโครงการขนาดใหญ่ แต่เน้นการพัฒนาโครงการที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนซึ่งจะแพร่กระจายอย่างรวดเร็วเหมือนไฟลามทุ่ง

โรอัน เรโนลด์ส ผู้ร่วมก่อตั้ง Gap Filler อธิบายว่า “องค์กรมีเป้าหมายในการสร้างพื้นที่ที่สะท้อนค่านิยมทางเลือก เพื่อให้ผู้คนได้สัมผัสประสบการณ์นั้น ๆ อย่างเป็นรูปธรรม แล้วเกิดความปรารถนาและความต้องการสิ่งต่าง ๆ เช่นนั้นในเมืองมากขึ้น”

Poupou ปูปูเสาไม้แกะสลักตามแบบดั้งเดิม

พลวัตดังกล่าวยังส่งผลให้มีการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมเมารีมากขึ้นด้วย งามิตาฮูซุนผ่านเมารีพื้นถิ่นได้เข้ามาทำงานร่วมกับนักวางแผนเพื่อผลประกอบการออกแบบและเรื่องราวของชาวเมารีลงไปในพื้นที่สาธารณะ เช่นที่จัตุรัสวิกตอเรีย และเตปาปาโอตาคาโร หรือย่านริมแม่น้ำเอวอน ตัวอย่าง เช่น เสาไม้แกะสลักแบบดั้งเดิมสูง 6 เมตรที่ได้รับการบูรณะใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นเรื่องราวการเก็บเกี่ยวอาหารและบรรพบุรุษของชาวเมารีได้ถูกนำกลับมาตั้งไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำในจัตุรัสวิกตอเรียอีกครั้ง อีกอย่างหนึ่งได้แก่ Whariki วาริกิ ชุดลวดลายการปูหิน 13 แบบ รอบบริเวณแม่น้ำเอวอน ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาต่าง ๆ ในพิธีต้อนรับแบบดั้งเดิมที่สะท้อนให้เห็นธรรมเนียมปฏิบัติและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่สำคัญ สิ่งเหล่านี้คือองค์ประกอบส่วนใหญ่ที่ขาดหายไปหรือถูกซ่อนไว้จากเมืองก่อนเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวทั้งสองครั้ง

●● ความเชื่อมโยงกับมรดกทางวัฒนธรรม ความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากเราได้สูญเสียไปอย่างมากมาย

อแมนดา โอห์ส กล่าวว่าเป็นบาดแผลทางใจจากภัยพิบัติดังกล่าวทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าอะไรคือสิ่งสำคัญ “ชุมชนท้องถิ่นเริ่มตระหนักแล้วว่ามรดกทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อพวกเขาเพียงใด เรื่องราวของเราเชื่อมโยงเราเข้ากับสถานที่แห่งนี้ และเชื่อมโยงเราเข้าด้วยกัน มรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่จึงทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากเราได้สูญเสียไปอย่างมากมายเหลือคณานับ”

ในการทำงานเดียวกัน ผู้ร่วมก่อตั้ง Gap Filler ก็มองเห็นการแสดงออกถึงความเข้มแข็งร่วมกันอันเกิดจากบาดแผลทางจิตใจนี้เช่นกัน เขากล่าวว่า “คุณอาจสูญเสียเกือบทุกสิ่งทุกอย่าง แต่หากคุณยังคงรักษาจินตนาการไว้ได้ คุณก็จะสามารถเริ่มต้นใหม่ได้เสมอ” ■

© Sarah Rowlands

▲ Poupou เสาไม้แกะสลักแบบดั้งเดิมสูง 6 เมตร ถูกรื้อถอนออกไปภายหลังภัยพิบัติแผ่นดินไหวเพื่อการบูรณะ จากนั้นจึงถูกนำมาติดตั้งใหม่ในจัตุรัสวิกตอเรีย เมื่อมีการฟื้นฟูที่ย่านนี้

ที่ซึ่งดวงวิญญาณ สถิตอยู่ : สุสาน กษัตริย์ราชวงศ์ บูกันดาในยูกันดา

โจนาธาน นซุบูกา (Jonathan Nsubuga) สถาปนิกชาวยูกันดา ร่วมงาน
การบูรณะสุสานหลวงของกษัตริย์ราชวงศ์บูกันดาหลังเกิดเหตุเพลิงไหม้
ร้ายแรงเมื่อปี 2010 สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในยูกันดาตอนกลางแห่งนี้
สร้างจากวัสดุพื้นถิ่นทั้งหมด นอกจากความท้าทายด้านสถาปัตยกรรม
และเทคโนโลยีแล้วมิติทางนามธรรมของสถานที่ซึ่งอุทิศให้แก่การสื่อสาร
กับดวงวิญญาณก็เป็นข้อพิจารณาหลัก

**อาคารมุซิบู-อาซาลา-มปังกา (Muzibu-Azaala-Mpanga) สร้างความกระจ่าง
เรื่องธรรมเนียมการปลูกสร้างของยูกันดายุคก่อนอาณานิคมได้ลึกซึ้ง
เป็นเยี่ยม อะไรทำให้มันเป็นสถานที่พิเศษเฉพาะ ?**

สุสานหลวงของกษัตริย์ราชวงศ์บูกันดาประกอบด้วยอาคารหลายหลัง อาคาร
ทางเข้า อาคารทรงกลมที่ใช้เก็บกลอง และอาคารของบรรดาชายาอดีตกษัตริย์
ที่ล่วงลับไปแล้ว อาคารมุซิบู-อาซาลา-มปังกาเป็นอาคารหลักและเป็นส่วนที่
โดดเด่นของอาคารกลุ่มนี้

ขนาดของตัวอาคาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรม การใช้
วัสดุจากพืชพรรณ และมีมือเชิงช่าง ทำให้อาคารนี้
เป็นงานทรงเสน่ห์ชิ้นเอก แต่สำหรับคนท้องถิ่น
อย่างเรานั้น สิ่งที่สำคัญจริง ๆ คือความศักดิ์สิทธิ์
ของตัวสถานที่เอง มุซิบู-อาซาลา-มปังกาคือที่ฝังร่าง
คาบกา (กษัตริย์ราชวงศ์บูกันดา) ทั้งสี่พระองค์
เป็นสถานที่สื่อสารกับโลกของวิญญาณ

ประเพณีที่ยึดถือกันมานานบอกว่าเมื่อถือกำเนิดมา
กษัตริย์ทรงถือตระกูลฝ่ายมารดา เพราะเหตุนี้
อาณาจักรบูกันดาทั้งหมดจึงร่วมสายสัมพันธ์ลึกซึ้ง
กับราชอาณาจักรนี้ ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกษัตริย์
เพราะตามประวัติความเป็นมา ทุกสายตระกูลต่างก็
ร่วมสายเลือดกับกษัตริย์ แล้วตรงนี้ก็คือวัฒนธรรม
ซึ่งไม่อาจจับต้องได้ เป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ตายดับ

ตามธรรมเนียมแล้ว ผู้ดูแลจัดการสถานที่นี้คือเหล่าชายาซึ่งสืบเชื้อสายกษัตริย์
หลัง 18.00 น. ไม่ควรมีผู้ชมนคนไหนเหยียบย่างเข้าไป ผู้หญิงคือกลไกขับเคลื่อน
สถาบันกษัตริย์ พวกเขาเป็นตัวแทนความต่อเนื่อง พวกเขาดูแลรูปจำลอง
ของกษัตริย์ที่ตกแต่งไว้งดงาม เรียกกันว่า “องศ์คู่แฝด” (the twins) ซึ่งบรรลุ
สายสะดือของอดีตกษัตริย์ผู้ล่วงลับ

สุสานนี้เสียหายจากเพลิงไหม้ในปี 2010 มากขนาดไหน ?

ตัวหลุมศพไม่เสียหาย แต่ส่วนที่เหลือของอาคารหลักถูกไฟไหม้ทำลายเสียหาย
ยับเยิน รายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหายไปหมด เกิดช่องว่างทางจิตวิญญาณ
ขึ้นมา เพราะผู้คนไม่สามารถประกอบพิธีกรรมหรือพิธีการอะไรได้อีกแล้ว

เหตุเพลิงไหม้คราวนั้นจึงสร้างความเสียหายอย่างยิ่ง แต่ในทางเดียวกัน
มันก็กระตุ้นเตือนให้คนรุ่นเยาว์สนใจเรื่องของกษัตริย์ ในแง่หนึ่งนั้นก็ถือเป็น
เรื่องดีที่ซ่อนอยู่ คือเหตุเพลิงไหม้ช่วยให้ชุมชนค้นพบคุณค่าอันหยิ่งรักลึก

ของสถานที่แห่งนั้นอีกครั้ง ซึ่งจากนั้นก็ทำให้
พวกเขาตั้งคำถามบางอย่างเกี่ยวกับอนาคต เช่น
ว่าใครควรเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ใครควรรับผิดชอบ
ของการตกแต่ง ? และควรหาไม้เนื้อแข็งที่ใช้
สำหรับบูรณะมาจากไหน ? แล้วสิ่งทั้งหลายเหล่านี้
ก็ยืนยันจริง ๆ ว่ามันเป็นสถานที่ซึ่งผู้คนใช้งาน
กันอยู่จริง ๆ ไม่ใช่เป็นพิธีภัณฑ์

●● เหตุการณ์น่าเศร้า ในครั้งนั้นจุดประกาย ให้ชุมชนต้องการค้นหา คุณค่าอันหยิ่งรักลึก ของที่นี่

**อาคารต่าง ๆ สร้างจากวัสดุพื้นถิ่นอย่างไร
ฟางหญ้า กกอ้อ ไม้สานฉาบดินเหนียว ข้อนี้
เป็นความท้าทายโดยเฉพาะในด้านทรัพยากร
และมีมือที่ชำนาญหรือไม่ ?**

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อ
ตอหนองบึง ทะเลสาบ และแหล่งน้ำอื่น ๆ ซึ่งมี

วัสดุจากพืชพรรณส่วนใหญ่ที่ต้องใช้ แต่เดิมนั้นหญ้าสำหรับมุงหลังคาได้
จากท้องทุ่งบริเวณใกล้เคียง แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่เหลือแล้ว เราจึงต้องหาหญ้า
จากพื้นที่อื่น ๆ ของยูกันดา พวกเขาออกก็นำมาจากที่อื่นด้วย วัสดุส่วนที่เป็นไม้
จริงก็สร้างปัญหาเหมือนกัน ไม้ที่ใช้ทำโครงหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งซึ่งเป็น
ทรัพยากรหายากและอยู่ในความคุ้มครอง ส่วนไม้ที่ใช้ทำเสานั้นจะจะใช้เฉพาะ
ประเภทที่เนื้อไม้แข็งมากจนมดปลวกไม่กิน

อย่างไรก็ดี ทั้งหมดนี้จุดประกายความพยายามอนุรักษ์ทุ่งหญ้าและพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อให้เราได้วัสดุเหล่านี้มาใช้ แน่นอนว่าการหาช่างซึ่งมีชุดทักษะที่เหมาะสมก็เป็นปัญหาท้าทายเช่นกัน

การบูรณะสถานที่ซึ่งมีความสำคัญทางจิตวิญญาณขนาดนั้นต้องจัดการอย่างไร ?

เราสร้างอาคารนั้นขึ้นใหม่ตามภาพถ่ายเก่าแก่จากทั่วโลก แต่นอกจากนี้การบูรณะก็เป็นการซ่อมแซมส่วนต่าง ๆ ที่เสียหายของตัวมรดกวัฒนธรรมด้วยเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งที่กำลังสร้างอยู่นั้นครบสมบูรณ์ ผมมองว่าสิ่งปลูกสร้างก็เหมือนภาษาที่ว่างเปล่า การซ่อมสร้างทางกายภาพย่อมไร้ความหมายถ้าหากไม่คำนึงถึงมิติทางจิตวิญญาณ

ตัวผมเองก็ได้มีส่วนร่วมในความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่นี้ เช่นว่า ผมถูกพาไปหาร่างทรง คือคนที่ถือเป็นผู้นำสารจากบรรดาสิ่งปลูกสร้างและกษัตริย์ในอดีตเพื่อรับคำแนะนำเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปฏิบัติ คำถามเรื่องตัวอาคารหลักควรตั้งเสาที่ต้นก็ถูกพิจารณาด้วย เนื่องจากถือว่าเสาแต่ละต้นแทนตระกูลหนึ่ง

ผมคิดว่าการทำงานเข้าใจทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งข้อกำหนดขององค์กรและมาตรฐานสากลช่วยให้ตัวผมรับมือความท้าทายเหล่านั้นได้ ก่อนไปศึกษาต่อในสหราชอาณาจักร ผมเคยแวะเวียนไปที่สุสานหลวงในวันหยุดสุดสัปดาห์เมื่อที่นั่นถูกไฟไหม้ ผมจึงมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างตรงนั้นอยู่พอสมควร เมื่อเกิดข้อโต้แย้งขึ้นผมก็เข้าใจภาษาที่ถกเถียงกัน

คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้มากแค่ไหน ?

ชุมชนท้องถิ่นจัดประชุมกันตรงพื้นที่ก่อสร้าง แลกเปลี่ยนข้อมูล และเสนอความคิดเห็นกัน แล้วพวกเขาก็ยังมาตรวจสอบหน้างานด้วย พวกเขาเป็นเจ้าของโครงการนี้ ผมเป็นเพียงคนดูแลจัดการ บรรดาชายากษัตริย์ซึ่งร่วมในพิธีกรรมมีบทบาทสำคัญในการรับฟังให้คำปรึกษา

นอกจากนี้เรายังฝึกให้เยาวชนหนุ่มสาวทำงานในพื้นที่ การบูรณะครั้งหลังสุดทำไว้เมื่อปี 1938 และหลายคนที่ร่วมในการบูรณะครั้งนั้นก็ยังมีชีวิตอยู่ พวกเขาสามารถชี้แนะคนรุ่นหนุ่มสาวได้ ส่วนหนึ่งของระบบป้องกันอัคคีภัยในบริเวณนั้นอย่างครอบคลุมก็คือเรากำลังฝึกอบรมคนในละแวกนั้น รวมทั้งยามรักษาความปลอดภัยและเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้มั่นใจว่าพวกเขาพร้อมรับมือเต็มที่ในกรณีเกิดเพลิงไหม้

สถานการณ์ทุกวันนี้เป็นอย่างไรบ้าง ?

ตอนนี้คือ 15 ปีให้หลัง นักท่องเที่ยวกลับมาแล้ว ประธานาธิบดีและกษัตริย์หลายประเทศก็มาเยี่ยมชมที่นี่ งานของเรายังคงดำเนินอยู่ระหว่างเตรียมเปิดอาคารหลักอย่างเป็นทางการในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า เราจึงยังคงแก้ไขและเก็บรายละเอียดบางอย่างให้เสร็จสมบูรณ์

ผมได้กำลังใจจากการรู้ว่าทั่วโลกจับตามองอยู่ วางใจให้ผมจัดการรักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้ไว้ แม้บางครั้งความตึงเครียดจะสูง แต่ทุกคนก็สุขใจเมื่อสุสานหลวงได้รับการถอนชื่อจากรายการแหล่งมรดกโลกที่อยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายในปี 2023

เราสร้างอาคารนั้นขึ้นใหม่ตามภาพถ่ายเก่าแก่จากทั่วโลก

เกิดใหม่หลังเพลิงไหม้ปี 2010

สุสานหลวงของกษัตริย์ราชวงศ์บูกันดาได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกของยูเนสโกเมื่อปี 2001 บริเวณสุสานครอบคลุมพื้นที่เกือบ 30 เฮกตาร์ตรงเนินเขาคาซุปีในกรุงกัมปาลาของยูกันดา พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยใช้วิธีการแบบดั้งเดิม ที่ใจกลางยอดเนินเป็นที่ตั้งวังเก่าของเหล่ากษัตริย์แห่งราชวงศ์บูกันดา ซึ่งสร้างในปี 1882 และถูกดัดแปลงใช้เป็นสุสานหลวงในปี 1884

ปัจจุบันพระศพของอดีตกษัตริย์สี่องค์ฝังอยู่ในอาคารหลัก คือมุซิบาอาซาลา มปังกา ซึ่งเป็นอาคารรูปกลมครอบด้วยหลังคาทรงโดมตัวอย่างสถาปัตยกรรมสำคัญซึ่งสร้างโดยใช้วัสดุธรรมชาติ โดยเฉพาะไม้

ฟางหญ้า และกกอ้อ ยังถือเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณสำหรับชาวบูกันดา ซึ่งยังคงใช้สถานที่นี้ประกอบพิธีการและพิธีกรรม

เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2010 อัคคีภัยร้ายแรงทำลายบางส่วนของตัวสุสาน หลังเหตุร้ายครั้งนี้คณะกรรมการมรดกโลกได้ขึ้นทะเบียนสุสานหลวงคาซุปีไว้ในรายการมรดกโลกที่เสี่ยงต่ออันตรายภายในปีเดียวกัน ทั้งนี้ทำให้เกิดการพัฒนาโครงการบูรณะที่นำโดยทางการยูกันดาซึ่งร่วมมือใกล้ชิดกับยูเนสโกพร้อมด้วยเงินทุนสนับสนุนจากชุมชนนานาชาติ ความพยายามดังกล่าวประสบผลสำเร็จ และในปี 2023 แหล่งมรดกโลกแห่งนี้ก็ถูกถอนชื่อจากรายการ “เสี่ยงต่ออันตราย”

▶ ชาวบ้านแถบนั้นร่วมฝึกซ้อมจัดการอัคคีภัยที่บริเวณสุสานหลวงกษัตริย์ราชวงศ์บูกันดา ซึ่งยูเนสโกได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

▶ พวกเขาฝีมือกำลังดีติดตั้งก้อมดกลมใหญ่ไว้เสริมหลังคาหญ้าฟางของอาคารหลังหนึ่งในพื้นที่บูธณะ

การฟื้นฟู ย่านเมืองเก่าอัลอูลา

บ้านเรือนสร้างด้วยอิฐโคลนในพื้นที่อัล-ไดรา ใจกลางเมืองเก่าอัลอูลา ทางตะวันตกเฉียงเหนือของซาอุดีอาระเบีย ซึ่งผู้เคยพักอาศัยทิ้งไป ในช่วงทศวรรษ 1980 เริ่มชำรุดเสียหายจากสิ่งแวดล้อม ความพยายาม ฟื้นฟูครั้งใหญ่ที่ทำตามวิธีโบราณและใช้วัสดุพื้นถิ่นต่อลมหายใจ ให้พื้นที่ประวัติศาสตร์แห่งนี้ได้ฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่

ท่าม กลางอากาศเย็นยามสายอันหazy เมื่อความร้อนจัดเริ่มเบาคลาย นักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่น ต่างไปรวมตัวกันอยู่ตามถนนสายแคบ ๆ แถวอัล-ไดรา ย่านเมืองเก่าอัลอูลาซึ่งตั้งอยู่ในโอเอซิสแห่งหนึ่ง ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ห่างจากเมือง เมดีนาประมาณ 400 กิโลเมตร บนถนนคนเดิน ซึ่งเปิดให้สาธารณชนใช้เมื่อปี 2021 คนแต่งกาย แบบอาหรับและชุดคลุมอาบายาตั้งเดิมเดินปะปน อยู่กับนักท่องเที่ยวสวมกางเกงยีนส์หมวกซาฟารี ซึ่งเริ่มเดินทางมายังซาอุดีอาระเบียได้ง่ายขึ้นเมื่อมีการนำวีซ่าแบบใหม่มาใช้ในปี 2019 ตั้งแต่นั้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวที่นี่ก็เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะที่ถูกดึงดูดด้วยแหล่งโบราณคดีของถิ่นนี้ เช่น เมืองเฮกราซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองเก่าไป 20 กิโลเมตร เมืองเก่าอัลอูลาตั้งขึ้นเมื่อศตวรรษที่ 12 ณ ชุมค้าขายและเส้นทางแสวงบุญ โดยเจริญขึ้น เป็นศูนย์กลางการค้าคึกคักที่รุ่งเรืองอยู่นาน แต่ในช่วง ต้นทศวรรษ 1980 ชาวเมืองรุ่นท้าย ๆ ก็โยกย้ายไป ยังถิ่นฐานใหม่ในแถบปริมณฑลของตัวเมือง สมัยใหม่ เนื่องเพราะการไล่ความสะกดกั้นสมัย ให้กับตรอกซอยคับแคบซึ่งบ้านดินโคลนตั้งเชื่อมต่อกันคดเคี้ยวกลายเป็นปัญหาใหญ่โตเกินไป

การฟื้นฟูสภาพเมืองเก่าแห่งนี้ขึ้นใหม่เริ่มต้น เมื่อปี 2017 โดยเริ่มจัดตั้งคณะกรรมการอูลา (Royal Commission of AlUla หรือ RCU) เพื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนสภาพบริเวณนี้อย่างยั่งยืน เคิร์ก โรเบิร์ตส์ ผู้อำนวยการด้านมรดกวัฒนธรรม ซึ่งร่วมงานกับ RCU ในปี 2020 กล่าวว่า “เมื่อผม มาถึงอัลอูลาที่แรก สภาพเมืองเก่าทั้งหมดผุพัง เสียหายและเข้าถึงได้ยาก เดียวนี้ช่วงเย็นวันศุกร์ วันเสาร์คนเดินกันเต็มถนน”

ความทรงจำของชุมชน

โครงการนำร่องเน้นที่บ้านเรือนกลุ่มหนึ่ง มัสยิด สองแห่ง และถนนหลักสองสาย โดยรักษาสภาพ และซ่อมแซมโครงสร้างให้มั่นคง จนถึงปัจจุบัน ได้อนุรักษ์บ้านไว้แล้วประมาณ 250 หลัง บางส่วน ดัดแปลงใช้งานเป็นที่พักอาศัยใหม่ ๆ เช่น รีสอร์ท ภัตตาคาร ร้านอาหารใช้แสงระยิบตา สถานแสดงงาน ศิลปะ และซุ้มจำหน่ายงานหัตถกรรมท้องถิ่น

กุญแจสำคัญซึ่งรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ไว้ คือการเคารพแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ยั่งยืน เช่น การใช้ ลำต้นของต้นทามาริสก์และต้นปาล์มรับน้ำหนัก โครงสร้าง รื้อฟื้นการใช้ใบปาล์มสานบุเพดาน และ ทำอิฐดินโคลนด้วยวิธีโบราณเพื่อก่อผนังขึ้นใหม่ นอกจากนี้สถาปนิกยังหาวิธีใช้ช่องระบายอากาศ ตามธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อลด ความจำเป็นในการใช้เครื่องปรับอากาศซึ่งสิ้นเปลือง พลังงานมาก

นุรา กาบรา สถาปนิกชาวซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นนักวิชาการและนักการศึกษาที่เชี่ยวชาญ การออกแบบเพื่อสิ่งแวดล้อม ดึงเอาความทรงจำ ของบรรดาสมาชิกชุมชนมาใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้งหลาย บรรจุบทเรียนสำคัญมากในเรื่องการปรับตัว ให้สอดคล้องกับภูมิอากาศ ในเมืองอัลอูลานี้ ปัจจัย เรื่องคนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะบ้านเรือนสร้างขึ้น ด้วยดินโคลน เป็นวัสดุมีชีวิตซึ่งต้องบำรุงรักษา เป็นประจำ จึงคงสภาพได้ดีต่อเมื่อมีคนอยู่อาศัย”

เธอเข้าร่วมในโครงการรับทุนฝึกอบรมร่วม ของยูเนสโกกับภาครัฐ (UNESCO Kingdoms Institute Fellowship Programme) ซึ่งเปิดโอกาส ให้เหล่าผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกวัฒนธรรมได้ผสมผสาน การทำงานภาคสนามเข้ากับการฝึกอบรมระหว่าง ปฏิบัติงานจริง เธอเล่าว่า “เมื่อมาที่เมืองอัลอูลา ฉันติดต่อกับผู้สูงวัยที่ยังจดจำได้ว่าสถานที่ เหล่านี้เคยคงสภาพอย่างไร”

ฟื้นฟูสภาพบ้านดินโคลนในย่านเมืองเก่าอัลอูลา

●● ความพยายามฟื้นฟู ไม่ได้เน้นเฉพาะมรดก ที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง แต่ยังมุ่งรื้อฟื้น ขนบเชื่องนามธรรม ดั้งเดิมด้วย

กุตวัฒนธรรม

ทุกวันนี้โอเอซิสดังกล่าว ซึ่งเป็นพื้นที่เขียวขุ่ม อันเกิดจาก wadi หรือร่องน้ำลึกที่นำน้ำฝนไหล เข้ามาในหุบเขา ก็ได้รับการฟื้นฟูสภาพเช่นกัน มีการใช้ขี้ดินโคลนช่วยเสริมผนังที่พังทลาย สมัยโบราณซึ่งแทรกอยู่ระหว่างไม้ตระกูลส้ม สวานปาล์ม และผืนดินแปลงเล็กแปลงน้อยแต่เต็ม สีเขียวเข้มอ่อนสารพัดสว่างตา มีการจัดกิจกรรม ทำสวนแนวอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแสดงวิธีเพาะปลูก และส่งน้ำแบบดั้งเดิม แล้วก็ยังมีอย่างอื่นเพิ่มมาอีก เช่นว่า ฟรานซิส เกเร สถาปนิกชาวบูร์กินาฟาโซ ผู้ได้รับรางวัลพีริซเซอร์ ปี 2022 กำลังออกแบบ อาณาบริเวณโอเอซิสใหม่ที่เน้นเกษตรกรรมท้องถิ่น แบบยั่งยืน

ปัจจุบันเยาวชนหนุ่มสาวหลายสิบคนซึ่งกว่าครึ่ง เป็นผู้หญิงได้รับการฝึกอบรมให้ทำหน้าที่ราวี นักเล่าเรื่อง ที่ถือเป็นทิวทัศน์วัฒนธรรมถ่ายทอด เรื่องราวทางวัฒนธรรมของเมืองอัลอูลาสู่นักท่องเที่ยว จากทั้งใกล้ไกลที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ

นับแต่ปี 2018 เมืองเก่าอัลอูลาได้จัดงานเทศกาล ฤดูหนาวประจำปีที่ตันโตรา ประกอบด้วยการแสดง งานศิลปะจัดวาง การท่องเที่ยว และประสบการณ์ ด้านอาหาร ช่วงระหว่างงานปี 2025-2026 ยูเนสโกจะร่วมกับทาง RCU เปิดประสบการณ์ใหม่ ณ สถานที่จริง โดยใช้ชื่องานว่า Live Museum (พิพิธภัณฑ์มีชีวิต) ในวาระนี้บรรดาราวี นักเล่าเรื่อง จะรื้อฟื้นขนบประเพณีท้องถิ่นโดยนำเสนอสิ่งของ และธรรมเนียมโบราณ พร้อม ๆ กับเขียน ประวัติศาสตร์อีกบทหนึ่งในเมืองเก่านี้ ■

▼ ความสำเร็จก่อสร้างกำแพงพารามสมัยโบราณขึ้นใหม่ที่โอเอซิสใกล้เมืองเก่า ปี 2025

เรื่องราวที่ฟังจากปากคนเหล่านั้นช่วยให้เราเข้าใจ วิธีการก่อสร้างแบบคนพื้นถิ่นได้ดีขึ้น “พวกเขา ไม่เพียงใช้วัสดุท้องถิ่นสร้าง แต่ยังรักษาและซ่อมแซม บ้านกันทุกปีด้วย โดยใช้ดินโคลนจากไร่นาของตนเอง”

บ้านจำนวนมากในเมืองเก่ามีทายารา (tayara) คือทางเดินยกสูงเชื่อมระหว่างบ้านสองหลัง นูรา กาบราเห็นว่าส่วนนี้เป็นตัวอย่างของกลไกควบคุม อุณหภูมิอย่างชาญฉลาด “โครงสร้างนี้ทำให้นอน มีร่มเงาและเปิดรับลมเพื่อระบายอากาศตามธรรมชาติ”

สืบสานอดีตผ่านการบอกเล่า

ณ ใจกลางของเมืองเก่า ดาร์ ตันโตรา (Dar Tantora) ที่ซึ่งชาฮิรา ฟาห์มี สถาปนิกชาวอียิปต์ ได้รวมเอา บ้านเก่าแก่ 30 หลังให้เป็นริสอร์ทรักษ์โลกแห่งเดียว ได้รับการยกย่องว่าเป็นจุดเด่นของการตัดแปลง ของเก่ามาใช้อย่างยั่งยืน ศิลปินท้องถิ่นช่วยกันตกแต่ง ห้องพักและผนังในแนวดั้งเดิม ส่วนบริเวณทางเดิน ใช้แสงเทียนส่องสว่างในยามค่ำเพื่อป้องกันมลพิษ จากแสง โดยเจตนาลดการใช้ไฟฟ้าให้น้อยเข้าไว้

นอกจากนี้อดีตยังเผยให้เห็นจากโบราณวัตถุ เก้าแก่ที่ค้นพบระหว่างการสำรวจทางโบราณคดี ตั้งแต่ศิลาจารึกอายุเก่าแก่เกินสองพันปี ไปจนถึงสมุดเก่าของโรงเรียน กุญแจไม้ และ ตะกร้าสาน ร่องรอยทางวัตถุเหล่านี้สอดประสาน กับขนบการบอกเล่าปากต่อปากที่นิยมทำกัน ในเมืองอัลอูลา ซึ่งช่วยเชื่อมโยงข้อมูลเป็นภาพรวม อันที่จริงความพยายามฟื้นฟูเมืองเก่าซึ่งนำโดย RCU นั้นไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะมรดกที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง ของเมืองเท่านั้น แต่ยังตั้งเป้าจะรื้อฟื้นขนบ เชื่องนามธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นด้วย

“สมัยเด็กผมเป็นช่างไปบนนั้นบ่อย ๆ” อาห์เหม็ด อาลิมัม ผู้สืบเชื้อสายคนหนึ่งของตระกูลเก่าแก่ที่เป็นตุลาการศาลชนเผ่า ซึ่งไปยังภูเขาซึ่งเป็นเกราะ กำบังพื้นที่บริเวณนั้นอยู่ “ไปดูจารึกที่ปูทวดของผม สลักไว้บนหิน”

●● สถาปัตยกรรม ฟื้นคืนทั้งหลายบรรด บทเรียนสำคัญมาก ในเรื่องการปรับตัว ให้สอดคล้อง กับภูมิอากาศ

ตอนที่เขาก่อตั้งธุรกิจจัดการท่องเที่ยวในเมือง อัลอูลาเมื่อ 15 ปีก่อน เขาเป็นหนึ่งในบรรดา นักเล่าเรื่อง ซึ่งภาษาอาหรับเรียกว่า ราวี (Rawis) รายแรก ๆ ที่บอกเล่าให้นักท่องเที่ยวเข้าใจมรดก วัฒนธรรมของอัลอูลา เขาถ่ายทอดรายละเอียด ซึ่งครอบครัวต่าง ๆ จะหลบความร้อนในฤดูร้อน ไปอยู่ที่นั่นและปลูกพืชผลกันกัน เขาบรรยายว่า การที่คนหนุ่มสาวจำนวนมากออกจากเมืองนี้ ไปอยู่ในเมืองใหญ่เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษา และการงานที่ดีกว่าในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ก็หมายความว่าในที่สุดพาร์มฤดูร้อนหลาย ๆ แห่ง ย่อมถูกทอดทิ้งไม่มีผู้ดูแล

วอร์ซอ: สองแนวทาง ควบคู่กัน

ผู้เขียน
เอดريان ชาร์ลต

ผู้สื่อข่าวประจำกรุงวอร์ซอ (โปแลนด์)

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

เมืองหลวงของโปแลนด์ ซึ่งถูกทำลายแทบทั้งเมืองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ผ่านกระบวนการก่อสร้างขึ้นใหม่อันมีลักษณะเฉพาะตัวที่ผสมผสานทั้งการอนุรักษ์และความทันสมัยเข้าไว้ด้วยกัน นับเป็นความสำเร็จทางสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่ชิ้นหนึ่ง โดยที่ความสำเร็จและความรวดเร็วในการบูรณะนั้นเกิดขึ้นได้ เพราะปัจจัยทางการเมือง รวมถึงการมีส่วนร่วมของชาวเมืองเองด้วย

ผู้ ราบที่เต็มไปด้วยเศษหินเศษปูนและซากปรักหักพังทอดยาวครอบคลุมพื้นที่หลายสิบล้านตารางกิโลเมตร หากได้ชมภาพถ่ายทางอากาศของกรุงวอร์ซอซึ่งจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์การลูกเรือของวอร์ซอ ผู้เยี่ยมชมคงนึกภาพแทบไม่ออกว่า เมืองที่ครั้งหนึ่งเคยรู้จักกันในนาม “ปารีสแห่งทิศเหนือ” นั้นเคยตั้งอยู่ ณ ตำแหน่งเดียวกับของซากปรักหักพังแห่งนี้ โดยในช่วงปลายปี 1944 หลังจากกองทัพนาซีทำลายล้างกรุงวอร์ซออย่างไร้ความปราณีเพื่อตอบโต้การลุกฮือของชาวเมืองที่ยึดมั่นมาสองเดือน เมืองหลวงแห่งนี้ก็แทบไม่เหลือสิ่งใดให้เห็น และเมื่อกองทัพแดงยัดตราทัพเข้าสู่เมืองในวันที่ 17 มกราคม 1945 กรุงวอร์ซอ ก็กลายเป็นเมืองร้างไร้ผู้คนอยู่อาศัย

“กว่าครึ่งหนึ่งของเมืองกลายเป็นซากปรักหักพังและศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ก็ถูกทำลายเกือบทั้งหมด” บวาแซย์ บอซอสเต็ก ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยวอร์ซออธิบายพระราชวังหลวงซึ่งเป็นทั้งที่พำนักของประธานาธิบดีและสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของชาติก็ถูกทำลายจนราบเป็นหน้ากลองเช่นกัน แต่ในขณะที่เมืองยังอยู่ภายใต้การยึดครองของเยอรมนีสถาปนิกบางคนได้วางแผนเตรียมสร้างเมืองขึ้นใหม่

หลังจากการคาดการณ์ว่าเมืองจะได้รับการปลดปล่อยโดยในเวลาต่อมาพวกเขาก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์และฟื้นฟูเมืองหลวงของโปแลนด์ “พวกเขายังคงถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์หนุ่มสาวอย่างลับ ๆ ทั้งที่รู้ว่าตนเองเสี่ยงต่อโทษประหารชีวิต” กซ์ชตอฟ มอร์ดินสกี นักประวัติศาสตร์และภัณฑารักษ์ของมหาวิทยาลัยด้านพิพิธภัณฑ์วอร์ซอกล่าว ส่วนยาน ซัคฟาโตวิช ซึ่งเป็นสถาปนิกที่มีชื่อเสียงที่สุดในกลุ่มนี้ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าแผนกสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ของสำนักงานสร้างสรรค์และฟื้นฟูกรุงวอร์ซอ หลังจากเยอรมนีพ่ายแพ้

สถาบันแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นในปี 1945 เพื่อดูแลโครงการก่อสร้างและฟื้นฟูบูรณะต่าง ๆ ในย่านเมืองเก่า โครงการดังกล่าวยึดหลัก 2 ประการคือ การอ้างอิงจากเอกสารจดหมายเหตุที่เชื่อถือได้เท่าที่มีอยู่ และการฟื้นฟูภาพลักษณ์ของเมืองช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีหลักฐานเป็นภาพประกอบอย่างละเอียดและเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก

กระปุกออมสินของประชาชน

การสร้างย่านประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่เป็นภารกิจสำคัญอันดับแรกของรัฐบาลชุดใหม่หลังสิ้นสุดสงคราม “มันเป็นวิธีสร้างความชอบธรรมในสายตาประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มปัญญาชนและศิลปิน” บอซอสเต็กกล่าว ต้องขอบคุณสำนักงานสร้างสรรค์สร้างและฟื้นฟูกรุงวอร์ซอ ที่ทำให้จดหมายเหตุของหน่วยงานได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำแห่งโลกของยูเนสโกในปี 2011 และทำให้การสร้างสรรค์ย่านเมืองเก่าแล้วเสร็จภายในเวลาเพียง 10 ปี “ในช่วงแรก มีบางคนเสนอให้ปล่อยพื้นที่ให้คงสภาพซากปรักหักพัง เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจถึงความโหดร้ายของสงคราม แต่ซัคฟาโตวิชไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอ” มอร์ดินสกี กล่าว

มีการตัดสินใจอย่างรวดเร็วว่าจะสร้างใหม่เฉพาะอาคารที่สร้างขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 14-18 เท่านั้น และจะคงผังถนนยุคกลางไว้เช่นเดิม อย่างไรก็ตามภายในอาคารต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัย เพื่อจูงใจให้ผู้อยู่อาศัยซึ่งละทิ้งย่านนี้ไปหลังสงครามให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ส่วนพระราชวังหลวงที่เป็นสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของชาติเริ่มมีการสร้างใหม่ในช่วงปี 1971 โดยแล้วเสร็จในปี 1984 จากเงินบริจาคของประชาชนทั่วโปแลนด์

สัญลักษณ์ของการบริจาคจากประชาชนที่ยังคงอยู่จนถึงวันนี้ คือกระปุกออมสินแก้วทรงลูกบาศก์ขนาดยักษ์อันโด่งดัง ซึ่งชาวเมืองนำเหรียญ ธนบัตร หรือของมีค่า ไปหยอดเก็บไว้เพื่อสนับสนุนการก่อสร้างฟื้นฟูเมือง กระปุกแก้วนี้ประดับด้วยภาพจำลองนาฬิกาของพระราชวัง โดยเข็มนาฬิกาชี้เวลา 11.30 น. ซึ่งเป็นเวลาที่นาฬิกาหยุดเดิน ในวันที่ 17 กันยายน 1939 เมื่อเปลวเพลิงไหม้ไหม้กลืนกินอาคาร

การก่อสร้าง ฟื้นฟูย่านเมืองเก่า แล้วเสร็จภายในเวลา เพียง 10 ปี

อาคารสไตล์บรูทัลลิสต์แบบคอนกรีต เปลือยที่ดูขงขง

โดยรวมแล้ว งานก่อสร้างฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์แห่งนี้ยังคงเป็นแบบอย่างของการฟื้นฟูบูรณะในยุโรป ทั้งในด้านขนาดและความรวดเร็ว ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ทำให้กรุงวอร์ซอได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของยูเนสโกในปี 1980 และยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการก่อสร้างอาคารประวัติศาสตร์ของวอร์ซอสิ้นสุดเพียงแค่นานเมืองเก่า ทั้งนี้เพราะมุมมองต่อพื้นที่ส่วนที่เหลือของเมืองหลวงกลับแตกต่างอย่างสิ้นเชิง “สำหรับรัฐบาลใหม่ มันเป็นเรื่องของการก่อสร้าง ไม่ใช่เรื่องการบูรณะ” บอซอสเต็กกล่าวสรุป ทางกรมมองว่าเมืองหลวงของโปแลนด์ที่พังยับเยินนั้น เปรียบเสมือนผืนผ้าใบว่างเปล่าสำหรับสร้างเมืองอุดมคติแห่งอนาคตตามหลักสังคมนิยมสมัยใหม่

การก่อสร้างกรุงวอร์ซอขึ้นมาใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภาพถ่ายจากคลังภาพปี 1948

ด้วยความช่วยเหลือจากกลุ่มสถาปนิกที่เรียกว่า “สถาปนิกสายนำสมัย” พวกเขาจินตนาการถึงเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยอาคารขนาดใหญ่สไตล์บรูทัลลิสต์ที่ดูขึงขัง ทรงพลัง และมีถนนสายกว้างใหญ่ที่ตัดไขว่กันไปมา เพื่อให้ผู้คนสามารถเดินทางจากฟากหนึ่งของเมืองไปยังอีกฟากหนึ่งได้สะดวกขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นได้เพราะกฎระเบียบใหม่ที่ด้วยกรรมสิทธิ์ในที่ดินของเอกชน “สืบเนื่องจากกฎหมายเบียร์ชุด ซึ่งได้ยกเลิกแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินในกรุงวอร์ซอในปี 1945 รัฐจึงสามารถปรับผังโครงข่ายถนนใหม่ได้ โดยไม่ต้องซื้อที่ดินที่ละแปลงเพื่อสร้างเส้นทางคมนาคมใหม่” บซอสเต็กกล่าว มรดกทางสถาปัตยกรรมแบบบรูทัลลิสต์ที่โด่งดังที่สุดของโปแลนด์จนถึงปัจจุบัน คือ พระราชวังแห่งวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ และจัตุรัสพาเรดซึ่งศูนย์กลางเมืองวอร์ซอในปัจจุบันถูกจัดวางรอบบริเวณนี้

ประสิทธิภาพของกระบวนการก่อสร้างดังกล่าวได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางตลอดหลายปีของการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ แม้ว่าเมืองใหม่จะได้รับเงินทุนส่วนใหญ่จากรัฐบาล ต่างจากย่านประวัติศาสตร์ แต่ทางการก็ยังสามารถระดมพลังชาวโปแลนด์ทั่วประเทศให้มามีส่วนร่วมในการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ได้ และก่อให้เกิดความกระตือรือร้นในหมู่ประชาชน “หลังเลิกงานในแต่ละวันชาววอร์ซอจะมาช่วยคัดแยกอิฐจากอาคารที่ถูกทำลายเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ และเมื่อเวลาผ่านไป งานจิตอาสาได้กลายเป็นภารกิจที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วม

ถึงขั้นมีการจัดขบวนรถจากทั่วประเทศเพื่อให้ชาวโปแลนด์ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเมือง” มอร์ดินสกีกล่าว การที่เยอรมนีทำลายเมืองหลวงจนราบเป็นหน้ากลองนั้นคือความพยายามที่จะลบล้างแนวคิดเรื่องความเป็นชาติของชาวโปแลนด์ ทว่าการฟื้นฟูกรุงวอร์ซอกลับกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาตินั้นให้แข็งแกร่งยิ่งกว่าเดิม ■

●●
งานก่อสร้างฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์แห่งนี้ยังคงเป็นแบบอย่างของการฟื้นฟูบูรณะในยุโรป ทั้งในด้านขนาด ความรวดเร็ว และผลลัพธ์ที่ตามมา

ฟื้นคืนเมืองโบราณ ของชาวมายา ที่ถูกล้มเลือนในกัวเตมาลา

ผู้เขียน
อานา ลูซิอา
เมนดิซาบัค รูอิซ:

ผู้สื่อข่าวในมิชชีโก (กัวเตมาลา)

แปลโดย เสาวรส มิตรปิยานุรักษ์

แหล่งโบราณคดีลาบลังกา ของชาวมายากางตอนเหนือของประเทศ ซึ่งถูกฝังอยู่ใต้พื้นป่าเขตร้อนมาเป็นเวลานาน ได้กลายเป็นศูนย์กลางของโครงการอนุรักษ์ครั้งสำคัญที่ช่วยให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางประวัติศาสตร์แห่งนี้

ลองนึกภาพเมืองเล็ก ๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในหุบเขาอันเขียวชอุ่ม มีแม่น้ำโมปันไหลผ่านในจังหวัดเปเตน ไกล่พรมแดนเม็กซิโกและเบลีซ ในช่วงยุครุ่งเรืองระหว่าง 600-900 ปีก่อนคริสตกาล ลาบลังกาเคยเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวา ผังเมืองถูกจัดวางรอบพระราชวังที่ตั้งอยู่บนเนินสูง ล้อมรอบด้วยจัตุรัสใหญ่ วัด และอ่างเก็บน้ำ

แต่ปัจจุบัน อดีตอันรุ่งโรจน์ของชาวมายากลับเหลือเพียงร่องรอยเมืองโบราณที่ถูกป่าดงดิบปกคลุมมาช้านาน แม้แต่ชื่อดั้งเดิมของเมืองก็สูญหายไป ในม่านหมอกแห่งกาลเวลา เมื่อไม่พบบันทึกชื่อภาษามายา สถานที่แห่งนี้จึงได้รับการเรียกขานตามชื่อหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ที่สุด ซึ่งอยู่ห่างออกไปสองกิโลเมตร

จนกระทั่งปี 2004 การขุดค้นครั้งแรกได้เริ่มขึ้น เผยอดีตที่ถูกฝังไว้ให้ปรากฏอีกครั้ง และมีการขุดค้นอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี 2019 งานวิจัยและอนุรักษ์ครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการภาคสนามขนาดใหญ่ ที่มีเป้าหมายเพื่อบันทึกข้อมูลด้านโบราณคดีและสถาปัตยกรรมของชาวมายาในอเมริกากลาง ที่แหล่งโบราณคดีลาบลังกา

ชาวบ้านทำงานร่วมกับนักโบราณคดีเพื่ออนุรักษ์เมืองโบราณลาบลังกาของชาวมายาทงตอนเหนือของกัวเตมาลา

การขุดค้นได้นำไปสู่การค้นพบภาพจิตรกรรมฝาผนังของชาวมายาเพียงชิ้นเดียวที่รู้จักกันในปัจจุบัน ซึ่งสร้างขึ้นด้วยเทคนิคที่เรียกว่า “เฟรสโก” เป็นการวาดภาพบนปูนปลาสเตอร์ ในขณะที่ยังเปียกอยู่

การตอบรับที่หลากหลาย

แนวคิดของโครงการไม่ได้มุ่งเพียงการขุดค้นซากเมืองโบราณเพื่อบันทึกประวัติศาสตร์ของอารยธรรมมายาอันทรงอิทธิพลแต่เพียงอย่างเดียว ตั้งแต่แรกนักโบราณคดีชาวสเปนผู้รับผิดชอบโครงการ คือ กริสตินา วิดัล และกัสปาร์ มูญโญซ ซึ่งทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยซานคาร์ลอสในกัวเตมาลา กระทั่งเมื่อปีที่จะสร้างความตระหนักรู้ให้ชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของมรดกทางประวัติศาสตร์แห่งนี้ พร้อมทั้งดึงพวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการท้องถิ่นต่าง ๆ เซลวิน อเล็กซานเดอร์ อาเชอิดูโน เบรอน วัย 41 ปี เป็นหนึ่งในชาวบ้านเหล่านั้น เขาเกิดที่ลาปลังกาและติดตามการขุดค้นแหล่งโบราณคดีของชาวมายาในภูมิภาคนี้ด้วยความสนใจอย่างยิ่ง

เมื่อโครงการลาปลังกาเริ่มต้น เขาทำงานเป็นช่างเขียนแบบให้กับสถาบันโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในช่วงแรก สองปีต่อมา เขาก็ทำ ความฝันให้เป็นจริงด้วยการเข้าร่วมโครงการ “นับเป็นความโชคดีอย่างแท้จริง” เขากล่าวในปัจจุบัน หลังจากได้รับการอบรมให้เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว และต่อมาเป็นคนทำขนมปังในโครงการ เขาสามารถหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวได้ ปัจจุบัน เขาเองก็เป็นผู้ฝึกสอน คอยถ่ายทอดความรู้ให้แก่บรรดาอาสาสมัครในหมู่บ้านโดยรอบ

มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม

แต่ไม่ใช่ชาวบ้านทุกคนจะมีความกระตือรือร้น เช่นนั้น ความพยายามในช่วงแรกของนักโบราณคดีถูกตอบรับด้วยความเมินเฉย หรืออาจถึงขั้นเป็นปรีภยภัยเลยทีเดียว “สิ่งที่ทำให้พวกเราประหลาดใจที่สุดเมื่อมาถึง คือความไม่สนใจในแหล่งโบราณคดี” นักโบราณคดีทั้งสองคนอธิบาย “ชาวบ้านไม่ได้มองว่าเป็นมรดกที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซากอาคารบางหลังถูกปล้น ถูกขีดเขียน หรือได้รับความเสียหาย บางครั้งแหล่งโบราณคดีก็ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์”

© Alvaro Töpke / Proyecto La Blanca 2007

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

รามอน ปิเนโล ที่ปรึกษาของสมาคมบาล์มหนึ่งในพันธมิตรท้องถิ่นของโครงการ กล่าวว่า ความไม่สนใจนี้สามารถอธิบายได้จากเหตุผลทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก ชาวบ้านบางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคนี้ช่วงกลางศตวรรษที่ 20 เมื่อทางการเปิดพื้นที่ให้ใช้ที่ดินทำกิน “ผู้คนที่นี่มาจากหลายภูมิภาคของประเทศ เพื่อทำไร่ไถนาและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งก็อธิบายได้ว่าทำไมพวกเขาจึงไม่สนใจมรดกทางประวัติศาสตร์นี้” เขากล่าว

อันที่จริง มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในระยะแรก ชาวบ้านทั้งชายและหญิงได้รับการว่าจ้างให้เข้ามาช่วยถางป่าและฟื้นฟูแหล่งโบราณคดี นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเวิร์กช็อปสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ เพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนแหล่งโบราณคดี

เมื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของโครงการดำเนินไปซึ่งกินเวลานานกว่า 15 ปีในการเปิดเผยซากโบราณสถานของชาวมายาที่ลาปลังกา และแหล่งพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ชิโลเนเซ มุมมองของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อซากโบราณสถานอายุหลายร้อยปีเหล่านี้ก็เริ่มเปลี่ยนไป ความเข้าใจในแนวทางการทำงานของนักโบราณคดีที่ดีขึ้นทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกนี้ตลอดหลายปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกัน การมาถึงของนักท่องเที่ยวกลุ่มแรกยังสร้างแรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจใหม่ขึ้นมาด้วย

การมาถึงของนักท่องเที่ยวกลุ่มแรกสร้างแรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจใหม่ขึ้นมา

ก่อนที่โครงการจะสิ้นสุดในปี 2019 กริสตินา วิดัลและทีมงานของเธอสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อให้พวกเขาแน่ใจได้ว่าจะได้รับผลประโยชน์ในระยะยาว ต่อมาในปี 2022 มีการจัดตั้งสมาคมเพื่อการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านลาปลังกาขึ้น รวมถึงการก่อตั้งร้านเบเกอรี่ขึ้นด้วย

“เราพยายามสร้างความมั่นใจให้มรดกทางโบราณคดีไม่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่แปลกแยกออกจากสังคม” กริสตินา วิดัล อธิบาย “แต่เป็นพลังที่สามารถสร้างโอกาสใหม่ ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน พร้อมกับส่งเสริมการปกป้องมรดกไปในเวลาเดียวกัน” ■

ผู้อำนวยการและศาสตราจารย์
แห่งศูนย์มรดกแห่งชาติ
มหาวิทยาลัยชิงหัว
กรุงปักกิ่ง (ประเทศจีน)
ประธานสมาคมประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมแห่งประเทศไทย
และอดีตรองประธานสภาการโบราณสถาน
ระหว่างประเทศของจีน

แปลโดย จงจิต อนันต์คุณศรี

การกลับมา ของประตูหยงติงเหมิน ในประเทศจีน

ป้อมปราการประตูหยงติงเหมินเดิมถูกรื้อทิ้งในปี 1957 เพื่อรองรับความต้องการในการพัฒนาเมืองยุคใหม่ของกรุงปักกิ่ง และถูกสร้างขึ้นใหม่ในปี 2004 ยี่สิบปีต่อมา สิ่งปลูกสร้างอันเป็นสัญลักษณ์ของมหานครแห่งนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ในสถานะองค์ประกอบของเส้นแกนกลางกรุงปักกิ่ง

เส้น แกนกลางกรุงปักกิ่งนี้ทอดยาวผ่านพื้นที่เมืองเก่ากลางกรุงปักกิ่งในแนวเหนือจรดใต้ ประกอบด้วย เหล่าพระราชวังเดิม สวน โครงสร้างการบูชาอัญญา อาคารประกอบพิธีกรรม และอาคารสาธารณะต่าง ๆ นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา เส้นแกนกลางนี้เป็นตัวกำหนดรูปแบบการพัฒนากรุงปักกิ่งในฐานะเมืองหลวงของจีน หนึ่งในบรรดาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมทั้ง 15 แห่งตามแนวเส้นแกนกลางนี้คือ ป้อมปราการประตูหยงติงเหมิน ซึ่งสร้างขึ้นครั้งแรกในปี 1553 และถูกรื้อถอนในปี 1957 เพื่อการพัฒนาเมือง ต่อมาในปี 2004 ได้มีการสร้างป้อมปราการประตูหลักขึ้นใหม่ในตำแหน่งเดิม โดยอ้างอิงแบบสำรวจ แผนผังภาพถ่าย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งยึดตามรูปแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด

●● เส้นแกนกลางปักกิ่ง เป็นตัวกำหนดรูปแบบ การพัฒนากรุงปักกิ่ง มาตั้งแต่ศตวรรษที่ 13

ป้อมปราการประตูที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนสำคัญของเส้นแกนกลางปักกิ่ง ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในปี 2024 มรดกทางวัฒนธรรมย่อมต้องผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมมากมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งทำให้มรดกแห่งนั้นส่งมอบคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เมื่อคุณค่าดังกล่าวมีความสำคัญในระดับโลก มรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ จึงมีคุณสมบัติคู่ควรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก การบูรณะ การดัดแปลง

หรือแม้กระทั่งการรื้อและสร้างใหม่ก็อาจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการนี้ และสามารถสนับสนุนคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของมรดกได้ ทั้งนี้ หัวใจสำคัญอยู่ที่ “ความเป็นของแท้” ของมรดกทางวัฒนธรรมนั่นเอง

การทำความเข้าใจว่าประตูหยงติงเหมินช่วยส่งเสริมคุณค่าให้แก่เส้นแกนกลางปักกิ่งในภาพรวมได้อย่างไรนั้น ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างใหม่ที่สร้างขึ้นตามแบบดั้งเดิมก็สามารถแสดงคุณลักษณะความเป็นของแท้ได้ ตั้งแต่ปี 1553 - 1912 ประตูหยงติงเหมินทำหน้าที่เป็นจุดสิ้นสุดด้านทิศใต้ของเส้นแกนกลางปักกิ่ง ซึ่งเส้นแกนกลางนี้ได้พัฒนาและขยายออกไปตามกาลเวลา จากความยาว 3.8 กิโลเมตรในศตวรรษที่ 13 เป็น 7.8 กิโลเมตรในศตวรรษที่ 16

การปรับเปลี่ยนความคิดโดยรวม

การรื้อถอนประตูหยงติงเหมินในปี 1957 สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาเมือง สถานการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่พบได้แทบทุกเมือง เพราะอาคารเก่ามักถูกรื้อถอนเพื่อตอบสนองความต้องการโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาเศรษฐกิจ เมืองใดก็ตามที่ยังคงทำหน้าที่ของเมืองย่อมอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง แตกต่างกันไปตรงที่ระดับการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น การสร้างป้อมปราการประตูหยงติงเหมินขึ้นใหม่สะท้อนถึงความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อคุณค่าของมรดกที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงทศวรรษ 1980 ความสนใจในการปกป้องมรดกทางประวัติศาสตร์ของเมืองเริ่มต้นตัวขึ้นในกรุงปักกิ่ง ผู้คนหันมาให้ความสำคัญต่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเส้นแกนกลางประตูเมือง และกำแพงเมืองในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกรุงปักกิ่ง ซึ่งจุดประกายให้เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการสร้างประตูและกำแพงเมืองขึ้นใหม่ รวมถึงประตูหยงติงเหมินด้วย

ประชาชนจำนวนมากเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูสิ่งปลูกสร้างสำคัญเหล่านี้ ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนรอบพื้นที่ดั้งเดิมของประตูหยงติงเหมินสะท้อนความเห็นว่า การรื้อถอนประตูนี้ได้เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของย่านที่อยู่อาศัย และทำให้จิตวิญญาณของสถานที่ในความทรงจำร่วมกันของพวกเขาแปรเปลี่ยนไป

การวางผังเมืองร่วมสมัย

หลังจากที่มีการแสดงความคิดเห็นของสาธารณชนอย่างกว้างขวาง นายหวัง ชานเฉี สมาชิกสภาเทศบาลกรุงปักกิ่ง ได้ยื่นข้อเสนอในปี 1999 เรื่อง “การสร้างประตูหยงติงเหมินขึ้นใหม่และการปรับปรุงซากโบราณสถานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมตามแนวเส้นแกนกลางปักกิ่ง” ข้อเสนอดังกล่าวได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และกระตุ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและการวางผังเมืองร่วมหารือเกี่ยวกับแผนการสร้างประตูขึ้นใหม่พร้อมทั้งยังได้มีการเริ่มจัดทำแผนทางเทคนิคสำหรับการสร้างประตูแห่งนี้อีกด้วย

แม้ว่ากฎระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองซากโบราณสถาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจีนในขณะนั้นจะเน้นย้ำว่า อาคารที่เสียหายจนหมดสภาพไม่ควรสร้างขึ้นใหม่ แต่แผนการสร้างประตูหยงติงเหมินขึ้นใหม่อุตุนแนวคิดที่ว่า สิ่งปลูกสร้างใหม่นี้จะทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์แทนที่ดั้งเดิมของประตูหยงติงเหมิน ในที่สุด เทศบาลกรุงปักกิ่งก็ได้อนุมัติโครงการดังกล่าวในปี 2003

ประตูหยงติงเหมินในปี 2009

แม้จะมีการสร้างป้อมปราการประตูนี้ขึ้นมาใหม่ แต่ป้อมและหอธนูดั้งเดิมด้านหน้ากลับไม่ได้รับการสร้างขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม ได้มีการทำเครื่องหมายแสดงตำแหน่งเดิมขององค์ประกอบเหล่านั้นไว้บนพื้นด้านหน้าป้อมปราการประตู ทำให้มีการนำเสนอประวัติศาสตร์การรื้อถอนและการสร้างประตูหยงติงเหมินขึ้นมาอย่างครบถ้วน สิ่งนี้ต่อยอดถึงอิทธิพลอย่างต่อเนื่องของเส้นแกนกลางปักกิ่งที่มีต่อการวางผังเมืองร่วมสมัย และยืนยันถึงการแสดงออกของ “ชนบประเพณีวัฒนธรรมที่มีชีวิต”

อีซู 4,000 ก้อน

ในระหว่างการสร้างป้อมปราการประตูเมืองขึ้นมาใหม่ การสนับสนุนจากชาวเมืองปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน พวกเขาบริจาคอิฐเมื่อโบราณกว่า 4,000 ก้อน ซึ่งเป็นอิฐที่รวบรวมไว้ตั้งแต่การรื้อถอนในปี 1957 ปัจจุบันมีการนำอิฐเหล่านี้มาปูบนลานด้านเหนือของป้อมปราการประตูหยงติงเหมิน ซึ่งเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวเมืองปักกิ่งให้ความสำคัญกับเส้นแกนกลางปักกิ่งอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นประจักษ์พยานของคุณลักษณะความเป็นของแท้ทางประวัติศาสตร์ของป้อมปราการประตูหยงติงเหมินอีกด้วย

●● การสร้างป้อมปราการประตูหยงติงเหมินขึ้นมาใหม่สะท้อนถึงความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อคุณค่าของมรดกที่เปลี่ยนแปลงไป

ป้อมปราการประตูหยงติงเหมินที่สร้างขึ้นใหม่รวมทั้งลานกว้างและสวนสาธารณะโดยรอบ กลายเป็นพื้นที่สาธารณะในเมืองอันเป็นที่ชื่นชอบและเป็นสถานที่สำคัญในชีวิตประจำวัน สิ่งนี้ยังนำไปสู่การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากชุมชนท้องถิ่น ในการเสนอซื้อเส้นแกนกลางปักกิ่งให้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ชาวเมืองจำนวนมากโดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษา ล้วนให้การสนับสนุนโครงการนี้

การสร้างป้อมปราการประตูหยงติงเหมินขึ้นมาใหม่ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในการส่งเสริมการปกป้องเมืองประวัติศาสตร์ของกรุงปักกิ่ง และแสดงออกถึงบทบาทของมรดกนี้ต่อชนบประเพณีทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต

ในระดับสากล กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างขึ้นมาใหม่ไม่ใช่เกณฑ์ในการตัดสินว่าแหล่งมรดกมีคุณค่าที่สำคัญหรือไม่ สิ่งที่สำคัญกว่าก็คือ การถ่ายทอดทุกเหตุการณ์ในกระบวนการสืบทอดมรดกอย่างแท้จริงและชัดเจน รวมถึงความหมายที่สื่อผ่านการสร้างขึ้นมาใหม่ และคุณค่าที่เป็นเนื้อแท้ในความหมายนั้น สำหรับเส้นแกนกลางปักกิ่ง ความสำคัญและคุณค่าของป้อมปราการประตูหยงติงเหมินคือรากฐานของคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของเส้นแกนกลางปักกิ่ง ■

ปัญญาประดิษฐ์ กับศิลปะ : ช่วงชีชะตา ?

ภาพจากงานชุด A self-portrait of an algorithm โดยมาเรีย มาโพปูลู ศิลปินชาวกรีก งานชุดนี้ใช้ AI ช่วยสร้างขึ้น แสดงต้นแบบที่หันไปฟังการเลียนแบบมนุษย์เพื่อสร้างรูปแบบให้แนวคิดของอัลกอริธึม

เมื่อบัดนี้ปัญญาประดิษฐ์แบบรัฐสร้าง (generative AI) สามารถสร้างทำได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ภาพที่เสมือนใช้กล้องถ่ายภาพจริงอย่างยิ่ง ไปจนถึงทิวทัศน์ในจินตนาการ บทบาทของศิลปิน โดยเฉพาะช่างถ่ายภาพกำลังจะล้าสมัยไปไหม? คำตอบคือไม่จำเป็นเสมอไป ดังที่ศาสตราจารย์ อาร์เหม็ด เอลกัมบัล ชี้ให้เห็นว่าในศตวรรษที่ 19 ก็เคยมองการมาถึงของการถ่ายภาพว่าคุณภาพ การแสดงออกทางศิลปะ กับการถ่ายภาพ กลับกระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ และได้รับการยอมรับว่าเป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งในตัวเอง ในทำนองเดียวกัน ปัญญาประดิษฐ์ก็อาจนำมาซึ่งยุคใหม่ของความคิดสร้างสรรค์

ปัญญาประดิษฐ์เป็นภัยคุกคามหรือว่าเป็นโอกาสสำหรับศิลปินกันแน่? ในความเป็นจริงแล้ว คำถามนี้สำคัญไม่เท่ากันต่อจิตรกรช่างภาพ ศิลปินแนวดิจิทัล นักวาดภาพประกอบ นักออกแบบ นักออกแบบเทคนิคพิเศษด้านภาพ และนักออกแบบเกม งานศิลปะแต่ละสายดังกล่าวได้พบกับเทคโนโลยีต่างกันไปในบรรดาที่สายงานถ่ายภาพน่าจะเป็นสายหนึ่งซึ่งได้รับผลกระทบจากการพลิกเปลี่ยนขนานใหญ่นี้มากที่สุด การสังเกตผลกระทบของ AI ต่อศิลปะการถ่ายภาพ นับว่าน่าสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากครั้งหนึ่ง การถ่ายภาพเองก็เคยเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ศิลปะมาก่อน

ก่อนถึงศตวรรษที่ 19 บรรดาศิลปินใช้สายตามือไม้ และจินตนาการของตนแสดงภาพโลกจากภาพเขียนผนังถ้าไปจนถึงงานชิ้นเอกยุคเรอแนสซองส์ จากสีน้ำมันบนไม้ไปจนถึงถ่านชาโคลบนกระดาษ บทบาทของพวกเขาคือการบันทึกชีวิตหรือการแสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตนั่นเอง

ทว่าทุกอย่างเปลี่ยนไปเมื่อเกิดการประดิษฐ์คิดค้น การถ่ายภาพซึ่งใช้วิธีการเชิงกลบันทึกภาพความเป็นจริง นับเป็นครั้งแรกที่ตัวแสดงเองสามารถ “วาด” ภาพเอาไว้บนแผ่นฟิล์มได้ ความก้าวกระโดดทางเทคโนโลยีเช่นนี้จุดประกายให้เกิดการถกเถียงดุเดือดว่า การถ่ายภาพจะทำลายบทบาทดั้งเดิมของศิลปินไปหมดหรือไม่?

ในบางด้านก็เป็นอย่างนั้นจริง กล้องถ่ายรูปแย่งหน้าที่ทางสังคมหลายอย่างซึ่งศิลปินเคยทำอยู่ในอดีต อย่างเช่น การวาดภาพเหมือนบุคคลซึ่งจนถึงบัดนี้เคยสงวนไว้เฉพาะคนมั่งมี ได้กลายเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ทำได้

มองโลกในแนวใหม่ ๆ

แต่การมาถึงของการถ่ายภาพก็ไม่ได้ทำลายศิลปะ มันกลับทำให้ศิลปะแปรเปลี่ยน ศิลปินตอบสนองโดยขยายขอบเขตของสื่อที่ตนใช้ให้กว้างขึ้นไปอีก เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะอย่างอิมเพรสชันนิสม์¹ คิวบิสม์² และเซอร์เรียลลิสม์³ โดยส่วนหนึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบโต้กับภาพถ่าย ศิลปินเริ่มสำรวจวิธีแสดงการมองโลกในแนวใหม่ ๆ แทนการสร้างภาพแบบสมจริงแข่งกับกล้องถ่ายรูปโดยหันเหไปเน้นที่อารมณ์ความรู้สึก ความคิดนามธรรม และจินตนาการ

สุดท้ายแล้วตัวการถ่ายภาพเองก็เริ่มได้รับการยอมรับว่าเป็นจิตรศิลป์รูปแบบหนึ่ง จากสิ่งๆ เริ่มต้นโดยเป็นกระบวนการเชิงกลกลายเป็นงานสร้างสรรค์อย่างหนึ่งเมื่อช่างภาพสร้างสรรค์สร้างจินตนาการทางศิลปะของตนเองขึ้นมา

ทุกวันนี้เรากำลังรู้เห็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง พลิกโฉมทางเทคโนโลยีครั้งใหญ่ แต่ครั้งนี้ศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ AI มันพร้อมจะเปลี่ยนโฉมการถ่ายภาพและการสร้างภาพ

ผู้เขียน
อาร์เหม็ด เอลกัมบัล

ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาคอมพิวเตอร์
ที่มหาวิทยาลัยรัตเกอร์ส
(สหรัฐอเมริกา)
เป็นผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการ
Art and Artificial Intelligence
Laboratory
ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้

แปลโดย นุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี

อย่างลุ่มลึกพอกันกับที่ภาพถ่ายเคยส่งผลกระทบต่อภาพวาดในศตวรรษที่ 19 นั่นเอง ปัจจุบัน AI สามารถสร้างภาพบุคคล สถานที่ และฉากทัศน์ ซึ่งไม่เคยมีอยู่จริง บริษัทต่าง ๆ ถึงกับสร้างแผนโฆษณาทั้งหมดโดยใช้ตัวแบบเสมือนจริงได้เลย ไม่ต้องถ่ายภาพแต่อย่างใดทั้งสิ้น

เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะอย่างอิมเพรสชันนิสม์ คิวบิสม์ และเซอร์เรียลลิสม์ โดยส่วนหนึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบโต้การถ่ายภาพ

เดี๋ยวนี้เว็บไซต์ที่เป็นคลังภาพเต็มไปด้วยรูปซึ่ง AI สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็ภาพถ่ายทิวทัศน์ ด้านในอาคาร บ้านเรือน ถนนในเมือง ตะวันตกดิน... “รูปภาพ” มากมายในบรรดาที่ไม่ได้ใช้กล้องถ่ายอีกแล้วหากแต่เป็นการใช้อัลกอริทึมสร้างขึ้น

เช่นนี้แล้วมันจะเข้ามาแทนที่ภาพถ่ายแนววิจิตรศิลป์ใหม่? ก็คงไม่เชิง AI ไม่ได้สร้างงานประเภทที่สื่อแนวคิดหรือความสะท้อนอารมณ์อย่างที่จะพบเห็นได้ตามสถานที่แสดงงานศิลปะหรืองานแสดงภาพถ่าย แต่บัดนี้มันกำลังเข้ามาแทนที่การใช้สอยรูปถ่ายในชีวิตประจำวันอยู่บ้าง

เลนส์ของ AI : กล้องรวมภาพ

เลนส์กล้องถ่ายรูปเดิม ๆ รวบรวมแสงจากฉากเดียวกัน ในหนึ่งช่วงเวลาจำเพาะ กล้องบันทึกสภาพความเป็นจริงใส่ไว้โดยตรงบนฟิล์มหรือตัวรับสัญญาณดิจิทัล ตรงข้ามกับ AI ซึ่งรวบรวมแสงจากรูปภาพหลายพันล้านรูปที่คนถ่ายเอาไว้แล้ว “เลนส์” ของ AI ประกอบขึ้นด้วยข้อมูล ระบบ AI ย่อยรูปภาพเหล่านี้เป็นชิ้นส่วนเล็ก ๆ (โทเคนภาพ) พร้อมเรียนรู้ว่ามันเกี่ยวพันอย่างไรกับอรรถาธิบาย (โทเคนภาษา) หลัก ๆ ก็คือ AI เรียนรู้ภาษาภาพของโลกนั่นเอง

¹ Impressionism แนวการวาดภาพ “ความประทับใจแรกเห็น” ผ่านการใช้พู่กันสั้น ๆ หยาบ ๆ เพื่อถ่ายทอดบรรยากาศและอารมณ์ของช่วงเวลาหนึ่ง แทนที่จะวาดให้สมจริง ตามแบบแผนเดิม

² Cubism การนำเสนอวัตถุออกเป็นรูปทรงเรขาคณิตและจัดวางมุมมองที่แตกต่าง เช่น ด้านหน้า ด้านข้าง ให้ปรากฏบนระนาบเดียวกัน ทับซ้อนกัน

³ Surrealism การเสนอภาพโดยผสมโลกความจริงเข้ากับความเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ

รูปภาพที่ปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นจึงกลายเป็นสำเนาของสำเนาความเป็นจริงอีกทีหนึ่ง กล้องถ่ายรูปจับภาพความเป็นจริงโดยตรง ส่วน AI ตีความเป็นจริงนั้นใหม่โดยกรองผ่านรูปถ่ายหลายพันล้านรูปในอดีตบวกกับภาษาของมนุษย์ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าทำไมเวลาเราดูรูปภาพที่ AI สร้างแล้วจึงรู้สึกคุ้น ๆ แต่ก็ดูแปลก ๆ ไม่เป็นธรรมชาติ เนื่องเพราะรูปพวกนั้นถูกนำมาปะติดปะต่อรวมขึ้นจากหน่วยความจำรวมของอินเทอร์เน็ต

พลังและข้อจำกัดใหม่ ๆ

เทคโนโลยีใหม่เหล่านี้นำเสนอความเป็นไปได้อันไม่เคยมีมาก่อน กล้องถ่ายรูปถูกจำกัดด้วยโลกแห่งความเป็นจริง จับภาพได้เฉพาะวัตถุที่ปรากฏอยู่จริงข้างหน้าเลนส์กล้องเท่านั้น แต่ AI ไม่ได้ยึดโยง

กับความเป็นจริงในแบบเดียวกัน มันกลับผสมผสานและจับคู่ส่วนประกอบจากหลายแหล่งนับไม่ถ้วน เพื่อสร้างฉากทัศน์ใหม่โดยสิ้นเชิง AI สามารถสร้างภาพสถานที่ซึ่งไม่เคยมีอยู่จริง ภาพผู้คนซึ่งไม่เคยเกิดมาเลย และภาพช่วงเวลาซึ่งไม่เคยบังเกิดขึ้นตนาการเชิงผสมผสานนี้ทำให้มันสร้างรูปภาพได้แบบก้าวข้ามข้อจำกัดของโลกในความเป็นจริงซึ่งเป็นพลังที่แปรเปลี่ยนการสร้างรูปภาพให้กลายเป็นการใช้เทคโนโลยีสร้างสรรค์โลกแห่งความฝันที่ยั่งยืนมา

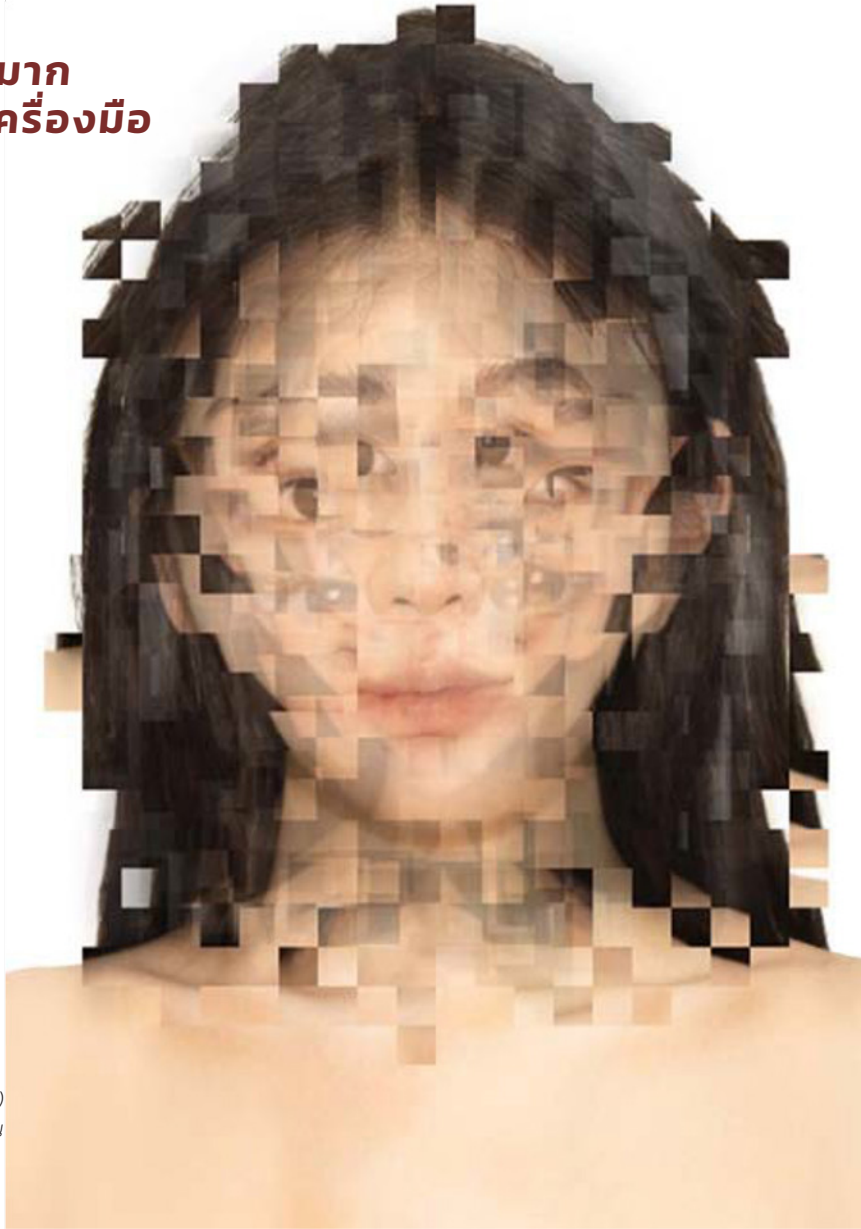
ความเปลี่ยนแปลงพื้นฐานอีกอย่างคือวิธีควบคุมกระบวนการ เมื่อใช้กล้องถ่ายรูป คุณกำหนดภาพโดยเลือกฉาก ปรับเลนส์กล้อง แล้วกดชัตเตอร์ถ่าย เมื่อใช้ AI เลนส์จะถูกแทนที่ด้วยภาษา คุณสามารถใช้ข้อความสั่งงานระบุองค์ประกอบของฉาก กำหนดแสง บอกอารมณ์ภาพ หรือแม้กระทั่งจำลองคุณสมบัติของเลนส์จำเพาะกระบวนการนี้ซึ่งบางครั้งเรียก (อย่างค่อนข้างจะทำให้เข้าใจผิด) ว่าการเรียบเรียงข้อความเพื่อสั่งงาน AI (prompt engineering) ได้กลายเป็นทักษะสร้างสรรค์แบบใหม่ไปแล้ว

ภาพ Alternative Facts : The Multi Faces of Truth โดยอาห์เหม็ด เอลกัมมัล – AICAN 2018 ภาพนี้สร้างขึ้นด้วย AICAN คือโปรแกรมหนึ่งจาก Art and Artificial Intelligence Laboratory ที่มหาวิทยาลัยรัตเกอร์ส(สหรัฐอเมริกา) ซึ่งสามารถสร้างภาพใหม่ได้เองโดยอัตโนมัติจากสไลด์และแนวทางศิลปะที่มีอยู่แล้ว

© Ahmed Elgammal

ศิลปะจำนวนมาก มอง AI เป็นเครื่องมือ ที่มีพลัง

© Nemo Chen (www.nemochenx.com)

ภาพ Hyperplasia (2024)
โดย นิโม เชน ศิลปินชาวจีน
เจาะลึกประเด็นอัตลักษณ์
ในยุคดิจิทัล

แน่นอนว่ากระบวนการนี้ทำให้เกิดข้อจำกัดใหม่ ๆ กล่าวคือ ศิลปะที่ใช้ AI สร้างขึ้นถูกจำกัดด้วยภาษา AI สร้างได้เฉพาะสิ่งที่คุณสามารถอธิบายได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น ถ้อยคำเปี่ยมด้วยพลังก็จริงแต่ไม่แม่นยำตรงพอจะจับความแตกต่างน้อยนิดของภาพที่คิดไว้ในหัวได้เสมอไป

ตีความความเป็นจริงใหม่

การถ่ายภาพน่าจะเป็นรูปแบบศิลปะซึ่งเสี่ยงต่อการถูก AI ครอบงำมากที่สุดแล้ว แม้แต่ก่อนที่ AI จะเฟื่อง ช่างภาพจำนวนมากก็อยู่กันอย่างยากแล้วกับภาวะที่รูปภาพในยุคดิจิทัลมีอุปทานล้นเกินบัดนี้ AI มีแนวโน้มจะเข้ามาทำแทนงานมากมายซึ่งเคยเป็นของช่างภาพ โดยเฉพาะงานสายพานิชย์ เช่น ภาพถ่ายสต็อก ภาพถ่ายบุคคล และภาพถ่ายสินค้า

แต่ขณะเดียวกัน ศิลปินจำนวนมากในสายดิจิทัลก็มอง AI เป็นเครื่องมืออย่างใหม่ที่ทรงพลังมากกว่าจะมองว่าเป็นภัยคุกคาม ศิลปินเหล่านี้ซึ่งถนัดทำงานกับเทคโนโลยีดิจิทัลฉวยโอกาสใหม่นี้ช่วยให้ทำงานที่ซ้ำ ๆ ได้เร็วขึ้น หรือช่วยสร้างภาพนึกคิดต่าง ๆ ที่เจ้าตัวสามารถใช้ขีดเคลาและต่อยอดไปอีกได้

ภาพที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นทุกวันนี้อาจไม่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานเทคนิคพิเศษด้านภาพหรือการออกแบบเกมระดับมืออาชีพ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีนี้กำลังได้รับการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว เราสามารถจินตนาการได้ง่ายที่เดี๋ยวถึงอนาคตซึ่ง AI จะกลายเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของชุดเครื่องมือสร้างสรรค์สำหรับศิลปินในสายอาชีพเหล่านี้

เช่นเดียวกับที่การถ่ายภาพได้เข้ามาปลดปล่อยจิตรกรเป็นอิสระพ้นข้อผูกมัดในการเขียนภาพความเป็นจริง โดยเปิดประตูสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะแนวใหม่ ๆ AI ก็อาจเข้ามาช่วยปลดปล่อยศิลปินรุ่นใหม่จากข้อจำกัดทางกายภาพของโลก

เพราะถึงที่สุดแล้วผู้สร้างงานศิลปะก็คือตัวศิลปิน ความแตกต่างอยู่ที่เจตนา ความหมาย และการตีความ เราต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อเปลี่ยนผลงานที่ AI สร้างขึ้นให้กลายเป็นชิ้นงานซึ่งสื่อสะท้อนถึงระดับอารมณ์หรือวัฒนธรรม

บทบาทของศิลปินเชื่อว่ากำลังเลื่อนหายไปเพียงแค่อำนาจปรับเปลี่ยนรูปแบบเท่านั้น ณ ตอนนี้อยู่บนบันทึทหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ศิลปะที่ซึ่งจินตนาการ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์มาบรรจบกันในแนวทางที่เราเพิ่งเริ่มจะเข้าใจ ■

เคต ราเวียร์ :

“เราต้องมอง รูปแบบความก้าวหน้า ด้วยวิสัยทัศน์ใหม่”

ขบวนการนักเกี่ยวอะไรกับโลกหรือ? มองแวบแรกก็ไม่เกี่ยวกันเลย แต่เคตธา ราเวิร์ธ นักเศรษฐศาสตร์ ชาวสหราชอาณาจักร ใช้ภาพอันมีพลังนี้วางเงื่อนไขของเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ในเล่ม Doughnut Economics : Seven Ways to think like a 21st-century economist (เศรษฐกิจแบบโดนัท: 7 แนวทางการคิดของนักเศรษฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21) หนังสือขายดีเมื่อปี 2017 เเธอนำเสนอตัวแบบที่สนองความต้องการจำเป็นของผู้คนทั้งมวลพร้อมกับการเคารพทรัพยากรอันจำกัดของโลก

คุณเป็นหนึ่งในเสียงที่มีอิทธิพลเรียกร้องให้คิดใหม่ในเรื่องเศรษฐกิจสำหรับศตวรรษที่ 21 อะไรนำพาคุณมาอยู่บนเส้นทางนี้?

ช่วงทศวรรษ 1990 ฉันเรียนเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยและก็รู้สึกคับข้องใจตั้งแต่ต้นแล้ว ในทฤษฎีต่าง ๆ ฉันหาไม่พบตรงไหนเลยที่กล่าวถึงธรรมชาติ ชีวิต หรือสิ่งแวดล้อม ฉันจึงเลิกทำงานด้านเศรษฐกิจไปหลายปี

จนในปี 2010 นั้นแหละ เมื่อฉันกลับไปทำงานหลังลาคลอดบุตรก็มีใครคนหนึ่งให้ฉันดูแผนผังขีดจำกัดความปลอดภัยของโลก แก่ระบบดังกล่าวที่คำจูนชีวิตอย่างแสนสำคัญซึ่งทำให้คนเราใช้ชีวิตอยู่บนโลกได้นั้นประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศอันมั่นคง ดินอุดมสมบูรณ์ มหาสมุทรที่มีสภาพดี ความหลากหลายทางชีวภาพเหลือเฟือ มีวัฏจักรน้ำจืดที่เพียงพอ อากาศสะอาด และมีชั้นโอโซนป้องกันบรรยากาศ นักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาระบบโลกระบุไว้ว่ากระบวนการเหล่านี้จำเป็นต่อการรักษาโลกให้อยู่ในภาวะมั่นคง สมดุล และการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นกิจกรรมทั้งหมดของมนุษย์จึงควรอยู่ในขอบเขตดังกล่าว

พอฉันเห็นแผนผังนั้นก็รู้สึกตื่นเต้นขึ้นมาทันที ฉันคิดเลยว่านี่แหละคือจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจแห่งศตวรรษที่ 21 ตอนนั้นฉันทำงานให้องค์กร Oxfam รณรงค์เรื่องสิทธิมนุษยชน การศึกษาของเด็ก และการเข้าถึงสุขภาพที่ดีถ้วนหน้า

นั่นทำให้ฉันคิดว่า ถ้าหากมีขีดจำกัดสูงสุดของแรงกดดันที่มนุษย์สามารถกระทำต่อโลกได้ ก็ต้องมีขีดจำกัดภายในด้วยสิ นั่นคือทรัพยากรขั้นต่ำที่คนทุกคนต้องการจำเป็นเพื่อจะใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ฉันจึงเขียนวงกลมวงหนึ่งไว้ข้างในผังรูปวงกลมใหญ่ นั่นแล้วมันก็ดูเหมือนขนมโดนัทชิ้นหนึ่งเลย

กิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ควรอยู่ภายในขอบเขตที่โลกเรารองรับได้

เศรษฐกิจแบบโดนัทนิยามความคิดทางเศรษฐกิจแบบเดิมเสียใหม่อย่างไร?

ความคิดเรื่องเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 20 คือเราประสบความสำเร็จด้วยการเพิ่มรายได้ของประเทศเรา หรือ GDP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ) ซึ่งก็เพิ่มขึ้นอยู่ตลอด นี่คือการเสียสติ เราจึงต้องมองรูปแบบความก้าวหน้าด้วยวิสัยทัศน์ใหม่ ฉันขอเสนอแนวคิดโดนัทให้ในเรื่องนี้

ขอให้นักภาพมนุษย์เราใช้ทรัพยากรของโลกโดยแผ่รัศมีออกไปจากศูนย์กลางของชั้นโดนัทรูตรงกลางนั่นแทนพื้นที่ซึ่งผู้คนขาดแคลนทรัพยากรจำเป็นที่ทุกคนมีสิทธิได้รับ เช่น อาหารและน้ำ การดูแลสุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย และรายได้อื่นเพียงพอ

แต่ขณะเดียวกันเมื่อเราหาทางสนองความจำเป็นของทุกคนและความต้องการของทุกคน เราก็เสี่ยงที่จะเพิ่มภาระกดดันสมดุลอันบอบบางของโลกมนุษย์ใบนี้ กัดดันมากมายเสียจนเราทำให้อุณหภูมิอากาศพุ่ง เราทำให้ค่าน้ำทะเลเป็นกรด เราทำให้เกิดรอยร้าวในชั้นโอโซน

เป้าหมายของรูปโดนัทดังกล่าวคือการมุ่งสนองความจำเป็นของผู้คนทั้งมวลภายในขอบเขตที่โลกเรารองรับได้ แล้วนั่นก็เป็นเป้าหมายที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงสำหรับเศรษฐกิจแบบนี้

แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ที่เราใช้ในปัจจุบันกำหนดโลกที่เราอยู่ทุกวันนี้ได้อย่างไร?

กรอบคิดที่สอนนักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งต่อไปจะกลายเป็นอาจารย์ นักกฎหมาย นักวิชาการ นักการเมือง ผู้บริหารธุรกิจ และนักข่าว ถูกกำหนดโดยกระบวนการที่คนทางเศรษฐกิจ อิทธิพลนี้ทั้งทรงพลังอย่างเหลือเชื่อและก็มักสร้างความเสียหายอยู่เนื่อง ๆ

เราบอกตัวเองว่าเราเป็น “มนุษย์เศรษฐกิจ” ที่มีเหตุผล ในหนังสือ Doughnut Economics ของฉันฉันวาดภาพเขายืนอยู่ตามลำพัง พร้อมกับเงินในมืออัดตาคือหัวใจ เครื่องคิดเลขในหัว และธรรมชาติสยบอยู่ที่ปลายเท้า เขาเกลียดการงาน เขารักความหรูหรา และเขารู้ราคาของทุกอย่างอย่างยิ่งนักศึกษาเศรษฐศาสตร์เรียนรู้เรื่องเขามากเท่าไรก็ยิ่งจะบอกว่าพวกเขายกย่องคุณค่าอุปนิสัยลักษณะอย่างผลประโยชน์ส่วนตัวและการแข่งขันให้อยู่เหนือกว่าความเสียสละเห็นแก่ส่วนรวมและความร่วมมือ

เวลาเราเรียนเศรษฐศาสตร์ แผนภาพแรกที่ทุกคนจดจำว่าได้เรียนก็คืออุปสงค์กับอุปทาน เราวางตลาดเป็นศูนย์กลางของวิสัยทัศน์เราตั้งแต่วันแรกสุดแล้วมันแปลว่าราคาจะกลายเป็นตัวชี้วัดที่ต้องให้ความสำคัญทันที แล้วสิ่งใดๆ ซึ่งจัดอยู่นอกกระบวนราคา เช่นโลกที่เราอยู่อาศัย ก็ถูกเรียกว่าผลกระทบภายนอก จากนั้นเป้าหมายที่เรากำหนดให้เศรษฐกิจก็คือการขยายตัวอย่างไม่จบสิ้น เป้าหมายนั้นไม่เคยแม้แต่จะได้รับการถกเถียงเรื่องความถูกต้องเลย

อุปนิสัย เช่น การเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว และการแข่งขันอยู่เหนือการเสียสละเพื่อส่วนรวมและความร่วมมือ

เราควรดำเนินการเปลี่ยนแปลงแบบไหนเพื่อเคลื่อนไปสู่สังคมที่เสมอภาคเป็นธรรมมากขึ้น ?

เราสืบทอดระบบเศรษฐกิจแบบแบ่งแยกซึ่งมูลค่ากระจุกตัวอยู่ในมือคนไม่กี่คน รายงานที่องค์กร Oxfam ตีพิมพ์ในปี 2023 ระบุว่าคนร่ำรวยที่สุดเพียง 1 เปอร์เซ็นต์ครองความมั่งคั่งใหม่ทั้งหมดตลอดทศวรรษที่ผ่านมาเอาไว้เกินครึ่งหนึ่ง เราไม่มีทางเจริญก้าวหน้าได้ในโลกซึ่งไม่เป็นธรรมขนาดนั้น เราต้องสร้างเศรษฐกิจแบบกระจายผลประโยชน์ที่แบ่งปันมูลค่าให้เป็นธรรมขึ้นอย่างมากกับทุกคนที่ร่วมกันสร้างขึ้น

ยิ่งกว่านั้น ระบบอุตสาหกรรมต่าง ๆ ของศตวรรษที่ 20 และการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลก็กำลังทำให้โลกเสื่อมโทรมลง เราจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบอุตสาหกรรมและระบบพลังงานที่ใช้อยู่เพื่อปรับเปลี่ยนให้เป็นรูปแบบใหม่ ให้เราใช้สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่หมุนเวียนเป็นวงจร

บางคนเชื่อว่าเศรษฐกิจเราสามารถเติบโตแบบรักษโลกได้ โดยส่วนตัวฉันไม่เห็นหลักฐานอะไรว่ามีเหตุผลดีพอที่จะทำให้เชื่อตามนั้นได้ ความเห็นนั้นยังไม่บรรลุผลตามเกณฑ์ที่ประเทศไหนกำหนดไว้เลย บ้างก็บอกว่าต้องลด GDP ให้ต่ำลง ส่วนฉันเองคิดว่าเราต้องเลิกยืนกรานว่าเรารู้ว่าทิศทางในอนาคตของ GDP จะเป็นอย่างไร

สิ่งที่เราจำเป็นต้องทำจริง ๆ คือเลิกพึ่งพาการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาได้นับเป็นร้อยปีโดยอาศัยพลังงานราคาถูกจากเชื้อเพลิงฟอสซิล แต่เรามองจุดสิ้นสุดของเวลาที่ใหม่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลกันอย่างหนักแล้ว ฉันคิดว่าคำถามซึ่งเป็นแก่นการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจในศตวรรษนี้ก็คือ สุดท้ายแล้วทำอะไรเศรษฐกิจของเราถึงจะรุ่งเรืองก้าวหน้าขึ้นแทนที่จะเติบโตอย่างไม่จบสิ้น ?

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบใดนั้นจะหยั่งรากอย่างไรในเมืองและภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ?

เมื่อเดือนเมษายน 2019 นครอัมสเตอร์ดัมลงมติให้ปลูกฝังแนวคิดแบบใดนัที่นี้เป็นหัวใจสำคัญของนโยบายที่ตั้งเป้าไว้สูงอย่างยิ่งว่าจะกลายเป็นเมืองเศรษฐกิจหมุนเวียนให้ได้ภายในปี 2050 แล้วต่อมาอีกหกสัปดาห์ การเคลื่อนไหวบิกทางนั้นก็เป็นแรงบันดาลใจให้โคเปนเฮเกน ตามด้วยบรัสเซลส์ ตามด้วยบาร์เซโลนา ทุกวันนี้แรงเหวี่ยงดังกล่าวขยายวงออกไป โดยมีเมืองใหญ่น้อยและประเทศทั่วโลกกว่าห้าสิบแห่งสำรวจวิธีการซึ่งได้แรงดลใจจากเศรษฐกิจแบบใดนัที่

การเดินทางดังกล่าวมักเริ่มจากการสร้างภาพเฉพาะของเมืองเล็กเมืองใหญ่หรือเขตของตนผ่านเลนส์ของแนวคิดแบบใดนัที่ แล้วดูว่าใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัดของโลกไปมากแค่ไหน ? และจะต้องทำมากขนาดไหนเพื่อจะปรับเปลี่ยนให้ตำแหน่งแห่งที่ของตนอยู่ในวงใดนัที่

ข้อสำคัญมากคือฝั่งใดนัที่ไม่ได้ให้คำตอบสำเร็จรูปแต่ละท้องที่ที่ต้องสร้างวิธีการของตัวเอง วางลำดับความสำคัญกันเอง และเลือกหนทางก้าวไปข้างหน้าซึ่งเข้ากันกับวัฒนธรรมของตน

องค์ความรู้ของชุมชนพื้นเมืองชั้นนำให้บทวนเรื่องเศรษฐกิจของเราใหม่ได้อย่างไร ?

ฉันชอบมองรูปภาพซึ่งวัฒนธรรมพื้นเมืองวาดไว้พันกว่าปีมาแล้ว ภาพเหล่านั้นแสดงสุขภาวะ ความผาสุก ความเจริญก้าวหน้า และความรุ่งเรืองครั้งแล้วครั้งเล่าที่ฉันแสนประทับใจกับวิธีซึ่งพวกเขาสะท้อนแนวคิดเหล่านี้ออกมาเป็นวงจรที่มีพลวัต ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดหยิน-หยางของลัทธิเต๋า เจ็อนอนันตภาคย์ของศาสนาพุทธนิกายทิเบต วงล้อแห่งยาของเกาเซเต่าในทวีปอเมริกาเหนือ เกลียวคู่เชลติก หรือวงกลมแห่งลัทธิเซน

แล้วสิ่งที่น่าเป็นเกียรติแท้จริงสำหรับฉันก็คือ นักปรัชญาและผู้ทรงภูมิความรู้ชาวพื้นเมืองหลายคนได้สื่อสารถึงเราผ่านแนวคิดเศรษฐกิจใดนัที่โดยบอกว่า “รูปแบบนี้ฟังดูมีเหตุผล รูปแบบนี้สอดคล้องกับค่านิยมของวัฒนธรรมเราจริง ๆ”

เราต้องปรับเปลี่ยนระบบอุตสาหกรรมและระบบพลังงานเป็นการใช้ทรัพยากรแบบหมุนเวียนเป็นวงจร

ปัจเจกบุคคลทำอะไรได้บ้างเพื่อช่วยเร่งการเคลื่อนไปสู่เศรษฐกิจแบบหมุนเวียนและกระจายผลประโยชน์ ?

เราถามตัวเราเองได้ อย่างเช่น ถามว่าตัวเรากินอย่างไร ? การเปลี่ยนจากกินเนื้อสัตว์เป็นหลักมาเป็นกินพืชให้มากขึ้นช่วยให้มนุษย์เราอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยของรูปใดนัที่ นอกจากนี้เรายังควรขบคิดอีกหลายคำถามด้วย เช่น “ฉันต้องไปเที่ยวไกลขนาดไหนถึงจะรู้สึกว่าได้พักผ่อนในวันหยุดอย่างมีความสุข ? บ้านฉันทำความร้อนให้บ้านอุ่นอย่างไร ? ฉันให้ออกาสธนาคารไหนรับฝากเงินของฉัน ?”

มีมากมายหลายอย่างที่เราแต่ละคนสามารถทำได้ แต่เราต้องจำไว้เสมอว่าการที่เราเปลี่ยนไปทำอย่างนั้นก็เท่ากับเรากำลังแสดงให้เห็นว่ามันเป็นไปได้ที่จะใช้ชีวิตในวิถีที่แตกต่าง และนโยบายต่างๆ จะต้องสนับสนุนการปรับเปลี่ยนนี้ เช่นว่าหากเราขึ้นรถไฟฟ้าจากลอนดอนไปปารีสก็ไม่ควรจ่ายแพงกว่าขึ้นเครื่องบิน ดังนั้นประเด็นเรื่องราคาจึงต้องเปลี่ยนแปลงใหม่เพื่อให้การทำสิ่งที่ถูกต้องเป็นทางเลือกที่ง่ายและจ่ายไหวด้วย

ถ้าหากใช้เศรษฐกิจแบบโดนัทกันแพร่หลาย เศรษฐกิจโลกที่ประสบความสำเร็จจะมีลักษณะอย่างไรในอีก 50 ปี ?

ในระดับแนวคิด เราจะมีระบบเศรษฐกิจซึ่งเน้นสร้างความมั่นใจว่าทุกคนได้รับการตอบสนองด้านความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยอยู่ภายใต้ขีดจำกัดที่โลกเรารองรับไหว อีกทั้งยังจะมีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมมากมายเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำอย่างไรมนุษย์เราจึงจะสามารถปลูกพืชอาหารในลักษณะที่ฟื้นฟูดินไปด้วย ? ทำอย่างไรเราจะสามารถสร้างบ้านโดยใช้วัสดุที่มีอยู่แล้วแทนการต้องทำเหมืองหาวัสดุเพิ่มอยู่เรื่อย ๆ ?

เราคงจะได้ยินคำว่า “ซ้ำใหม่” กันทุกที่ เช่น ตกแต่งใหม่ ใช้ซ้ำ เวียนใช้ใหม่ ซ่อมใหม่ บ้านเรือนในประเทศต่าง ๆ คงจะดูแตกต่างกันเพราะสร้างจากวัสดุในท้องถิ่น อาหารก็จะมีรสชาติแตกต่างกันด้วย โดยเป็นไปตามฤดูกาลมากขึ้นและเป็นท้องถิ่นมากขึ้น เวลาเดินทางท่องเที่ยว เราก็คงจะเพลิดเพลินกับการไปอยู่ที่อื่นจริง ๆ โดยไม่เจอร้านรวงเดิม ๆ ซึ่งโผล่ให้เห็นในเมืองใหญ่ทุกแห่ง

เราอาศัยอยู่บนโลกที่ยอดเขียมนำอัจฉริยะซึ่งรังสรรค์สภาวะให้สรรพชีวิตสามารถดำรงเรื่องมาตลอด 3.8 พันล้านปี ฉะนั้นเราจึงควรตั้งคำถามอยู่เสมอว่าเราสามารถเรียนรู้อะไรจากธรรมชาติได้บ้าง ? ธรรมชาติสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตได้อย่างไร ? หากเรียนรู้ไม่ได้ก็เท่ากับว่ามนุษย์เราทำลายรากฐานของเราเอง ■

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) :

ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม: ฉลาดขึ้น ขนาดเล็กลง แข็งแกร่งกว่าเดิม

ใน ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัญญาประดิษฐ์ได้พัฒนาจากการใช้งานโดยคนกลุ่มเล็ก ๆ ในบริบทเฉพาะด้าน จนกลายมาเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตผู้คนในปัจจุบัน เครื่องมือที่โดดเด่นที่สุดอย่างหนึ่งคือ แบบจำลองขนาดใหญ่ด้านภาษา (LLMs) ซึ่งเป็นระบบ AI ขั้นสูงที่ได้รับการวิเคราะห์รวบรวมด้วยข้อความเนื้อหาจำนวนมาก จนสามารถสร้างภาษาที่เสมือนภาษามนุษย์ได้ ปัจจุบันแบบจำลองเหล่านี้ขับเคลื่อนผลิตเครื่องมือชนิดที่คิดได้มากมายมาทำให้ผู้ใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่โปรแกรมจำลองการสนทนา (chatbot) ไปจนถึงบริการแปลภาษา ในรายงานฉบับใหม่ที่เผยแพร่โดยยูเนสโก ร่วมกับมหาวิทยาลัยคอลเลจลอนดอน (UCL) เรื่อง *Smarter, Smaller, Stronger: Resource-Efficient Generative AI & the Future of Digital Transformation: 2025* (ฉลาดขึ้น ขนาดเล็กลง แข็งแกร่งกว่าเดิม: AI แบบรู้คิดที่ประหยัดพลังงาน กับอนาคตการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล) เน้นให้เห็นว่า การใช้เอไอแม้อาจจะทำให้สิ้นเปลืองพลังงานมาก แต่ก็มีวิธีแก้ปัญหาย่าง ๆ เพื่อทำให้การใช้งานเอไอเป็นไปได้อย่างยั่งยืนขึ้น

เขียนโดย
เลติเชีย กาชี

ยูเนสโก

แปลโดย จงจิต อนันต์คุศรี

AI กับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การใช้น้ำ

แค่ศูนย์ข้อมูลแห่งเดียวก็ใช้น้ำวันละหลายล้านลิตร (ส่วนใหญ่เป็นน้ำดื่ม)

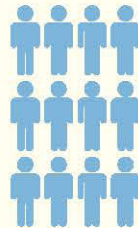

ภายในปี 2027 AI อาจใช้น้ำถึงปีละ 4,200-6,600 ล้านลูกบาศก์เมตร (= มากกว่าปัจจุบันถึง 3 เท่า)

ซึ่งมากกว่าปริมาณการใช้น้ำของประเทศเดนมาร์กทั้งปีเสียอีก

การใช้ไฟฟ้า

การฝึกอบรวมเรื่องแบบจำลองขนาดใหญ่ด้านภาษา (LLMs) เพียง 1 ครั้ง คิดเป็น 50 กิกะวัตต์-ชั่วโมง (GWh) เทียบเท่ากับการใช้ไฟฟ้าของประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศเป็นเวลา 1 ปี

นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2025 มีการค้นข้อมูลด้วยแชทจีพีที (ChatGPT) วันละ 1 พันล้านครั้ง ซึ่งเทียบเท่า 0.34 วัตต์-ชั่วโมง (Wh) ต่อการค้นหา และเทียบเท่าปีละ 310 กิกะวัตต์-ชั่วโมง

ทั้งนี้ เทียบได้กับการใช้พลังงานน้ำโดยประชากร 3 ล้านคนในเอธิโอเปีย

การใช้ไฟฟ้าของศูนย์ข้อมูลมีความสิ้นเปลืองเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 12% นับตั้งแต่ปี 2017

ซึ่งเป็นอัตราการเติบโตเร็วกว่าการใช้ไฟฟ้าโดยรวมทั้งหมดถึง 4 เท่า

ทางแก้ปัญหาที่ได้รับการพิสูจน์แล้วจากงานภาคสนาม

จากการทดลองใช้จริงและซอฟต์แวร์ที่เปิดเผยแพร่สู่ต้นฉบับ (open-source data) นวัตกรรมทั้ง 3 แนวทางนี้แสดงให้เห็นว่าเราสามารถลดการใช้พลังงานจากการใช้ AI ได้อย่างมหาศาล โดยไม่ลดทอนประสิทธิภาพ

ทำให้โมเดลของ AI มีขนาดเล็กลง และใช้งานง่ายขึ้น

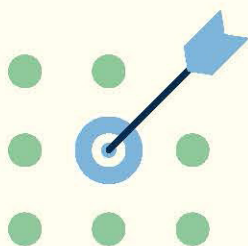
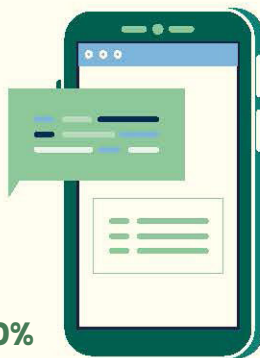
1

เทคนิคการบีบอัดด้วยวิธีควอนไทเซชัน ทำให้โมเดล AI มีขนาดเล็กลงและรวดเร็วขึ้น ด้วยการใช้ระบบตัวเลขแบบที่ง่ายขึ้น เพื่อช่วยประหยัดพลังงานได้มากถึง 44% โดยไม่สูญเสียความเที่ยงตรงแม่นยำ

เขียนให้กระชับ

ข้อความสั่งงานแบบสั้น ๆ ลดการใช้พลังงานได้มากกว่า 50%

เลือกใช้โมเดลที่เหมาะสมกับงาน

3

ในขณะที่ผู้ใช้ในปัจจุบันพึ่งพาโมเดลภาษาขนาดใหญ่ (LLM) การปรับเปลี่ยนไปใช้โมเดลขนาดเล็กลง ที่ปรับแบบให้เหมาะกับงานเฉพาะ ช่วยให้เกิดประสิทธิภาพที่เท่าเทียมหรือดีกว่า ในขณะที่ใช้พลังงานน้อยลงถึง 90%

โมเดลเฉพาะงานเหล่านี้มีคุณลักษณะ:

- ✓ รวดเร็วขึ้น
- ✓ ประหยัดขึ้น
- ✓ เข้าถึงได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะ

AI “ช่วยประหยัดพลังงานผ่านวิธีการออกแบบ”

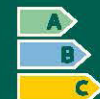

ลงทุนในต้นแบบที่ช่วยประหยัดพลังงาน

ให้ความสำคัญอันดับแรกกับประสิทธิภาพในการประมวลผล

จงใจด้วยความโปร่งใส

ติดป้ายกำกับคะแนนแสดงการใช้พลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กำหนดให้มีการรายงานข้อมูล: การใช้ไฟฟ้า การปล่อยมลพิษ การใช้น้ำ

รู้เท่าทันเกี่ยวกับ AI

ให้ความรู้แก่ผู้ใช้งานในเรื่องต้นทุนการใช้พลังงานของ AI

ส่งเสริมการใช้งานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

มรดกโลก

“สมารขันธ์..ชุมทางแห่งนานาวัฒนธรรม”

Samarkand - Crossroad of Cultures ตอนที่ 1

เรื่องและภาพโดย ลาวีธี สุพรรณภักดี¹

ความนำ

สมารขันธ์ หรือ ซามาร์คานด์ หรือ Samarkand เป็นชื่อเมืองสำคัญมากเมืองหนึ่งในอนุภูมิภาคตะวันออกกลาง แต่ในมิติของประวัติศาสตร์โลก เมืองนี้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่าสองพันปี และมีความสลับซับซ้อนมากในด้านการผสมผสานอารยธรรมต่าง ๆ ในยุคโบราณ ชื่อของเมืองที่สะกดเป็นภาษาอังกฤษว่า “Samarkand” ก็อาจจะมีที่มาหลายทาง นักนิรุกติศาสตร์² โบราณกลุ่มหนึ่งเชื่อว่า คำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตหรือภาษาเปอร์เซียโบราณ ซึ่งมีรากภาษาร่วมกันกับภาษาอินโดอารยันอยู่แล้ว โดยรากศัพท์มาจากคำว่า “samar” หรือ “สมร” ที่แปลว่า “สงคราม” กับคำว่า “Kand” หรือ “ขัณฑ์” ที่แปลว่าพื้นที่หรือสถานที่ แต่ก็ยังมีนักภาษาท้องถิ่นอื่น ๆ ที่แปลความหมายไปในแนวอื่น เช่นว่า “สมาร์” ในภาษาซอกเดียน (Sogdian) แปลว่า “หิน” ส่วน “คานด์” แปลว่า ป้อมปราการ หรืออีกแนวหนึ่งก็ว่า “สมาร์” เป็นชื่อกษัตริย์โบราณองค์หนึ่ง ส่วนคำว่า “ขัณฑ์” ในภาษาเติร์ก (Turkic languages) แปลว่า “เมือง” เป็นต้น

¹ ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโก ที่ปรึกษาด้านความร่วมมือต่างประเทศของกระทรวงวัฒนธรรมและกรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยมรดกโลกด้านวัฒนธรรมของไทย

² นักนิรุกติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษา ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของคำศัพท์ โดยค้นคว้าถึงต้นกำเนิด การเปลี่ยนแปลงความหมาย รูปแบบการใช้ และความสัมพันธ์ของคำกับภาษาอื่น ๆ เพื่อเข้าใจที่มาที่แท้จริงของคำแต่ละคำอย่างลึกซึ้ง เหมือนกับนักสืบที่ตามหา “วันเกิด” และ “เรื่องราว” ของคำนั้น ๆ

ในที่นี้ผู้เขียนขอใช้ชื่อภาษาไทยว่า “สมารซัณฑ์” ตามแนวภาษาสันสกฤต (Sanskrit) เพราะรู้ลึกกว่ามีความหมายและแนวคิดน่าเชื่อถือ และคนไทยเราก็ค้นเคยกับรากศัพท์ภาษาสันสกฤตเป็นอย่างดี “สมารซัณฑ์” ในประวัติศาสตร์นั้น นับว่าเป็น “พื้นที่สงคราม” ตามความหมายในภาษาสันสกฤตและเปอร์เซียโบราณจริง ๆ แม้ก่อนที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งแคว้น “มาซีดอน” หรือรัฐกรีกโบราณ จะได้เดินทัพมาตีเมืองนี้ ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาลนั้น เมืองสมารซัณฑ์ซึ่งเคยเป็นนครหลวงของ อาณาจักรซอกเดียนา (Sogdiana) ก็ได้เคยถูกโจมตีเพื่อเข้าครอบครองโดยชนชาติหลากหลายกลุ่มมาแล้ว เช่น ชาวเติร์กในเอเชียกลาง ชาวอาหรับ ชาวอิหร่านโบราณ และชนชาวเติร์กหลากหลายกลุ่ม ท้ายที่สุดก็ถูกกองทัพมองโกลของเจงกิส ข่านโจมตีและเข้าครอบครองได้ในปี ค.ศ. 1220

หลังจากนั้นอีก 150 ปี ชาวสมารซัณฑ์ก็รวมตัวกันลุกขึ้นประท้วงต่อสู้กับมองโกลได้สำเร็จ และได้สถาปนานคร “สมารซัณฑ์” ขึ้นเป็นนครหลวงแห่งราชวงศ์เตมูร์ ในปี ค.ศ. 1265 ภายใต้การนำของพระเจ้าเตมูร์ มหาราช แต่แล้วในปี ค.ศ. 1550 กองทัพอูซเบกส์ก็เข้ามายึดครองเมืองสมารซัณฑ์ได้และผนวกเมืองนี้ไว้ภายใต้ “อาณาจักรบูคารา” อย่างยาวนานจนถึงศตวรรษที่ 18 จนทำให้เมืองสมารซัณฑ์เสื่อมโทรมลงมาก เพราะถูกปล่อยทิ้งร้างนาน 50 ปีในช่วง ค.ศ. 1772-1770

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1887 จักรวรรดิรัสเซียได้เข้ามายึดครองและตั้งเป็นชุมทางสถานีรถไฟขึ้น ต่อมาเมื่อจักรวรรดิรัสเซียสลายปรับเปลี่ยนเป็นสหภาพโซเวียต ก็ได้ตั้งเมืองสมารซัณฑ์เป็นเมืองหลวงของ “สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตอุซเบก” ระหว่างค.ศ. 1924-1936 หลังจากนั้นจึงได้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่บูคาราและทาชเคนต์ตามลำดับ เมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ. 1991 แล้ว อูซเบกิสถานก็ได้ประกาศตนเป็นสาธารณรัฐอิสระในวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1991

รูปปั้นพระเจ้าเตมูร์ ที่ทำรูปแบบจากกะโหลก

มรดกโลกนครสมารซัณฑ์

นครสมารซัณฑ์เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเพราะเป็นเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากหลายชาติ หลายกลุ่มชน หลายศาสนา ดังนั้นจึงได้รับสมญานามว่า “ชุมทางแห่งนานาวัฒนธรรม” สมารซัณฑ์ได้รับการประกาศขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกในปี ค.ศ. 2001 โดยใช้เกณฑ์ความโดดเด่นเป็นสากล 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ที่ 1, 2, และ 4 โดยพื้นที่มรดกโลกสมารซัณฑ์ประกอบด้วยสถานที่สำคัญโดดเด่นตามเกณฑ์ดังกล่าวหลายแห่ง ตั้งอยู่ไม่ติดต่อกันแต่เสนอขึ้นบัญชีร่วมกันในลักษณะเป็นชุด (serial) รวมแล้วมีพื้นที่ที่ขึ้นบัญชีอนุรักษ์ไว้ 1,123 เฮกตาร์ กับมีพื้นที่กันชน (buffer zone) อีก 1,369 เฮกตาร์

ที่ตั้งของเมืองสมาร罕ค์เป็นเขตโอเอซิสขนาดใหญ่ทางเหนือของอุซเบกิสถาน ที่มีแม่น้ำเซรพฆานหล่อเลี้ยง จึงเป็นชุมทางวัฒนธรรมที่พิกของกองคาราวาน พ่อค้าข้ามเขตแดนไกลมาแต่โบราณ เมืองนี้มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานเป็นเมือง มาตั้งแต่ 1,500 ปีก่อนคริสตกาล และต่อมาได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างประจักษ์ชัด ได้สถาปนาเป็นนครหลวงในสมัยราชวงศ์เตมูริด (Temurid) ที่ยิ่งใหญ่ สามารถขยายอาณาจักรไปกว้างไกลในช่วงศตวรรษที่ 14-15 ก่อนคริสตกาล จึงนับว่าเป็นเมืองประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 2,500 ปีมาแล้ว

อย่างไรก็ตามเมืองนี้ได้ถูกทำลายโดยเจงกิส ข่าน แม่ทัพผู้เรืองอำนาจนำสะฟิงกลัวแห่งมองโกล แต่ตัวเมือง ก็ยังได้รับการอนุรักษ์ไว้ทางโบราณคดีจนทุกวันนี้ โดยมีการขุดค้นพบว่ามีป้อมเมืองและปราการเมือง ตลอดจน มีพระราชวังที่สร้างตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 ซึ่งมีกำแพงวังที่มีจิตรกรรมปรากฏอยู่ และยังมีหมู่บ้านช่างฝีมือ อยู่ด้วยนอกจากนี้ยังมีสียิตที่สร้างตั้งแต่ทางทิศใต้ของเมือง มีกลุ่มสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์เตมูริด

ซึ่งเป็นประจักษ์พยานสำคัญแสดงถึงการวางแผนพัฒนาเมือง การออกแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของภูมิภาคนี้ด้วย ทั้งนี้มีร่องรอยหมู่บ้านของชาวบ้าน ถนนแคบ ๆ มีมัสยิด และศูนย์กลางทางสังคม โรงเรียนศาสนาอยู่อย่างครบถ้วน โดยช่างใหญ่ของสมัยเตมูริดนั้นมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอิสลาม ซึ่งส่งอิทธิพลต่อภูมิภาค เอเชียกลางทั้งหมด รวมไปถึงส่งอิทธิพลต่อสกุลช่างชาฟาวิด ในเปอร์เซีย โมกุลในอินเดีย และออตโตมันในตุรกีด้วย

ส่วนทางทิศตะวันตกของเมืองนั้น เป็นผลมาจากการขยายเมืองใหม่ ในสมัยศตวรรษที่ 19 และ 20 โดยชาวรัสเซียและชาวยุโรป ซึ่งสร้างขึ้นรอบ ๆ เขตประวัติศาสตร์เดิม แสดงถึงความต่อเนื่อง และคุณภาพของการขยายเมืองใหม่ที่รักษาโครงสร้างชุมชน แบบเดิมไว้ มีมัสยิด มีหมู่บ้านที่ภายในมีการตกแต่งสวยงาม และมีสวนหลังบ้านและสวนรอบ ๆ บ้าน

คุณค่าความโดดเด่นเป็นสากล ของนครซามาร์ขันธ์

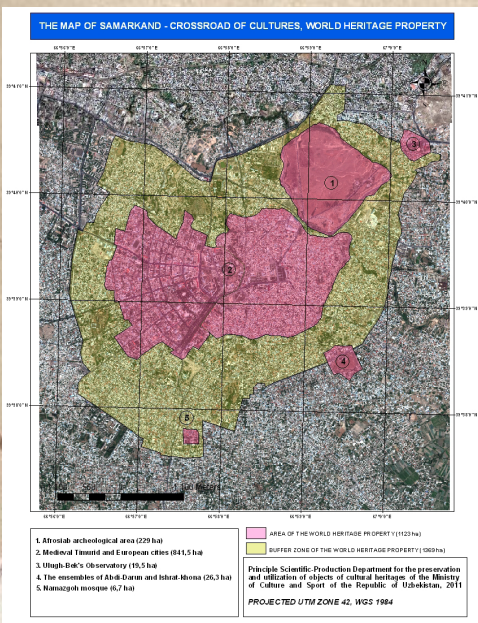

เมืองซามาร์ขันธ์ซึ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นจากการเป็นชุมทางทางการค้าบนเส้นทางโบราณที่เชื่อมโยงจีนกับอินเดียและกับเมดิเตอร์เรเนียนนั้น ได้ถูกทำลายไปมากในยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในสมัยจักรวรรดิรัสเซีย แต่กระนั้น ก็ยังมีร่องรอยทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่มากพอที่จะแสดงให้เห็นว่าเมืองนี้มีผังเมืองที่ยิ่งใหญ่ ที่ยังสามารถอนุรักษ์ไว้ได้ ผังเมืองดังกล่าวประกอบด้วย กำแพงเมืองที่สร้างตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 และประตูเข้าเมืองจากทิศต่าง ๆ ถึง 6 ประตูโดยมีถนนตัดยาวประมาณ 8 กิโลเมตรจากประตูทั้ง 6 ด้าน นำไปสู่ศูนย์กลางเมืองเก่าที่มีอนุสรณ์สถานสำคัญที่โดดเด่นตามเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อ โดยเฉพาะในข้อ 4 ในด้านสถาปัตยกรรมและเทคโนโลยีด้านวิศวกรรม

ในแง่บูรณภาพนั้นมีอยู่อย่างพร้อมมูล เนื่องจากเมืองเก่าซามาร์ขันธ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นเขตมรดกโลกนั้น ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัย แอโฟรเซียบ จนถึงสมัยเตมูริด โดยรักษาเนื้อเมืองเก่า และคุณลักษณะของชุมชนอิสลามดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี ส่วนเขตเมืองใหม่ก็ได้กำหนดให้เป็นเขตกันชนเพื่อปกป้องคุ้มครองเขตมรดกโลกอีกระดับหนึ่งด้วย

ในด้านความเป็นของแท้จริงนั้น อาคารสถาปัตยกรรมตลอดจนซากโบราณสถานในยุคแอโฟรดิเซียสของซามาร์ขันธ์ที่ได้รับการสงวนรักษาอย่างดี สะท้อนสไตล์และเทคนิคการออกแบบพื้นที่เมืองและกลุ่มอาคารของเมืองตามประเพณีเดิม แต่มีบางจุดที่การก่อสร้างยุคใหม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นของแท้จริงอยู่ ซึ่งจะต้องบริหารจัดการต่อไปด้วยความรอบคอบ

ตัวอย่างอนุสรณ์สถานสำคัญ ในเมืองเก่าซามาร์ขันธ์

(ดูแผนที่ซามาร์ขันธ์มรดกโลก)

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของนครซามาร์ขันธ์นั้น สามารถพิสูจน์ได้ด้วย

เกณฑ์ข้อ 1 (อัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์ของมนุษย์)

เกณฑ์ข้อ 2 (การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทางคุณค่าของมนุษย์)

เกณฑ์ข้อ 4 (มีสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นและใช้เทคโนโลยีที่สำคัญในประวัติศาสตร์)

นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นในด้านความมีบูรณภาพ (integrity) และมีความเป็นของแท้จริง (authenticity) อย่างสำคัญอีกด้วย

เมืองมรดกโลกซามาร์ขันธ์นี้ มีขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์เป็นเขตมรดกโลกกว้างขวางถึง 1,123 เฮกตาร์ (ซึ่งเท่ากับ 6,738 ไร่) และยังมีพื้นที่กันชนอีก 1,369 เฮกตาร์ (เท่ากับ 8,214 ไร่ โดยใช้สูตรคำนวณจาก 1 เฮกตาร์เท่ากับ 6 ไร่ 1 งาน) ในพื้นที่ดังกล่าวยังมีอนุสรณ์สถานสำคัญสมควรยกขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของมรดกโลก ดังระบุไว้ในเอกสารและแผนที่มรดกโลกที่เสนอยูเนสโกไว้มากมายถึง 32 รายการ ดังนั้น ผู้เขียนจะคัดเลือกเฉพาะตัวอย่างแหล่งอนุสรณ์สถานที่ยิ่งใหญ่โดดเด่นเพียง 3 แห่งมาบรรยายในบทความนี้เพื่อสะท้อนบริบททางประวัติศาสตร์สังคมและเพื่อนเน้นย้ำถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของซามาร์ขันธ์เป็นพิเศษด้วย

แหล่งอนุสรณ์สถานทั้ง 3 แห่ง

ราจิสถาน (Registan)

เป็นกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมที่เคยใช้เป็นสำนักศึกษาของศาสนาอิสลาม (เรียกว่า Madrasah) ที่ยิ่งใหญ่ในอดีต และได้รับกาฟื้นฟูในสมัยราชวงศ์ติมูริด มี 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังมีลานสาธารณะขนาดใหญ่ที่เคยใช้เป็นที่ชุมนุมของประชาชนในโอกาสสำคัญ ๆ มีความสวยงามโดดเด่นอย่างยิ่งยวด ปัจจุบันเป็นจุดเช็คอินสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ และชาวท้องถิ่นที่มาทัศนศึกษาด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

หลุมฝังศพกษัตริย์
โบราณวงศ์ติมูริด
(Gur-Emir Mausoleum)

ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อนคติความเชื่อในการสร้างอนุสรณ์สถานหลังความตายตามแนวศาสนาอิสลาม มีความสวยงามยิ่งใหญ่ทั้งบริเวณภายนอกและทั้งศิลปะการตกแต่งภายในอาคารอนุสรณ์สถาน ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่สวยงามต่อหลุมฝังศพของ Humayun ในเตลี และทัชมาฮารในอักกราในประเทศอินเดียด้วย

มัสยิดและอนุสรณ์สถานที่ฝังศพ
ของพระมเหสีของพระเจ้าติมูร์ มหาราช
(เรียกชื่อตามพระนามพระมเหสีว่า
Bibi-Khanym Khanym Mosque)

ซึ่งสร้างเป็นโดมและซุ้มประตูที่โดดเด่นสง่างาม แต่ต่อมาแตกร้างและทรุดตัวลง ต้องดำเนินการบูรณะต่อเติมเสริมสร้างใหม่ ดังปรากฏความงามลือเลื่องจนทุกวันนี้

โปรดติดตามรายละเอียดของแห่งอนุสรณ์สถานสำคัญทั้ง 3 แห่งนี้ อันเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหลักของเนื้อเรื่องเมืองมรดกโลกสมารคันท์ ซึ่งรัฐบาลอุซเบกิสถานได้ดำเนินการอนุรักษ์และลงทุนในด้านบริหารจัดการอย่างยิ่งใหญ่เพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการศึกษาของผู้คนและอนุชนในท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับโลกด้วย

วารสาร ความร่วมมือ กับต่างประเทศ สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ

THE BULLETIN ON INTERNATIONAL COOPERATION OF THE MINISTRY OF EDUCATION

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการด้านต่างประเทศที่สำคัญ สำหรับใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานการศึกษาและการวิจัยของหน่วยงานสถานศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ
3. เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้เสีย สามารถติดตามความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าในงานด้านต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ
4. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงวิชาการเกี่ยวกับความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ ในอันที่จะนำมา ซึ่งการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศในอนาคตให้มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากขึ้น
5. เพื่อเป็นแหล่งรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้ในการสืบค้นอ้างอิงและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

กำหนดออก

วารสารราย 3 เดือน ปีละ 4 ฉบับ

ที่ปรึกษา

สุเทพ แก่งสันเทียะ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
วีระ แข็งกสิการ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

บรรณาธิการอำนวยการ

จิตรลดา จันทร์แหยม
ผู้อำนวยการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

บรรณาธิการบริหาร

กฤษมา นวพันธ์พิมล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ฐิติ พอกสันเทียะ
พิมพ์ชนา ดารารวัช

ออกแบบ

พิมพ์ชนา ดารารวัช

และจัดทำรูปเล่ม

สุขฤทัย แจ่มเที่ยงตรง

เผยแพร่เว็บไซต์

สุเมธ อรรถพันธ์พจน์

ผู้แปล

พิศवास ปทุมุตตรังษี
บุชนาฏ เนตรประเสริฐศรี
จงจิต อนันต์คูศรี

ผู้ตรวจแก้ไขงานแปล

พิศवास ปทุมุตตรังษี

สำนักงาน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ถนนราชดำเนินนอก ดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0 2628 5646 ต่อ 122-124 โทรสาร. 0 2281 0953

www.bic.moe.go.th

หมายเหตุ บุคคลหรือองค์กรใดต้องการนำข้อเขียน บทความหรือภาพถ่าย ที่อยู่ในวารสารฉบับนี้ไปตีพิมพ์หรือประโยชน์ ในสิ่งตีพิมพ์อื่น หรือเผยแพร่ทางเว็บไซต์ ขอความกรุณาแจ้งสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการทราบ เป็นการล่วงหน้าและขอให้ระบุชื่อผู้เขียนหรือชื่อวารสารในการอ้างอิงด้วย

unesco

ฟื้นคืนจิตวิญญาณ แห่งโมซูล

การกำเนิดใหม่ของเมือง:
ความหวังของผู้คน
เรื่องราวการฟื้นฟูและ
การบูรณะ 2018–2025

